

Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Arutleva demokraatia arengust Eestis "Jäakeldri protsessi" näitel

Magistritöö

Jorma Sepp

Juhendaja: professor Marju Lauristin

Tartu

2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 Avaliku sfääri teoreetilised käsitlused	6
1.2 Internet kui avalik sfäär	9
1.3 Poliitiline ja kommunikatiivne sündmus	12
1.4 Arutleva demokraatia teoreetilised käsitlused	17
1.4.1 Fishkini arutelu platvormi mudel.....	20
2. MEETOD	24
2.1 Uurimisküsimused	24
2.2 Valim.....	25
2.3 Meediatekstide kvalitatiivne sisuanalüüs.....	26
2.4 Meediatekstide kvantitatiivne sisuanalüüs.....	29
2.5 Meetodi kriitika.....	35
3. TULEMUSED	37
3.1 Meediatekstide kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused.....	37
3.1.1 Avaliku diskussiooni ajatelg	37
3.2.2 Ajatelje analüüsi tulemused	38
3.2 Meediatekstide kvantitatiivse sisuanalüüsi tulemused.....	51
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	77
4.1 Vastused uurimisküsimustele.....	77
4.2 Diskussioon.....	83
KOKKUVÕTE	97
SUMMARY	100
KASUTATUD KIRJANDUS	103

LISA 1 – MEEDIA TEKSTIDE SISU ANALÜÜSI ARTIKLID	105
LISA 2 – AJATELJE KIRJELDAMISEKS KASUTATUD ARTIKLID	111
LISA 3 – AVALIKU DISKUSSIOONI AJATELG	113

SISSEJUHATUS

„Demokraatiat tuleb päevast päeva oodata.” – Lennart Georg Meri

Olen tänaseks valinud omale esindaja ühel Riigikogu valimistel, kahel Euroopa Parlamendi valimistel ja kahel kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel. Olen kokku valinud endale viis erinevat esindajat, sest nelja aasta vältel olen tundnud minu esindaja kaugenemist minu väärtustest ja põhimõtetest, mille pärast andsin talle algselt oma hääle. Vaadates valimiste vahele jäävaid erakondade populaarsusuuringud tunnen, et minuga sarnaselt käituvad ka teised, kes võimaluse korral võtaksid oma hääle tagasi. Paraku aga see võimalus puudub ning õnne saab proovida esindaja otsimisel alles järgmistel valimistel.

Sellepärast on esindusdemokraatia pannud mind kahtlevalt küsima: *„Kui valin endale esindaja, siis kas see ongi demokraatia? Kui mu esindaja jääb opositsiooni, siis kus on mu võim? Kui mu esindaja ei küsi valimiste vahelisel ajal minu arvamust, siis kas ma olen demokraatlikult saanud petta? Ma olen interneti vahendusel justkui terve maailmaga ühenduses, aga kus on mu esindaja?”*

Kaasaegset ühiskonda uurides on muutunud minu jaoks paeluvaks demokraatia areng ja see, kuidas kodanikud saavad tänapäevases avalikus sfääris teostada oma demokraatlikku võimu. Tänapäevase avaliku sfääri mõiste all on käesolevas töös vaadeldud ühiskonda, mis oma igapäeva eksistentsis toetub internetil põhinevale kommunikatsioonitehnoloogiale ning mille tulemusel on võimalik soodustada valitsejate ja valitsetavate vahelist dialoogi. Arutlev demokraatia kui arutelu teel avalike hüvede defineerimine ja nende ümberjagamine annab seejuures dialoogile võrdse ja vaba struktuuri. Kui vaadata Eesti poliitikas kahe viimase aasta jooksul toimunut, siis see pakub demokraatia uurimiseks eelnimetatud mõistete raamistikus küllaltki huvitavat materjali: kodanikuühiskonna aktiivsuse tõus ja arvamusiidrite esilekerkimine viis rahvakogu tekkimisele presidendi algatusel. Just seda perioodi nimetan ”Jäakeldri protsessiks”. Seda vaadeldes püüan oma tööga vastata küsimusele, kuidas on arutlev demokraatia tänapäevases avalikus sfääris võimalik, kitsamalt Eestis? Püüan sellele küsimusele vastata avaliku arutelu uurimise kaudu. Teisalt on Eestis vähe uuritud kommunikatsioonitehnoloogiate võimalusi demokraatia arengus. Just sellest aspektist väärrib erilist tähelepanu rahvakogu kui arutleva demokraatia infotehnoloogiliselt toetatud vorm.

Töö on jaotatud nelja osasse. Esimene, teoreetilisi lähtekohti tutvustav osa koondab Jürgen Habermasi, Donatella della Porta, James Fishkini, Lincoln Dahlbergi ja teiste teoreetikute lähenemiste põhjal tänapäevase avaliku sfääri ja arutleva demokraatia käsitluse. Sellele lisaks annab peatükk ülevaate Alan Badiou ja Tean Adrianus van Dijki poliitilise ja kommunikatiivse sündmuse teoriast. Habermasi töid on kasutatud kuna nende puhul saab rääkida klassikalisest avaliku sfääri kontseptsioonist, mis osaliselt kirjeldab tänapäeva ühiskonda ning millega on seotud ka teiste kasutatavate teoreetikute tööd. Fishkin on aga arutleva demokraatia valdkonnas laialt tsiteeritud teoreetik. Teises osas tutvustatakse töö eesmärki ja selle põhjal püstitatud uurimisküsimusi ning nendele vastuste leidmiseks valitud uurimismaterjali ja –meetodit. Kolmas osa annab ülevaate Postimees Online meediatekstide kvalitatiivsest ja kvantitatiivsest sisuanalüüsi tulemustest. Viimases osas vastatakse töös püstitatud uurimisküsimustele ning seejärel diskuteeritakse tulemuste üle ja pakutakse välja vaateid antud teema edasiseks uurimiseks.

Magistritöö on mõeldud eelkõige auditooriumile, kellele pakub huvi demokraatia areng ning arutleva demokraatia võimalikkus tänapäevases avalikus sfääris. Kuna käesolev töö annab teoreetilise ülevaate ja empiirilise näite arutlevast demokraatiast ja kommunikatsioonitehnoloogiate võimalikust kasutusest avalikus sfääris, saab tööd edaspidi kasutada ülikoolis vastavate ainete loengumaterjalina – näiteks poliitilise kommunikatsiooni aines.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Antud peatükis annan ülevaate magistritöös kasutatavatest teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Peatüki eesmärk on koostada teooria, mis aitab mõista ja mõtestada avalikku sfääri selle tänapäevases toimimises ja pakuks kodanikele maksimaalseid võimalusi oma demokraatliku võimu teostamiseks. Esmalt kirjeldan kasutatavat avaliku sfääri teooriat, mis lähtub peamiselt Habermasi avalikkuse kontseptsioonist, kus teoreetik eristab ühiskonna erinevate väljade struktuurid ja nende omavahelised suhted. Habermasi teooria edasiarendamiseks kasutan Dahlbergi käsitlust avalikust sfäärist kui ruumist, mis on tuletatud ajas leitud sotsiaalsetest praktikatest ning seetõttu tugevalt seotud kontekstiga. Teooria paremaks kaasajastamiseks lisan Dahlbergi käsitlusele veel ka Bohmani ja della Porta kontseptsiooni internetist kui avaliku sfääri osast. Teadupärast on rahvakogu portaali näitel ka "Jäakeldri protsessis" oma osa internetil. Lisaks kirjeldan peatükis poliitilise ja kommunikatiivse sündmuse mõisteid, mis aitavad seletada avalikus sfääris aset leidvaid sotsiaalseid praktikaid.

Teooria peatüki lõpetab arutleva demokraatia teoreetiline käsitlus, mille põhiline kontseptsioon on tuletatud Fishkini töödest. Ka president Toomas Hendrik Ilves (2013) vihjas Rahvakogu ettepanekute üleandmisel Riigikogus, et Fishkini meetod on rahva arvamuse kaardistamiseks parem kui mistahes avaliku arvamuse küsitlus. Nimetatud protsess oli ülesehitatud just Fishkini arutelu platvormi mudelil, mida järgneva teooria peatüki lõpus tutvustan.

Olen nimetatud teoreetikud valinud eelkõige nende tööde tuntuse pärast. Habermas on klassikalise avaliku sfääri kontseptsiooni looja, kellele viidatakse pea alati avaliku sfääri uuringutes. Della Porta on seevastu tunnustatud sotsiaalsete liikumiste uurija, kes püüab näidata kaasaegse kommunikatsiooni võimalusi ning rolli ühiskondlikes muutustes. Fishkin on tunnustatud ja laialt viidatud arutleva demokraatia teoreetik, kelle arutelu platvormi mudel võetakse tihti valdkonna uuringutes aluseks. Van Dijk on tänapäeval kriitilise diskursuseanalüüsi peamisi uurijaid, kuid oma töödes uurib ta ka sotsiaalsete praktikate ja ideoloogia kui diskursuse vahelisi seoseid. Kõik nimetatud teoreetikud on oma valdkonnas tunnustatud uurijaid.

1.1 Avaliku sfääri teoreetilised käsitlelused

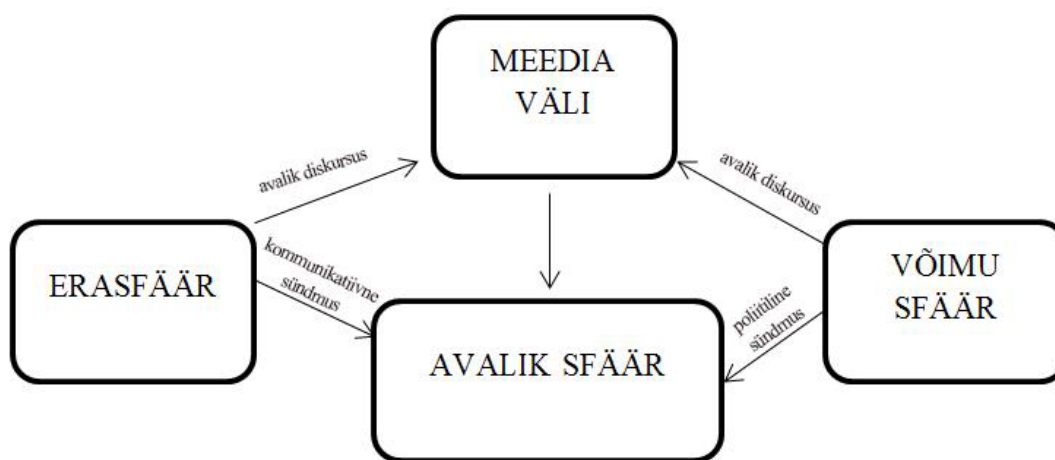
Habermasi (2001) avaliku sfääri teooria kesksel kohal on kodanike vaba ja kriitiline arutelu võimu legitiimsuse üle, mis on aluseks kodanike ratsionaalsetele valikutele ning tekitab võimul avalikkuse ees vastutust oma tegevuse suhtes. Oma töös *''Avalikkuse struktuurimuutus: uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast''* ütleb Habermas (2001: 79-81), et avalikkust saab mõista massiks koondunud eraisikute sfäärina, kus kodanikud kasutavad avalikkust, et kontrollida võimu legitiimsust ja kujundada ühiskonna üldiseid regulatsioone. Kontrollimisprotsessi nimetab Habermas avalikuks aruteluks, mille ratsionaalses kommunikatsioonis avaldub võimu määratlemine ehk legitiimsus. Kodanikud määratlevad argumenteerimise ja ideede jagamise kaudu võimu legitiimsuse esialgu omavahelises teadmiste jagamises ja arutelus, mis toimub nende erasfääris. Sellise kollektiivse tegutsemise kaudu ei teosta kodanikud ennast avalikus sfääris hiljem individidena, vaid ühe või mitme sotsiaalse grupina.

Habermas (2001: 104-108) rõhutab, et avaliku sfääri arutelu toimub üldiste ja abstraktsete reeglite järgi, mis tagavad võimaluse tegutseda kollektiivselt, on olemuselt ratsionaalsed ja vabad subjektiivsetest piirangutest. Avalik arutelu peab vastama ka *''asjade loomulikule korrale''*, mida mõistavad vaid kodanikud ja mis on võimalik arutelu teel nähtavale tuua. Kuna kodanikud annavad arutelu kaudu esile kerkinud põhimõtetele ja väärtustele konsensusliku legitiimsuse, peaks võim võtma need oma tegutsemise aluseks. Habermasi (ibid) sõnul on riik seda demokraatlikum, mida rohkem on selles kaalutletust, mõtestatust ja kriitikameelt avalikus asjaajamises.

Avalikus asjaajamises omab olulist rolli professionaalset kriitikat avaldav ajakirjandus, mille erinevad kanalid moodustavad meediavälja. Väli pakub sotsiaalsetele gruppidele vahenduslikku rolli aidates kaasa kirjandusliku arutelu tekkele ja avaliku sfääri suhete mõistmisele. Gramson (2004: 243 viidatud della Porta 2013: 89 kaudu) nimetab meediavälja kohaks, kus sotsiaalsed grupid taotleavad oma ideedele legitiimsust ning püüavad teisi oma mõtete ümber mobiliseerida. Eestit iseloomustab väga liberaalne meediakeskkond, avaliku teabe hea kättesaadavus ja silmapaistev infotehnoloogiline tase (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 73): need näitajad soodustavad sotsiaalsetel gruppidel oma ideede aktiivset ja vaba levitamist. Ka Harta 12 dokument esitati vabalt meediasse ühe sotsiaalse grupi poolt, kes seadis kahtluse alla võimu

legitiimsuse. Pärast dokumendi esitamist leidis see avalikkuses suure toetuse ning lisas arutelule uut sisu.

Kirjeldatud avaliku sfääri käsitlus aitab edasises magistritöös kaasa kodanike kollektiivse tegutsemise ja võimu eristamisele meediaväljal. Seetõttu keskendun töö empiirilises osas meediavälja uurimisele, et leida avalikust sfäärist erinevad sotsiaalsed grupid, nende kollektiivsed väärtused ja omavahelised suhted ning nende poolt tekitatud avalik kõneaine. Analüüsis lähtun järgmisest joonisest, mis näitab kodanike, võimu ja meediavälja mõju avalikule sfäärile.

Joonis 1.1.1 Avaliku sfääri tekkimise mudel

Habermasile sarnaselt leiab ka Dahlberg (2007; 2013), et avalik sfäär on kommunikatiivne ruum, kus toimub ratsionaalne ja kriitiline arutelu ühiskondlike probleemide üle. Arutelu ise kujundab teadlikku ja kriitilist avalikku arvamust ja on võimeline mõjutama ühiskondlikku otsustusprotsessi. Dahlbergi (2007: 50-51; 2013: 23-24) jaoks tähendab ratsionaalne ja kriitiline arutelu põhjendatut, vastastikkust, siirast ja igasugusest sundimisest vaba argumentatsiooni, mille eesmärk on saavutada osapoolte vaheline konsensus. Ideaalis peaks selline kommunikatsiooni vorm olema kaasav, eraisikute ja korporatsioonide huvidest ja sunnist vaba, kommunikatiivselt võrdne, argumentatsioonidelt tähenduslik ning taastekkivalt paindlik. Selge on see, et tegemist on universaalne normiga, kuid Dahlbergi sõnul on see tuletatud igapäevastest avalike arutelude praktikatest. Protsessi iseseisvusele paneb aluse ratsionaalsus, mis toodab arutelu kaudu avaliku arvamuse ühisosa ja teostab võimu tegevusele kriitilist järelvalvet.

Dahlbergi (2007; 2013) arvates ei saa avaliku sfääri kontseptsioon teha normatiivseid nõudeid sellele, mis on demokraatia ja milline on demokraatlik kommunikatsioon või legitiimsus. Iga avaliku sfääri kommunikatsiooni norm (ka arutelu) saab olla rohkem või vähem demokraatlik, suurendada avalikku suveräänsust või tekitada erandeid – iga norm nõuab kodanikelt teatud käitumist. Avaliku ruumi normid loovad kommunikatsiooni struktuurid, mille kaudu on võimalik tekitada ühiskonnale kriitiline refleksioon ja tõhustada avalikku kaasamist või vabadust.

Avalik ruum on Dahlberg (2007: 25-26; 2007: 53-55) käsitluse kohaselt tekkinud sotsiaalsetest praktikatest ning seetõttu hüpoteetiline ja seotud ümbritseva kontekstiga. See tähendab, et avalikud normid on alati seotud kindlate sotsiaalsete ja kultuuriliste väärtustega, mis mõjutavad avalikkuse terviklikku struktuuri ja protsessi. Ka arutelu normid ja kasutatavad argumendid on kultuuriliselt tõlgendatud ja võimalised viima selleni, et mõne osaleja häälel on eelistatuim kui teisel. Taoline kommunikatiivne eripära tekitab avalikus ruumis ebavõrdsust, sest kommunikatsiooni protsessides on võimalised domineerima riik, eliit ja mõjukad huvirühmad. Arutelu aga soodustab kriitikat ebavõrdsuse vastu ja on võimaline pakkuma probleemile ka demokraatliku arengut soodustavat lahendust. Eesti demokraatias saab aga täheldada nõrku aspekte nagu näiteks valitsemise teostamine, valitsemises osalemine ja ka poliitiline kultuur, mille üheks põhjuseks on avaliku kommunikatsiooni ebapiisavus ja selle mittevastamine kodanike ootustele ja nõudmistele (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 65; 95).

Dahlbergi käsitlus avalikust sfäärist on suuresti Habermasi tööde edasiarendus põhinedes samuti ratsionaalsel ja kriitilisel arutelul võimu legitiimsuse üle. Dahlberg mainib oma käsitluses ka demokraatlike väärtusi ning nimetab mõne arutleva demokraatia põhimõtte nagu näiteks arutelu teel otsuste vastuvõtmine. Sellest enam keskendub ta aga avaliku sfääri kui kommunikatsiooni ruumile, mille konteksti loovad kodanike praktikad ja ümbritsev kontekst. Enam keskendub avaliku sfääri ja arutleva demokraatia ühisele seosele Fishkin (2011: 612; 1991: 12), kes sarnaselt Habermasile ja Dahlbergile nimetab võimu legitiimsuse aluseks avaliku sfääri arutelu. Et võim saaks olla legitiimne, peab avalik sfäär täitma aga nelja põhimõtet:

- see peab tulenema poliitilisest võrdsusest;
- selle otsused peavad tulenema arutelu teel;
- see peab vältima enamuse türanniat;

- selle tekkimise eelduseks on osaluse põhimõte.

Samas rõhub Fishkin (2011: 612), et osaluse põhimõttel peaks toimima iga poliitiline süsteem selleks, et see oleks legitiimne. Aktiivne kodanike osalemine avalikus sfääris soodustab igas demokraatia vormis enam poliitilist võrdsust: osalus harib kodanikke ning annab neile võimaluse kogeda demokraatlikke protseduure. Fishkini käsitus avalikust sfäärist keskendub enam arutleva demokraatia mudelile, mille juurde tulenev peatükis 1.4 tagasi.

Eelpool kirjeldatud teoreetiline käsitus avalikust sfäärist on püsinud klassikalises kontekstis, mis eeldab näost-näku kommunikatsiooni vormi. Et rakendada edasises töös arutleval demokraatial põhinevat avaliku sfääri kontseptsiooni kaasaegsesse konteksti, mis lubab uurida Eesti demokraatia arengut "Jäakeldri protsessi" kontekstis, tuleb kaasaegses avalikus sfääris käsitleda ka interneti rolli. Interneti teoreetilise käsitluse sissetoomine on oluline, kuna Rahvakogu protsessi esimene osa, ideede kogumine ja nende avaldamine, leidis aset just Internetis.

1.2 Internet kui avalik sfäär

Avalikku sfääri võib nimetada ka foorumiks, kus erinevad kõnelejad väljendavad oma arvamust ja tõstatavad arutelu teemasid (Bohman viidatud Crossley & Roberts 2004: 133-134). Kõnelejad on kuulajatega võrdsed, vabad ning nad vahetavad omavahel kuulaja-kõneleja rolli ehk teisiti öeldes toimub arutelu, mis põhineb ühistel ootustel, milleks on tagasiside või mingisugune interaktsioon kuuldude. Selline arutelu protsess on avalik siis, kui selle kommunikatsioon on suunatud määramatule auditooriumile, kellelt oodatakse mingisugust vastust. Määramatu auditoorium on just see, mis loob ühise ruumi, kus kõigil on võimalik olla kuulaja-kõneleja rollis. Klassikalise avaliku sfääri käsitluse kohaselt on selliseks foorumiks näost-näku kohtumine, kuid kaasaegses ühiskonnas annab tehnoloogia, eelkõige internet, kommunikatsioonile jätkusuutliku avatud ruumi.

Mitmete teoreetikute (Bohmani viidatud Crossley & Roberts 2004: 135; della Porta 2013) sõnul valitseb kaasaegses ühiskonnas ebakõla poliitiliste institutsioonide ja avaliku kommunikatsiooni vahel, kuna viimane on tehnoloogiate kontekstis muutunud avatumaks. Samas ei saa sama öelda esindusdemokraatlikel põhimõtetel lähtuvate poliitiliste institutsioonide kohta: tehnoloogia toetab erinevate võrgustike mitmekülgset arutelu, kuid esindusdemokraatia põhimõtted lähtuvad klassikalistest kommunikatsiooni vormidest. Näiteks Eesti ühiskonnas on küll tugev õiguslik,

institutsionaalne ja tehnoloogiline taristu, kuid selle raami sisse tekkinud sisu ja nende institutsioonide toimimise viis ei vasta inimeste ootustele ega nõudmistele (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 95).

Kommunikatsiooni kaudu saab igasugune demokraatia vorm kohanduda avaliku sfääriga, kuid teatud demokraatlike põhimõtete täitmine nõuab kommunikatiivset ressursi, mida on tehnoloogia tänapäeval võimeline pakkuma: valimistega kaasneva poliitilise vastutuse jaoks on demokraatlikus avalikus sfääris vaja läbipaistvust, poliitiline osalus nõuab aktiivset avalikku interaktsiooni ning kodanike ja valitsejate omavaheliseks dialoogiks on vaja efektiivset kommunikatsiooni kanalit (della Porta 2013: 86-88). Tehnoloogiaga kaasnenud kommunikatsiooni vormi muutused nagu avalikkuse riiklike piirangute vähenemine, digitaliseerumine, globaliseerumine ja ühiskondliku mitmekesisuse kasv on mõjutavad demokraatiat ning sellest tulenevalt ka gruppide vahelisi võimusuhteid – näiteks oli sotsiaalmeedial Araabia Kevade sündmustes oluline roll, mis viis lõpuks autoritaarse võimu kukutamiseni.

Interneti avalikkus sisaldab endas lisaks veel erinevaid avalikke ruume (Bohman viidatud Crossley & Roberts 2004: 139-145; della Porta 90-95; Dahlberg 2007: 56-57). Erinevate ruumide vahel tegutsevad agendid, kelle kaudu jõuab Internetis olev arutelu laiemale ühiskonnani, sest reeglina on agentideks mingite sotsiaalsete gruppide kõneisikud, kes on kõige tihedamini meediaväljaga seotud. Just agentide ja meedia omavaheline suhtlus paneb paika arutelu ulatuse, sest viimane on oma rollist tulenevalt võimeline arutelu levikut pidurdama või laiendama. Kaasaegses ühiskonnas kujunevad Internetis agentideks kodanikuühiskonna organisatsioonid, kes tunnevad muret laiemale ühiskondlikule temaatikale üle ja otsivad võimalusi selle lahendamiseks, arendamiseks või kaitsmiseks (ibid). Agendiks võib olla ka mõni kultuurivaldkonna esindaja, kui ta tunnistatakse Internetis laiemale auditooriumi poolt vastuvõetavaks ja usaldusväärseks. Näiteks kujunes Eestis 2013. aasta kevadel üheks kultuurivaldkonnast pärit agendiks näitleja Mari-Liis Lill (2013), kes esitas loomeliitude pleenumil riigi suhtes kriitilise kõne „Mis on sellel pildil valesti?“. Samal päeval jagati ja tsiteeriti tema kõnet Internetis mitmete avaliku elu tegelaste poolt.

Kodanikuühiskond saab interneti kasutada ka alternatiivsete ruumide loomiseks, mis soodustavad laiemale avaliku arutelu tekkimist (Bohman viidatud Crossley & Roberts 2004: 139-

145; della Porta 90-95; Dahlberg 2007: 56-57). Kuna kodanikuühiskonna organisatsioonidel on kindel identiteet, nad ei ole anonüümsed ja nad võtavad avalikus kommunikatsioonis vastutuse, siis on nende roll internetis alternatiivsete vormide tekitamisel usaldusväärne. Loodud alternatiivses kanalis saavad nad avalikustada dokumente, algata arutelusid ning mobiliseerida kodanikke kaasa mõtlema ja arvamust avaldama. Näiteks Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu veebileht kajastas aktiivselt Rahvakogu protsessi ning muuhulgas avalikustas sellega seotud dokumente. Sellised organisatsioonid ei käitu interneti avalikkuses kui ekspert kommunikaatorid, vaid pigem kui ruumi kujundajad ja avalikkuse koolitajad.

Teoreetikud leiavad, et sotsiaalsete gruppide loodav alternatiivne meediaväli väljendab hegemoonilisest poliitikast, prioriteetidest ja väärustest erinevat lähenemist (Downing 1984: 3 viidatud della Porta 2013: 90 kaudu; Bohman viidatud Crossley & Roberts 2004: 144-145). Oma tegevusega kontrollivad nad demokraatliku võimu legitiimsust ning laiendavad erineva informatsiooni ja ideede kättesaadavust peavoolu meediast väljaspool. Sellise meedia eripäraks ei ole ainult nende kriitilisus ning hegemoonilise konteksti vastu võitlemine, vaid nad mobiliseerivad kodanikke ka informatsiooni tootmisesse ning vähendavad uudiste koostootmise kaudu piire kirjutajate ja lugejate vahel. Sellises kommunikatsioonis on tähelepanu koondunud väärtustele, mida sotsiaalsed grupid avalikus sfääris toodavad: ühiskondliku mitmekesisust, võrdne osalus ja kaasatus (della Porta 2013: 92).

Seega saab öelda, et interneti vahendusel leviv kommunikatsioon aitab kaasa demokraatia arengule ja seda võib käsitleda kui kodanike ja esindusorganitesse valitud isikute vahelist kommunikatsioonikanalit, mis tõhustab informatsiooni kättesaadavust, tagasisidet ja valitsemise läbipaistvust (della Porta 2013: 87-88; Dahlberg 2007: 56-57). Lisaks aitab internet kaasa avaliku sfääri arutelu tekkele, kuna pakub erinevatelt allikatelt informatsiooni ja tõhustab arutelu mitmekesisust. Della Porta (2013: 87) toob välja neli tunnust, kuidas internet mõjutab avalikku sfääri:

- E-osalemine: võimalus väljendada interneti kaudu oma poliitilisi seisukohti;
- E-valitsemine: võimalus pääseda interneti kaudu ligi vajalikule avalikule informatsioonile ja teenustele;
- E-hääletamine: võimalus osaleda interneti kaudu referendumitel;
- E-demokraatia: võimalus osaleda interneti kaudu poliitilises protsessis.

On selge, et kaasaegse avaliku sfääri teooriast rääkides tuleb rääkida ka kommunikatsiooni tehnoloogilisest arengust internetis, mis võimaldab laiendada avaliku sfääri arutelu. Samas tõdevad mitmed (ibid) teoreetikud, et tehnoloogilise arenguga ei pruugi kaasa minna poliitiline väli, kuna see tekitab avalikkuses suuremat vastutust kui esindusdemokraatia justkui vajab. Minu edasise töö üheks eesmärgiks ongi leida avalikest kommunikatiivsetest ja poliitilistest sündmustest, kuidas sotsiaalsed grupid nägid "Jäakeldri protsessis" interneti rolli. Samuti teen analüüsile tuginedes hilisemas töös järeldusi sellest, kuidas interneti abil oleks võimalik arendada Eesti demokraatiat.

1.3 Poliitiline ja kommunikatiivne sündmus

Antud töös on uurimisobjektiks avalik arutelu kui spetsiifiline sotsiaalne protsess, mille kujundavad ühelt poolt poliitilised, teiselt poolt kommunikatiivsed sündmused. Selleks, et saada aru ja uurida sellist protsessi, tuleb kõigepealt avada sündmuse mõistet. Badiou (2002 viidatud Huddleston 2009: 25 kaudu) ütleb, et abstraktsel tasandil on sündmuse kontseptsioon vaevumärgatav. Ta defineerib sündmuse kui "ettearvamatu täienduse olemasolevale, mis kaob sama kiiresti kui ilmub." Teisiti öeldes kujuneb sündmus kontekstis hetkel juhtuva situatsiooni ümber viidates olemasolevatele aspektidele ja tuues sellesse hetkesse lisaks ka midagi uut. Badiou käsitluse kohaselt on sündmus seotud muutustega ja tõe protsessidega, kuna ta positsioneerib konteksti, kus kerkib esile teistsugune tõde, mis vastandub üldistele arvamustele ja institutsioonilistele teadmistele – viimased põhinevad enamuse türannial, mis tuleneb demokraatlikest kommetest, täpsemalt valimiste põhimõttest.

Badiou käsitlus seostub ka käesoleva magistritöö uurimisteema kontekstiga. Näiteks saab Harta 12 dokumenti nimetada ettearvamatu täiendusena avalikku sfääri, mis algatas kiiresti sündmuste raja ja kujutas uue konteksti. Järgnevad sündmused kujunesid dokumendi, kui hetkel juhtuva situatsiooni ümber, lähtudes olemasolevatest aspektidest ja tuues sellesse lisaks ka midagi uut. Harta 12 tõi esile teistsuguse tõe, mis vastandus avaliku sfääri üldistele arvamustele ja institutsioonilistele teadmistele. Magistritöö seisukohalt ja Badiou käsitlusest lähtuvalt on oluline uurida, mis oli see uus tõde, mida erinevad poliitilised sündmused "Jäakeldri protsessis" olemasolevasse avalikku sfääri tõid.

Badiou (2005: 141-145) toob oma töös "*Metapolitics*" välja kolm aspekti, mis on omased igale poliitilisele sündmusele:

- sündmus on poliitiline, kui selle materjal on universaalselt kollektiivne;
- sündmus on poliitiline, kui see toob kaasa olukorra lõpmatuse/lõpetamata;
- sündmus on poliitiline, kui sellesse sekkub riigi võim.

Poliitilise sündmuse universaalsus tuleneb selle võimaluse pakkumisest kollektiivselt kõigile, ehk poliitika ei tee inimeste vahel vahet identiteedi, seisuse ega kuuluvuse alusel (ibid). Kollektiivne materjal määrab sündmuse eesmärgi ja konkreetsed aspektid ning saab ise tekkida vaid hetkel juhtuva situatsiooni kontekstist. See tähendab, et hetkel juhtuv situatsioon määrab kollektiivse materjali iseloomu. Kuna aga riigi võim on oma olemuslikult lõpmatu, on Badiou (ibid) sõnul poliitiline sündmus osa sellest lõpmatusest. Riik omab legaalselt võimu, et poliitilist sündmust mõjutada. Poliitiline sündmus toob esile riigi võimu ning katkestab selle subjektiivse tegutsemise – see tähendab, et poliitilise sündmuse toimumisel paljastub riigi võimu ülejääk ning riigi tegutsemisväljad muutuvad selgemaks. Kuna poliitilises sündmuses kerkib esile teistsugune tõde, mis vastandub võimu institutsioonilistele teadmistele, näitab riik surve avaldamisega oma võimu ning püüab esilekerkivad muutusi takistada. Selline käitumine teeb omakorda riigi võimu mõõdetavaks.

Kui rääkida näiteks Silvergate juhtumist, siis selle situatsiooni kollektiivseks materjaliks saab nimetada erakondade rahastamist, mis puudutas otseselt poliitikavälja ja riigivõimu, kuid mis ise ei olnud poliitiline sündmus kuna ei tulenenud riigivõimult. Tegemist oli ajakirjanduse vahendusel tekkinud situatsiooniga, mis kandus avalikku sfääri, kus järgnenud situatsioonid omakorda lisasid kollektiivsele materjalile uut sisu. Badiou käsitus poliitilisest sündmusest lubab järgnenud situatsioonides uurida kollektiivse materjali aspekte ning tuua välja olulisemad poliitilised sündmused, ka võimu püüde sündmusi legaalse võimu kaudu mõjutada. Oluline on Badiou käsitlusest tulenevalt aga märkida, et poliitilised sündmused on seotud eelkõige poliitiliste institutsioonide tegevusega, näiteks ametlikke sõnavõttudega: presidendi kõne Riigikogus saab nimetada poliitiliseks sündmuseks, kuid tema arvamyslugu ajakirjanduses mitte.

Van Dijk (2005: 231-234) seostab oma töös "*Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus*" kommunikatiivset sündmust diskursuse mõiste põhitähendusega, mis ühendab teksti ja kõne

keelelisi, kognitiivseid, sotsiaalseid ja kultuurilisi aspektide. Kommunikatiivse sündmuse kommunikatsiooniaktis osaleb mingi hulk sotsiaalseid agente, tüüpiliselt kõneleja/kirjutaja ja kuulaja/lugeja rollis mingil kindlal ajal, kindlas kohas, kindlatel asjaoludel ja vastavalt konteksti tunnustele (ibid). Kommunikatsiooniakt ise saab olla kirjalik või suuline, mille võib kommunikatiivse sündmuse uurimiseks üldistada kõneks või tekstiks. Diskursus tähendab sel juhul kommunikatsiooniakti lõpetatud või käimasolevat kirjalikku või kuuldavat tulemust, nii nagu see vastuvõtjale tõlgendamiseks sotsiaalselt saadav on.

Kommunikatiivne sündmus osutab konkreetsele ja ainukordsele sündmusele, milles osalevad konkreetsed sotsiaalsed agendid konkreetses ümbruskonnas ja kontekstis. Kirjalike tekstide kui kommunikatiivsete sündmuste puhul on määratud algus ja lõpp ning tavaliselt, kuid mitte alati, järgneb sellele füüsiline tegevus. Van Dijk (2005: 208) märgib, et avaliku kommunikatiivse sündmuse võivad alata mõne eliidi esindajad, kuid selle aluseks olevad arvamused, hoiakud ja kogemused on avalikkuses laialt levinud ning võivad olla ajendanud ka juhuslikke üksikproteste või teisitimõtlemist.

Kommunikatiivne sündmus kui diskursus väljendub ka sotsiaalsetes praktikates, mis taastoodavad avaliku sfääris levivaid tekste ja kõnesid (van Dijk 2005: 15-30). Teisiti öeldes ei avaldu kommunikatiivne sündmus vaid selles, kuidas ja mida kodanikud tekstide või kõnedega väljendavad, vaid ka selles, kuidas ja mida nad teevad füüsiliselt. Seetõttu võib öelda, et kommunikatiivne sündmus teenib gruppide ja nende liikmete eesmärke, sotsiaalseid praktikaid ning sotsiaalse argielu korraldamist ja juhtimist (van Dijk 2005: 165). Teksti või kõne konstrueerimise aluseks on mingi idee, mis sisaldab endas väärtusi ning on erinevate hinnangute aluseks, mida kommunikatiivne sündmus väljendab. Van Dijk (2005: 94-95) leiab, et väärtuste väljendamine abil saab kirjeldada sotsiaalseid struktuure, suhteid, organisatsioone ja ühiskonda tervikut. Kommunikatiivne sündmus väljendab ka gruppide omavahelisi positsioone ja suhteid, kus määravaks on juurdepääs avalikule sfäärile – selle suhte tüübiks on võim ja legitimatsioon (van Dijk 2005: 301). Legitiimsus on kollektiivse tegutsemise vorm, mis annab avalikele institutsioonidele õiguse tegutsemiseks. Lisaks on see ka kommunikatiivse sündmuse üks aspekte, kuna väljendub tekstides ja kõnedes võimu suhete kirjeldamise kaudu.

Silvergate'le järgnenud sündmused tõid avalikku sfääri kindlad sotsiaalsed praktikad, mis taastootsid antud kontekstil põhinevaid tekste ning ajendasid ka kollektiivsetele protestidele –

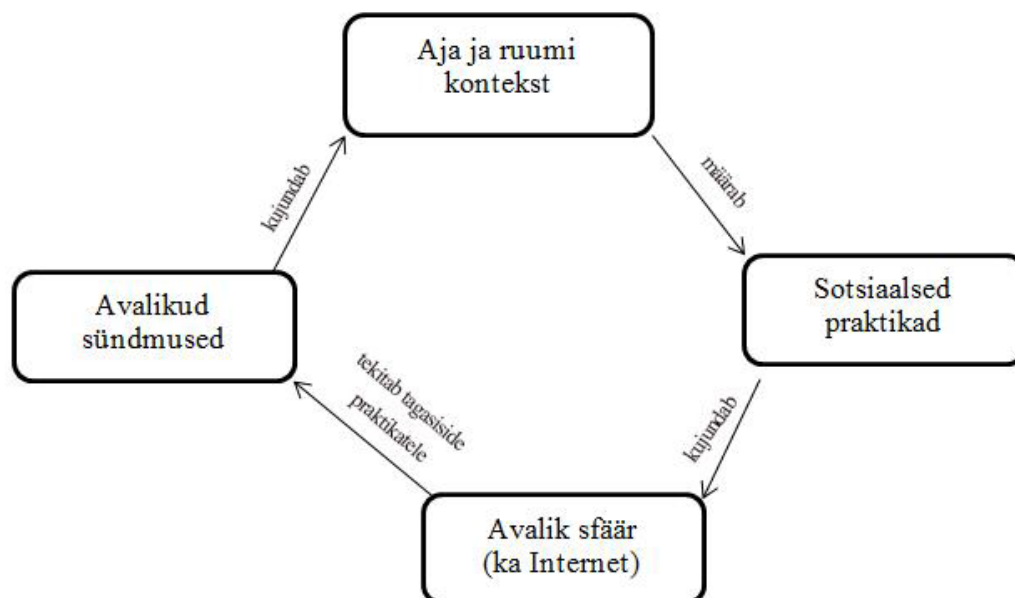
näiteks Aitab Valelikust Poliitikast meeleavaldused või Harta 12. Erinevate kommunikatiivsete sündmuste aluseks olid mingid ideed, mis sisaldasid endas mingeid väärtusi, kuidas avalik sfäär peaks toimima. Näiteks sätestas Harta 12 viis kindlat põhimõtet, millel peaks põhinema Eesti demokraatia edasine areng. Van Dijki käsitlusele tuginedes saab kommunikatiivsetest sündmustes leida, milliseid väärtusi ja eesmärke väljendasid erinevad autorid oma tekstides ning kuidas need kirjeldasid võimusuhteid.

Magistritöö kontekstis on oluline uurida ka millised grupid tulevad esile erinevates tekstilistes kommunikatiivsetes sündmustes. Mitu autorit võivad väljendada sarnaseid ideid, kuidas peaks avalik sfäär toimima ning milliseid väärtusi endas kandma, kuid sellised autorid moodustavad kindla grupi, kes jagavad avalikkuses sotsiaalseid praktikaid, mis omistavad erinevatele sündmustele kollektiivse tähenduse (van Dijk 2005: 168-171). Selline grupp saab tekkida nii oma liikmete kuulumistunde, kollektiivse tegutsemise või sotsiaalsete praktikate kaudu. Teoreetiliselt on mingi kindel sündmus võimeline koondama erinevad inimesed ning panema nad ühise probleemi ette ja sundima neid ühiselt tegutsema. Enamasti tekivad grupid sotsiaalsetest konfliktidest, mis avalikus sfääris aset leiavad. Ka demonstratsiooni liikmelisus ei saa olla juhuslik, sest selles osalejad jagavad sarnaseid arvamusi ja vähemalt ühte eesmärki: nad protestivad koos ja teadlikult mingi avaliku sfääri sotsiaalse olukorra, tegevuse või poliitika vastu, millega nad nõus ei ole. Ühelt poolt võivad demonstrantide kollektiivne eesmärk, arvamus ja tegutsemine tuleneda konkreetsest kontekstist ning seetõttu ei ulatu demonstratsiooni piiridest kaugemale. Teiselt aga võib mõni demonstratsioon põhineda kindlal kollektiivselt jagatud arvamusel või ideel, mida lisaks demonstrantidele jagavad veel ka teised ühiskonna liikmed. Teoreetiliselt peaks aga iga grupp vastama kolmele kriteeriumile (ibid):

- grupi tegevus jätkub ka väljaspool kindlat sündmust;
- grupp tegutseb kollektiivselt;
- gruppi organiseeritus põhineb ühistel eesmärkidel.

Badiou ja van Dijki käsitluste põhjal saab luua ka käesolevas magistritöös kasutava aja ja ruumi mudeli, mille abil on võimalik seletada Eesti avaliku sfääri muutusi Rahvakogu kontekstis. Mudeli põhimõte on näidata, et aja ja ruumi kontekst määrab millised sotsiaalsed praktikad tekivad, mis omakorda kujundavad avalikku sfääri – näiteks ühiskondlike muutusi prognoosivad

avalikud tekstid mõjutavad avaliku sfääri kõneainet. See aga omakorda tekitab avalikke sündmusi, näiteks proteste või seadusmuudatusi, mis jällegi määravad aja ja ruumi konteksti. Seega on tegemist omavahel seotud nähtustega, mis moodustavad lõputu ahela. Silvergate näitel saab välja tuua erakondade rahastamise sotsiaalsed praktikad, mis avalike tekstide kaudu kujundavad avalikule sfäärile kõneaine. Sealt edasi tekkisid juba mitmed avalikud sündmused nagu näiteks Aitab Valelikust Poliitikast liikumine, Harta 12, justiitsministri tagasiastumine ja Rahvakogu, mis kujundasid uue ajalise ja ruumilise konteksti. Magistritöö seisukohalt on oluline uurida sündmusi, mis algatasid aja ja ruumi konteksti muutused ning millised olid tagajärjed: kas avalikus sfääris toimusid demokraatia jaoks edasi viivad muutused või jäid üldised väärtused samaks.

Joonis 1.3.1 Avaliku sfääri aja ja ruumi muutuste mudel

Van Dijki teooriale kohaselt uurin magistritöös tekste kui midagi, mis väljendavad kommunikatiivseid ja poliitilisi sündmusi. Badiou käsitlusest tulenevalt käsitlen poliitilisena sündmusi, mis toovad kaasa poliitika muutumise või on seotud riikliku institutsiooni võimuga. Antud sündmused peavad olema algatatud valitsuse ja presidendi (või teiste riiklike) institutsioonide poolt. Näiteks saab poliitilise sündmusena käsitleda Riigiprokuratuuri otsust tunnistada poliitikud Kristen Michal ja Kalev Lillo süütuks, sest tegemist on riikliku institutsiooni reaalse otsuse ja teoga. Ka on poliitilised kõik presidendi avaldused, kuna nendes

avaldub presidendi institutsioonile omane sümboolne võim, mille sihiks on poliitiliste otsuste suunamine. Kõik teised poliitikute sõnavõttud on enamasti kommunikatiivsed sündmused, sealhulgas valitsusliikmete arvamused artiklid, kui tegemist ei ole ametliku poliitilise avaldusega, mis on otseselt suunatud teatud tegevuste esile kutsumiseks või tõkestamiseks.

1.4 Arutleva demokraatia teoreetilised käsitletused

Seni olen kirjeldanud avaliku sfääri teoreetilisi põhimõtteid ning interneti võimalusi avaliku sfääri laiendamisel. Peatükis 1.1 esitasin Habermasist tuletatud avaliku sfääri klassikalise kontseptsiooni, kus ühiskonna erinevad sotsiaalsed grupid omavahel konkureerivad ning püüavad oma ideedest lähtuvalt mõjutada avalikkust. Della Porta (2013: 61-67) – kelle abil kirjeldasin eelmises peatükis interneti rolli avalikus sfääris – sõnul rõhutab avaliku sfääri kommunikatsioon gruppide erinevusi ja selle kaudu õhutab konfliktide tekkimist. Samas on normaalne, et demokraatlikus ühiskonnas on erinevad arvamused, poliitilised konfliktid ja võimu legitiimsuses kahtlemine, kuna need tulenevad ühiskonna mitmekesisusest, mis annab avalikus sfääris võimaluse teha valikud. Valikutest tuleneb aga küsimus, mis valikutest lähtuvalt peaks võim olema legitiimne: kas lähtuda konsensuslikult kõikidest valikutest või neid sootuks eirata. Üks võimalus, mida eelnevates peatükkides olen kirjeldanud, on just avaliku arutelu kasutamine poliitiliste otsuste langetamisel, mis tähendaks arutleva demokraatia vormi rakendamist.

Della Porta (ibid) sõnul seob arutlev demokraatia avalikus sfääris arutelu ja esindusfunktsiooni nii, et see põhineb võrdsusel, kaasatusel, läbipaistvusel ja kommunikatsioonil, mille kesksel kohal on erinevatest valikutest tulenev avalike hüvede defineerimine ja nende ümberjagamine. Kuna avaliku sfääri moodustavad kollektiivse tegutsemise kaudu erinevad kodanikud, on nende kaasamisel arutellu võimalik mõtestada võimalikult suurest ühiskondlikust heaolulust lähtuv võimu legitiimsus. Erinevate kodanike osalemine annab arutelule pluralistliku iseloomu ning seetõttu nõuab ettepanekute esitamine ja teiste osalejate toetuse saamine kodanikelt veenvat argumenteerimisoskust: arutelu protsessis on enda vaadete esitamiseks ainuke jõud paremate argumentide esitamine. Arutleva demokraatia kommunikatsioon põhineb seega neljal punktil (Habermas 1981, 1991 viidatud della Porta 2013: 62 kaudu):

- kommunikatsiooni sisu loovad protsessis osalejad;
- kommunikatsioon pakub koostöö võimalusi;

- kommunikatsioon toetub ratsionaalsetele argumentidele;
- kommunikatsioonis toimub vastastikune kuulamine.

Arutelu kui rahulik, tähenduslik ja loogiline kommunikatsiooni vorm tõstab kodanike usaldust poliitiliste institutsioonide suhtes ning annab võimule legitiimsuse. Dialoog valitsejate ja valitsetavate vahel on ka poliitiliste vaadete kujunemise üheks aluseks, mis mõjutab avaliku sfääri iseloomu ja demokraatia arengut (Della Porta 2013: 63-64).

Konkreetsamad arutleva demokraatia põhimõtted paneb paika Fishkin (1991), kes näeb selles teoreetilist võimalust viia võim kodanikeni nii, et viimastel on esimese teostamise üle adekvaatne võimaluse mõelda. Peatükis 1.1 tõin välja Fishkini avaliku sfääri neli põhimõtet: see peab tulenema poliitilisest võrdsusest, selle otsused peavad tulenema arutelu teel, see peab vältima enamuse türanniat ja selle tekkimise eelduseks on kodanike osalus. Nende põhimõtete kombineerimiseks on Fishkin (ibid) loonud arutelu platvormi, mille kasutamise kaudu saab avaliku sfääri probleemidele läbimõeldud ja legitiimse lahenduse. Fishkin (1991: 4; 2011: 611) usub, et arutlev demokraatia pakub alternatiivset vormi ühiskondlike vaidluste lahendamiseks ning annab kodanikele võimaluse teha tähenduslikult koostööd ja kujundada oma arvamused. Seetõttu peaks arutelu platvormiks olema mingisugune institutsiooniline vorm, kus kõigil kodanikel on võrdne võimalus osaleda. Teisisõnu peaks rahval olema võimalus oma võimu rakendada ja selle kaudu mõista ühiskondlikke funktsioone. Fishkin (1991: 29) ütleb, et demokraatia mis ei täida eelnevalt nimetatut avaliku sfääri nelja põhimõtet, ei ole legitiimne.

Poliitiline võrdsus

Poliitiline võrdsus tähendab Fishkini (1991: 29-33) jaoks institutsioonilist süsteemi, mis toetab kõikide kodanike arvamuse avalikustamist, nende üle arutelu pidamist ja annab samas kodanikele võrdsed võimalused oma arvamuste kujundamiseks. Lisaks tuleb aruteluprotsessis kasutada ka kolme lisatingimust, mis tagavad poliitilise võrdsuse:

- kodanike eelistustel peab olema võrdne kaalutus;
- otsustusprotsessi ei tohi häirida ebaoluliste faktoritega;
- kodanikel peab olema tagatud piisavad võimalused oma arvamuste kujundamiseks.

Nimetatud tingimuste täitmisele aitab kaasa ametlik poliitiline võrdsus, isoleeritud kontekst ja erinevate arvamuste kuulmine. Ametlik poliitiline võrdsust tähendab, et arutelu on igal kodanikul võrdne võimalus oma arvamuste ja eelistuste kujundamiseks ning samuti on võimalus olla otsustusprotsessi lõpus otsustav hääl. Isoleeritud kontekst tähendab, et arutelust väljaspool asuvad tegurid ei tohi mõjutada arutelu sisemisi protsesse – kodanike arvamused ei tohi olla mõjutatud kokkulepetest, pakkumistest või ähvardustest. Näiteks püüdsid Rahvakogu arutelupäeva otsustusprotsessi mõjutada Keskerakonna noored, kes jagasid arutelupäevale minejatele enda ettepanekute flaiereid. Erinevate arvamuste kuulmine tagab aga poliitilises võrdsuses osalejate argumentide, arvamuste ja ideede kuulmise, mille põhjal langetatakse viimane otsus (ibid). Selleks tuleb arutelu esitatud ettepanekuid kommenteerida, kuid kommenteerimine ei tohi minna vastuollu poliitilise võrdsuse ja isoleerituse tingimustega nagu läks Keskerakonna noorte tegevus.

Enamuse türannia vältimine

Türanniaks nimetad Fishkin (1991: 34) poliitikat, mis kehtestab kodanikele ebasoodsaid tingimusi hetkel, kui oleks võinud valida ka alternatiivse poliitika, mis sellele vastandub. Ebasoodsad tingimused tähendavad peamiselt inimõiguste piiramist, mille tulemusel ei oma üks või mitu sotsiaalset gruppi võrdseid õigusi teistega. Enamuse türannia võib leebemal kujul tuleneda ka esindusdemokraatiast ning viima mingisuguse grupi domineerimiseni teise üle. Kuna aga igasugune türannia läheb vastuollu poliitilise võrdsuse ja aruteluga, on oluline, et demokraatlik ühiskond seda väldiks. Vastasel juhul kaotab demokraatia oma legitiimsuse.

Arutelu

Poliitilisest võrdsusest ei ole kasu, kui kodanikel ei ole võimalus teha kuuldavaks oma arvamusi, mõelda võimu teostamise üle ning kujundada oma poliitilisi eelistusi ja arvamusi – võimaluse selleks annab just arutelu (Fishkin 1991: 36-38; della Porta 2013: 61-67). Fishkin (1991: 36-38) rõhutab, et kodanike vaheline vaba ja võrdne dialoog, kus otsus langetatakse vaid kuuldud argumentide põhjal, on parim viis aruteluks. Habermas (2001: 88-89) märgib, et arutelu on kodanike vahel teatud suhtlusstiil, mis tekitab diskussiooni ja arvamuste väljendamist. Teoreetiliselt peaks selline stiil ignoreerima staatust, sest hierarhia tekitab autoriteeti, mille tõttu võivad mõned arvamused jääda kuulmata või välja ütlemata. Arutelu eeldab aga kodanike poolt

avaliku sfääris tajuvate probleemide tõstatamist, millest seni ei ole räägitud. Samuti peavad kodanikud oleva avatud, sest arutus osalevad erinevad kodanikud, kes omavad ka erinevaid vaateid. Selline mitmekesisus annab diskussioonile tähenduse, kus vaid parem argumenteerimine on võimalus oma arvamuse kuuldavaks tegemisel (ibid). Et arutus saavutataks ka reaalse tulemus, peaks see konsensuslikult olema ajaliselt ja sisuliselt piiratud (Fishkin 36-38).

Loogiliseks arutelu olukorraks saab nimetada seda, kus osalejad tõstatavad vaheldumisi ettepanekuid, argumenteerivad nende üle ning kuulavad teiste sõnavõtte (ibid). Nii on iga ettepanek oma argumentidega eraldiseisev ja kõikidele osalejatel on võrdne võimalus seda mõista. Kuigi arutelu lõpus võidakse otsus võtta vastu enamushääletuse teel, on osalejad olnud protsessis võrdsed. Fishkin (ibid) leiab, et kuulamine, osalemine ja argumenteerimine annab langetatud otsusele legitiimsuse isegi siis, kui osalejad langetavad otsuse isiklikest või mõne grupi huvidest lähtuvalt.

Traditsioonilised avaliku sfääri võimu teostavad institutsioonid on Fishkini (ibid) arvates oma ülesehituselt mitte-arutleva struktuuriga, kuna nad ei pruugi kuulata kõikide osapoolte argumente. Samuti puudub selles osalejate vaheline austus, mistõttu seisneb arutelu rivaalitsemisses ja ebaselgete argumentide esitamisel, mis viib demagoogiani. Ka esindusdemokraatias võivad võimu institutsioonid hoida eemale avalikust arutelust ning rivaalitseda erinevate arvamustega, mis tekitab kodanike teatud võõrandumist ja ebausaldust võimu suhtes. Näiteks omavad Eestis demokraatlikud institutsioonid küll head poliitilise usalduse ressursi, kuid viimaste aastate trend on olnud langev (Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013: 90).

1.4.1 Fishkini arutelu platvormi mudel

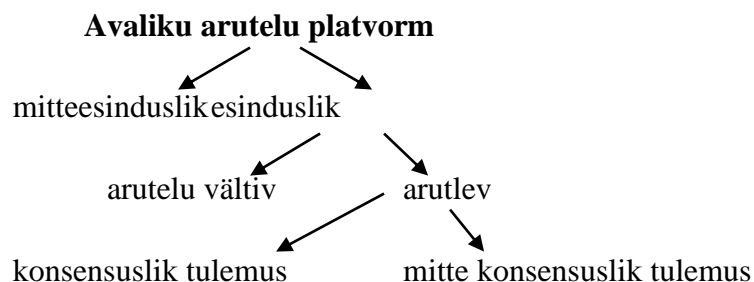
Eelpool kirjeldatud arutleva demokraatia teooriast tuleneb ka Fishkini (1991: 104) arutelu platvormi mudel, mida on võimalik rakendada ulatuslikus avalikus sfääris nii, et see vastab poliitilisele võrdsusele, väldib enamuse türanniad ja selles toimub kodanike vaheline vaba arutelu. Arutelu platvorm tugineb kolmel eeldusel:

- see peab kodanikele pakkuma arutelu võimalust;
- sellel peab olema esindusorgani funktsioon;

- sellel peab olema põhiseaduslik või juriidiline õigus

Väikeses avalikus sfääris on lihtne rakendada antud eeldusi ning luua kõikidele kodanikele aruteluplatvorm, mis sarnaneb Vana-Kreeka linnriikide demokraatialle, kus kõik täisealised mehed tulid kokku ning arutasid linnriigi võimu üle. Kaasaegses ulatuslikus avalikus sfääris tuleb Fishkini (2011: 611-616) sõnul leida osalejad juhuvalimi põhimõttel avaliku sfääri läbilõikenähtena. Selline läbilõige väldiks arutelu tulemustes kahtlemist, kuna teoreetiliselt peaks sama otsuseni jõudma siis, kui arutelu osaleksid teised kodanikud. Samuti annab avaliku sfääri läbilõige langetatud otsustele legitiimsuse ja juhuvalim takistab mingite gruppide omahuvidest tulenevat mobiliseerumist.

Kui arutelu platvorm on esinduslik, siis on see ametlikult loodud arutelu eesmärgi täitma (ibid). Teoreetiliselt peaks see motiveerima ka avalikkust rohkem osalema ning tõstatama võimalikult mitmekülgseid ühiskondlike teemasid, mille üle toimub arutelu. Platvormi arutelu nimetab Fishkin (ibid) avatud küsitlust, kus kodanikud osalevad enda motivatsioonist ning argumenteerivad püstitatud teemadel. Arutelu vältivaks lähenemiseks nimetab Fishkin (ibid) kindlate küsimustega intervjuud või küsitlust, kus kodanikel on võimalust vastata ainult etteantud vastustele. Selle tulemusel puudub protsessist arutelu ja kodanikel ei ole võimalus iseseisvalt vastata. Viimaseks tuleb arutelu otsustada kuidas hääletada: kas konsensuslikult või mitte. Fishkin (ibid) arvates tuleks otsus langetada arutelu tulemusel individuaalse hääletamise teel.

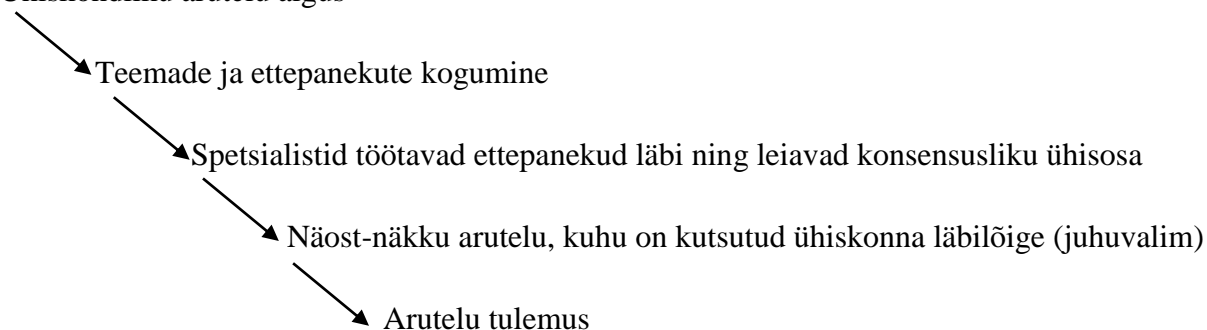
Joonis 1.4.1.1. Avaliku arutelu platvormi võimalused

Avaliku arutelu platvormi eesmärk ei ole saavutada konsensust, mis võib ühiskonnas hiljem kaasa tuua huvide põhjal indiviidide polariseerumise. Erinevad arutelu ettepanekud ja arvamused kogutakse vastava väljaõppe saanud spetsialistide poolt kokku, kes analüüsi kaudu leiavad nende

ühisosa. Nii jõuab platvormi viimasesse otsustamishetke juba konsensuslikud ettepanekud, mille üle arutelu teel hakatakse argumenteerima ning mis tehakse hääletamisega legitiimseks.

Arutelu platvormi eesmärk on pakkuda avalikule sfäärile mugavat võimalust arutleda ühiskondlikel teemadel ning seetõttu peab platvormi iga aspekt olema disainitud selleks, et osalejatel oleks piisavalt informatsiooni arutelu teemast ja nad ei peaks hakkama seda juurde otsima. Arutelu teema pannakse paika avalike arvamuste gallup'ite ja meediavälja uudisvoo põhjal. Fishkin (ibid) toob sellele tuginedes välja arutelu protsessi viis etappi, mille lõpus langetatud otsus on legitiimne ning vastab avalikkuse soovidele:

Ühiskondliku arutelu algus

Joonis 1.4.1.2 Avaliku sfääri arutelu protsessi etapid

Legitiimne otsus langetatakse näost-näkku arutelul, kuhu on eelpool nimetatud juhuvalimi põhimõttel kutsutud läbilõige avalikust sfäärist, kes arutlevad spetsialistide poolt kogutud ja läbitöötatud arvamuste ja ettepanekute ühisosa. Selleks antakse osalejatele vajalikud materjalid, mis sisaldavad endas kogu informatsiooni arutelu all olevatest teemadest. Osalejad jagatakse veelkord juhuvalimi põhimõttel väikestesse gruppidesse, kuhu kuuluvad ka väljaõppe saanud spetsialistid. Viimaste ülesandeks on olla arutelu moderaatorid, kes tagavad kõigile võimaluse oma arvamuse avaldamiseks ning vajadusel jagavad arutelu teema kohta lisainformatsiooni. Moderaatorid peavad tagama arutelu keskkonna, kus osalejad kuulavad ja austavad teineteist ning ei toimu kellegi domineerimist.

Väikestesse gruppidesse jagamisel saavad osalejad individuaalselt rohkem tähelepanu ning suurema võimaluse osaleda arutelus. Väiksem grupp peaks teoreetiliselt muutma neid avatumaks, julgemaks ja motiveeritumaks. Lisaks ei tohiks laudkondades osalejad teineteist tunda, mistõttu ei osata ennustada kaasosalejate arvamusi või kogu arutelu kulgemist. Osalejate

mugavuse tagamiseks on ka oluline, et kõik nende kulutused kaetakse, mis arutelul osalemine neile kaasa toob (ibid).

Võib näha, et eespool kirjeldatud arutleva demokraatia teooria püüab arvestada avaliku sfääri kõikide kodanikega ning luua neile vaba ja võrdne võimalus osalemaks arutelu kaudu ühiskondlikul otsustusprotsessil. Võrreldes näiteks klassikalise esindusdemokraatiaga, kus kodanikud saavad otsustada vaid valimistel oma esindajaid, pakub arutlev demokraatia kodanikele osalus- ja otsedemokraatiale sarnaseid võimalusi: sekkuda aktiivselt võimu teostamises. Edasises magistritöös on oluline uurida kogu esimese peatüki teooriast lähtuvalt Eesti demokraatia arengut "Jäakeldri protsessis". See tähendab, et edasises töös keskendun demokraatia arengu uurimisele eelkõige arutleva demokraatia ja interneti põhisel.

2. MEETOD

Magistritöös kasutan uurimisküsimustele vastamiseks kombineeritud sisuanalüüsi meetodit, mis koosneb meediatekstide kvantitatiivsest ja kvalitatiivsest sisuanalüüsist. Vastavalt meetoditele on koostatud ka meediatekstide valimeid kaks. Fairclough (1992; 1995) ja van Dijk (2005) käsitlevad diskursust (käesolevas töös on diskursus määratud lähtudes meediatekstides väljenduva arutelu temaatikast) kui ühte sotsiaalsete praktikate taastootmise vahendit. Seetõttu viitavad kõneisikud oma diskursuses erinevatele ideedele, sealhulgas ka sotsiaalsete gruppide avalikele arutlustele. Teoreetikud leiavad, et kuna diskursus väljendab avalikke võimusuhteid, tuleb selle analüüsimine siduda teoreetilise põhjaga, mis vastab probleemi püstitusele. Fairclough (1992; 1995) ja van Dijk (2005) ütlevad oma käsitluses, et kriitiline diskursuseanalüüs ei ole meetodina dikteeriv, sest on tugevalt seotud just uuritava probleemi ja kasutatava teooriaga. Seetõttu ei kasuta ma meetodina diskursuseanalüüsi, vaid tuletan selle põhjal kvalitatiivse sisuanalüüsi. Kasutatava kombineeritud sisuanalüüsi meetodi seon töö teoreetiliste lähtekohtadega ja lisaks põhistatud teooriale omase avatud kodeerimisega.

2.1 Uurimisküsimused

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, millisena kujundatakse "Jäakeldri protsessis" Postimees Online avaldatud artiklite kaudu avaliku arvamuse seisukoht Eesti demokraatiast ning millistele avalikele sündmustele tuginedes seda tehakse. Töö laiem eesmärk on uurida kuivõrd saab Eesti ühiskonnas rääkida arutleva demokraatia arengust tänapäevases avalikus sfääris. Sellest tuleneb ka töö uurimisprobleem, mis eeldab, et erinevate sündmuste ajendil on avalikus kõneaines problematiseeritud Eesti demokraatia areng. Uurimisprobleemi lahendamiseks olen püstitanud magistritöö teoreetilisele lähtekohtadele tuginedes uurimisküsimused, millele otsin edasise analüüsi käigus vastused.

1) Kuidas jaotuvad Eesti demokraatia teemalised artiklid ajateljel?

1.1 Millised olid temaatikat muutvad kommunikatiivsed ja poliitilised sündmused?

2) Millised on peamised kõneained ja kuidas need ajas muutuvad?

2.1 Millisena problematiseeritakse demokraatia/avaliku sfääri areng?

2.2 Milliseid ettepanekuid tehakse probleemi lahendamiseks?

2.3 Millisest demokraatiast ja kuidas räägitakse?

2.4 Millisena nähakse kommunikatsioonitehnoloogiate (eelkõige interneti) rolli demokraatia arengus?

2.5 Kuidas hinnatakse rahvakogu protsessi ja millist mõju see avaldas demokraatia arengule?

3) Kuidas näevad sotsiaalsed grupid avalikkuse probleeme?

3.1 Millised sotsiaalsed grupid kerkivad esile?

3.2 Milline on sotsiaalsete gruppide omavaheline suhe?

3.3 Kuidas näevad sotsiaalsed grupid sündmuste rolle demokraatia arengus?

2.2 Valim

Käesoleva magistritöö uurimisobjekt on ajaliselt raamistatud "Jäakeldri protsessi" mõistega. Selle mõiste all käsitlen perioodi, mis jääb vahemikku **veebuar 2012 kuni 4. märts 2014**. Perioodi alguspunktiks on valitud ACTA vastase meeleavalduse toimumine ja peaminister Andrus Ansipi 2012. aasta veebruaris tehtud avaldus, et ta ei moodusta järgmist valitsust. Lõpppunktiks on valitud peaministri valitsuse lahkumine 4. märtsil 2014. Peaminister ise ja tema positsioon ei oma uurimise seisukohalt olulist rolli ning tema nimetatud tegusid on kasutatud vaid uuringu ajaliseks raamistamiseks. Andsin perioodile nimeks "Jäakeldri protsess" kuna selle sümboliks on 2012. aasta novembris president Toomas Hendrik Ilvese poolt kokku kutsutud Jäakeldri ümarlaud, mille eesmärk oli võtta kokku avalikud arutelud ja jõuda tegudeni (www.president.ee). Selle tõttu saab eeldada, et Jäakeldri ümarlaud oli eelnevate avalike sündmuste kulminatsioon, mis andis nendele reaalse tulemuse.

Meediatekstide kvalitatiivse ja kvantitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustasid perioodis ilmunud Postimees Online artiklid, mis vastasid otsingusõnadele "demokraatia" ja "rahvakogu". Valimi moodustamisel lähtusin põhimõttest, et artikli sisu peab vastama Eesti avaliku konteksti hetke olukorra kirjeldamisele (vastavalt ajale, kus tekst aset leidis) ja aitama vastata töö

uurimisküsimustele. Ühtlasi väljendavad tekstid poliitilisi ja kommunikatiivseid sündmusi, mis on uurimisprobleemi seisukohalt olulised. See tähendab, et valimisse ei pääsenud artiklid, mis käsitlesid Eesti ajalugu, analüüsisid erinevaid demokraatia vorme või keskendusid mõne teisi riigi demokraatia arengule ja sündmustele. Valimi koostamiseks kasutasin Postimees Online'i seetõttu, et Eesti Ajalehtede Liidu (EALL 2012; 2013) andmetel oli 2012. ja 2013. aastal Postimehe puhul tegemist suurima tiraažiga üleriikliku päevalehega.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustasid 141 Postimees Online'i artiklit, mille sisu jagasin poliitiliseks või kommunikatiivseks sündmuseks. Nende sündmuste järgnevuse alusel koostasın töös kasutatava ajatelje. Lisaks nimetatud artiklitele tõin ajateljel välja ka valimi perioodis aset leidnud 18 sündmust, mis olid uurimisprobleemi seisukohalt olulised. Näiteks mõjutas 2013. aasta sügisel toimunud kohalike omavalitsuste valimised avalikkuses toimuvat, kuid sündmus ise ei tulnud Postimees Online valimi koostamisel välja. Ajatelje põhjalikumaks analüüsiks selekteerisin artiklite hulgast välja iseloomulikud näited sellest, kuidas sotsiaalsed grupid kirjeldavad avalikkust ja omavahelisi suhteid. Selekteerimise aluseks on eelkõige artiklite sisukus ja teemakäsitus, kuid oluline on mees pidada, et analüüsis oleksid kaasatud kõikide sotsiaalsete gruppide artiklid. Mõnel juhul võib valimisse sattuda ühe isiku poolt mitu artiklit, kuid kuna uurimisobjektiks on sotsiaalsed grupid, siis annab see võimaluse võrrelda kogu grupi kõneaine muutumist erinevatel ajahetkedel. Kvalitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustas selekteerimise tulemusel kokku 28 erineva sotsiaalse grupi artiklit. Artiklite loetelu on toodud magistrıtöö lisades (vt Lisa 2). Kvantitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustasid eelpool nimetatud 141 Postimees Online artiklit (vt Lisa 1).

2.3 Meediatekstide kvalitatiivne sisuanalüüs

Töö esimese analüütilise osa moodustab meediatekstide kvalitatiivne sisuanalüüs, mis keskendub töös kasutatava ajatelje koostamisele ja kirjeldamisele. Ajatelje põhjalikumaks analüüsiks selekteerin 141 Postimees Online artiklist välja head näited sellest, kuidas sotsiaalsed grupid kirjeldavad avalikkust ja omavahelisi suhteid. Just avalikkuse kirjeldamine annab vastused ka avalikku kõneainet puudutavatele uurimisküsimustele.

Ajatelje analüüsimiseks kasutatav kvalitatiivne sisuanalüüs põhimõtted on struktureeritud eelpool kirjeldatud Fairclough ja van Dijki diskursuseanalüüsi käsitlustest, kuid kohandatud

käesoleva töö kontekstiga. Kuna tegemist on kvalitatiivse sisuanalüüsiga, olen paika pannud kategooriad, mida tekstide sisus analüüsin – need on tuletatud töö teoreetilistest lähtealustest ja põhistatud teooriale omasest avatud kodeerimisest. Kvalitatiivse sisuanalüüsi uurimisühikuks on üks artikkel, mille puhul tuuakse tulemuste osas tekstinäited, mis lubavad vastata töö uurimisküsimustele. Tekstinäidete põhjal esitan hilisemas järelduste ja diskussiooni osas uurimisküsimustest lähtuvalt üldistusi.

Käesoleva töö kvalitatiivse sisuanalüüsi kategooriad koostasin järgmiselt:

1. Kontekst ja olukorra defineerimine

1.1 Poliitiline, sotsiaalne ja majanduslik kontekst.

Artiklitest toon välja tekstinäiteid sellele, kuidas sotsiaalsed grupid kirjeldavad Eesti avalikkuse hetke olukorda (vastavalt ajale, kus tekst aset leidis), milliseid suhteid nad sellele omistavad, millest nad tuletavad olukorra põhjused ja milliseid üldistusi nad teevad. Antud punkti abil saab vastata teisele ja kolmandale uurimisküsimusele. Näiteks kirjeldab politoloog Tõnis Saarts (kes kuulub ekspertide sotsiaalsesse gruppi) 2012. aasta augustis Eesti poliitilist konteksti järgmiselt: „Sisuliselt oleme üles ehitanud süsteemi, kus puuduvad tasakaalu- ja kontrollimehhanismid ühtedele olulisematele tänapäeva demokraatia institutsioonidele – erakondadele.” (22.08.2012)

2. Temaatika

2.1 Demokraatia

2.2 Kriis

2.3 Rahvakogu

2.4 Sotsiaalsed grupid

2.5 Internet

Artiklitest toon magistritöö kontekstist lähtuvalt välja tekstinäited teemadest, millele kõneisikud keskenduvad ja ka selle, kuidas nad antud teemasid kirjeldavad. Võib öelda, et kõik magistritöös analüüsitud artiklid on mingil määral seotud Eesti demokraatia teemaga, kuid kõneaine analüüsimisel on oluline tuua demokraatia märksõna teemana ka eraldi välja, sest leidub artikleid, mille peamiseks kõneaineks on Rahvakogu või midagi muud. Näiteks kirjeldas Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (kes kuulub vabakonna sotsiaalsesse gruppi) 2012.

aasta veebruaris demokraatiat järgmiselt: „*Ka on selge, et demokraatia ei tähenda üksnes parteisid, selle kinnistumiseks peab riikides tekkima ka tugev kodanikuühiskond, ja sellealast kogemust on tõenäoliselt rohkem väljaspool meie parteisid.*” (28.02.2012) Antud punkti abil saab vastata teisele ja kolmandale uurimisküsimusele.

3. Võrdlused

3.1 Ajalised võrdlused

3.2 Ruumilised võrdlused

Artiklitest toon välja tekstinäiteid sellele, mis riikidega või mis näidetega sotsiaalsed grupid võrdlevad Eesti avalikkuse hetkeolukorda (vastavalt ajale, kus tekst aset leidis). Ajalises võrdluses leian, kas kõneisikud toovad mingisuguseid näiteid ajaloost ning ruumilises võrdluses leian, mis riikidega võrreldakse olevikus Eesti avalikkust. Näiteks võrdles vabakonda kuuluv Raivo Salumäe 2012. aasta novembris Eesti avalikust nii ajaliselt kui ruumiliselt järgmiselt: „*Demokraatia nooruse ja ka poliitkorrektsuse tõttu ei ole Eesti võrreldavalt Šveitsiga arvatavasti valmis rahvaalgatuseks nagu ei olnud ka 1934. aastal, aga see on n-ö maitse asi ja rahval on õigus otsustada.*” (21.11.2012) Antud punktiga saab vastata teisele uurimisküsimusele.

4. Hinnangud

4.1 Kriitika

4.2 Toetusavaldused

Kaardistamaks sotsiaalsete gruppide omavahelisi suhteid, on oluline leida artiklitest tekstinäiteid, kus kõneisik avaldab kellelegi toetust või kriitikat. Analüüsis pööran eelkõige tähelepanu sellele, kuidas kõneisikud kirjeldavad teisi sotsiaalseid gruppe ja mis hinnanguid nad annavad nende käitumisele. Näiteks kritiseerib politoloog Tõnis Saarts (kes kuulub ekspertide sotsiaalsesse gruppi) 2012. aasta augustis erinevaid sotsiaalseid rühmasid järgmiselt: „*Kõik on loogiline ja seletatav, kui käsitleme Eesti erakondi kui kartelliparteisid ning tõdeme, et need institutsioonid – meedia, kodanikuühiskond ja Vabariigi President –, mis võinuks parteisid korrale kutsuda, seda ei suutnud, ei osanud või isegi ei tahtnud.*” (22.08.2012). Antud punkt aitab vastata kolmandale uurimisküsimusele.

5. Ettepanekud

Kõneaine ajalise muutumise uurimisel on oluline leida ka see, milliseid ettepanekuid hetke olukorra lahendamiseks sotsiaalsed grupid teevad. Leitud ettepanekute ja ajatelje põhjal on võimalik teha üldistusi, kas sotsiaalsete gruppide ettepanekuid on avalikkuses võetud kuulda või mitte. Seetõttu toon artiklitest välja tekstinäiteid kõneisikute ettepanekutest. Näiteks teeb eraisik Pia Kurro 2012. aasta oktoobris järgmise ettepaneku: „*Lubage, et kunagise erakonnaliikme ja teemat pikalt kõrvalt jälginuna pakun välja veidi kardinaalsema lahenduse – loobume erakondadest hoopiski.*” (19.10.2012). Antud punktida saab vastata teisele uurimisküsimusele.

2.4 Meediatekstide kvantitatiivne sisuanalüüs

Töö teise analüütilise osa moodustab meediatekstide kvantitatiivne sisuanalüüs, mille abil kaardistan uurimisküsimuste põhjal kogu avaliku diskussiooni Postimees Onlines. Nagu eelnevalt valimi peatükis öeldud, moodustavad meetodi uurimisobjekti vahemikus veebruar 2012 kuni 4. märts 2014 Postimees Onlines ilmunud artiklid, mis vastasid valimi peatükis esitatud märksõnadele. Kokku on analüüsis 141 artiklit (Lisa 1). Kvantitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks on saada statistilised vastused töö uurimisküsimustele, mis toetaksid kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusi. Uurimisküsimuste tõttu on kontentanalüüsis oluline ära märkida, kes on valimisse kuuluva artikli kirjutanud ja millal on see ilmunud. Teised analüüsikategooriad on tuletatud töö teoreetilistest lähtealustest või kirjutatud tekstide lugemisel välja lähtudes põhistatud teooriale omasest avatud kodeerimise põhimõttest.

Igale valimisse kuuluvale tekstile teen kontentanalüüsi vastavalt järgmisele kategoriseerimisjuhendile:

1. Artikli pealkiri – kirjutatakse täies mahus välja
2. Artikli kuupäev – märgitakse numbritega
3. Kõneisik

Selle kategooria puhul hindan millisesse sotsiaalsesse gruppi teksti autor või kõneisik kuulub. Sama isik võib kuuluda ka mitmesse gruppi, kuid sellisel juhul tuleb artikli sisu järgi tuvastada, millist gruppi kõneisik antud tekstis esindab. Mõningate kõneisikute grupi määramisel on abiks

ka Internetis tehtavad taustaotsingud. Näiteks Keskerakonna liige ja Riigikogu aseesimees Jüri Ratas kuulub opositsiooni poliitikute hulka; kolumnisti Ahto Lobjaka tekstid peegeldavad aga poliitikaanalüütiku ekspertarvamust; Postimehe ajakirjanik Aivar Samost avaldab arvamust kui ajakirjanik.

- a. Koalitsiooni poliitik (*Isamaa ja Res Publica Liidu ning Reformierakonna poliitikud*)
- b. Opositsiooni poliitik (*Keskerakonna ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna poliitikud*)
- c. President (*Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves*)
- d. Ajakirjanik (*juhtkirjad ning kolumnistid ja Postimees toimetuse ajakirjanikud, Sirbi ajakirjanikud*)
- e. Ekspert (*teadlased, akadeemilised eksperdid, õiguskantsler, Indrek Tarand*)
- f. Ettevõtja (*erasektoris tegutsevad isikud*)
- g. Eraisik (*lehelugeja, kes ei märgi, et kuulub mõnda organisatsiooni või ühendusse*)
- h. Vabakond (*MTÜde liikmed (ka parlamendiväliste erakondade ja valimisliitude esindajad), Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit*)
- i. Muu (*eelpool nimetatud kategooriasse mittekuuluvad kõneisikud*)

4. Demokraatia

Antud kategooria puhul hindan tekstide sisu põhjal, millist demokraatia vormi kõneisik kõige enam pooldab. Demokraatia vormide klassifikatsiooni tuletasin töö teoreetilises osas käsitletud seisukohtadest lähtudes. Analüüsi näiteks saab tuua peaminister Andrus Ansipi 2013. aasta veebruaris kirjutatu: „*Ma olen veendunud esindusdemokraatia toetaja, hindan teadmisi ja teadmispõhisust otsustusprotsessides ja panustaksin rohkem ülikoolide professoritele ning mitte niivõrd emotsioonidele.*” (23.02.2013). Antud näitest võib leida teatud poolehoidu osalusdemokraatiale, kuid teksti sisu vihjab selgelt esindusdemokraatia vormi eelistamisele.

- a. Esindusdemokraatia (*kõneisiku tekst toetub esindusdemokraatia käsitlusele*)
- b. Osalusdemokraatia (*kõneisiku tekst toetub osalusdemokraatia käsitlusele*)
- c. Otsedemokraatia (*kõneisiku tekst toetub otsedemokraatia käsitlusele*)
- d. Arutlev demokraatia (*kõneisiku tekst toetub arutleva demokraatia käsitlusele*)
- e. Demokraatia kui õigusriik (*kõneisiku tekst toetub õigusriigi mõistele*)

Järgnevad kategooriad sõelusin vaadeldavatest tekstidest välja avatud kodeerimise põhimõttel.

5. Kriis

Kuna vaadeldaval perioodil oli laialt levinud arusaam, et ühiskonnas on tegemist mingit sorti kriisiga, on antud kategooria eesmärgiks seda ühiskondliku konteksti kirjeldavat kriisi mõistet täpsustada. Kriisi kategooria põhjal määratakse, kas kõneisik hindab kõne kirjutamise hetkel Eesti avalikkuses toimuvat kui mingisugust kriisi ning kui hindab, siis milliseks kriisiks ta seda nimetab. Näiteks ütles Rein Raud 2012. aasta novembris järgmist: „*Kõige rohkem häirib see, kui president oma reaktsioonis ütles, et demokraatiat ei saa kaaperdada, siis mulle tundub, see on juba juhtunud, demokraatia on kaaperdatud ja me tahame seda tagasi.*” (14.11.2012) Antud tekstinäidet saab hinnata kui demokraatia kriisile vihjamist, kuna kõneisik kirjeldab selgelt hetkeolukorda kui midagi negatiivset. Kui kõneisik vihjab oma tekstis aga selgelt sellele, et avalikkuses toimuv ei ole kriis vaid normaalne demokraatlik nähtus, siis tuleb ka see analüüsis ära märkida. Tekstides ilmnese järgmised kriisi tähendused:

- a. *Usalduskriis (kõneisik kaardistab hetke olukorra kui usalduskriis)*
- b. *Demokraatia kriis (kõneisik kaardistab hetke olukorra kui demokraatia kriis)*
- c. *Erakondade kriis (kõneisik kaardistab hetke olukorra kui erakondade kriis)*
- d. *Rahastamiskriis (kõneisik kaardistab hetke olukorra kui rahastamiskriis)*
- e. *Poliitiline kriis (kõneisik kaardistab hetke olukorra kui poliitiline kriis)*
- f. *Avalikkuses ei ole kriisi (kõneisik ei seosta toimuvat mingi kriisiga)*

6. Hetkeolukorra kirjeldamine (vastavalt ajale, kus tekst aset leidis)

Antud kategooria abil hindan kuidas kuidas kõneisik kirjeldab oma teksti ilmumise ajal Eesti avalikkuses toimuvat. Näiteks Silver Meikar kirjutas 2013. aasta oktoobris järgmiselt: „*Olenemata sellest, kui üksteisele vastanduvat kampaaniat parlamendierakonnad teevad, seob neid kõiki ühine eesmärk. Keegi neist ei soovi näha ühegi uue tõsiseltvõetava konkurendi teket, mis võiks ohustada nelja erakonna monopoli.*” (23.10.2013). Antud tekstinäite sisu vihjab kartellierakondade domineerimisele. Kartellierakondade domineerimise alla kuuluvad ka vihjed poliitilisele eliidile või parlamendiametuse türanniale. Samas kui tekstisisu peegeldab

olemasoleva olukorraga rahulolu ning vihjeid sellele, et toimuv ei ole midagi erilist, tuleb tekst samuti ära märkida.

- a. *Toimub riigi ja rahva vastandumine*
- b. *Toimub kartellierakondade domineerimine*
- c. *Toimub ühiskonna omavaheline mustamine*
- d. *Toimuv on normaalne demokraatlik nähtus*

7. Põhjuste esitamine

Selle kategooria abil määratakse, mida peavad sotsiaalsed rühmad kriisi tekkimise või avalikkuses toimuva põhjusteks. Näiteks politoloog Tõnis Saarts kirjutas 2012. aasta novembris järgmiselt: „*Eesti erakondade süsteem on liialt endasse sulgunud ja kartellistunud. Ja kartellistumise all ma mõtlen seda, et ligipääs, uute jõudude ligipääs sellesse süsteemi on üsna piiratud, uutel erakondadel on üsna keeruline tulla ja seetõttu selles süsteemis olijatel on tekkinud selline kindlustunne, et meid ei kõiguta miski.*” (14.11.2012). Antud tekstinäide vihjab selgelt, et avalikkuses tekkinud olukorra on põhjustanud kartellierakonnad. Juhul kui tekstist võib leida mitu põhjust, tuleb sisu põhjal määrata, mida kõneisik peab kõige esmaseks põhjuseks.

- a. *Olukorra on põhjustanud kartellierakondade suletud süsteem*
- b. *Olukorra on põhjustanud suutmatus erakondasid kontrollida*
- c. *Olukorra on põhjustanud ebapiisavad avalikud kaasamismehhanismid*
- d. *Olukorra on põhjustanud uued ühendused, kes soovivad pääseda poliitikasse*

8. Ettepanekud olukorra lahendamiseks

Antud kategooria abil määratakse, milliseid ettepanekuid sotsiaalsete gruppide kõneisikud teevad kriisi lahendamiseks või avalikkuses toimuva muutmiseks. Näiteks ütles president Toomas Hendrik Ilves 2012. aasta vabariigi aastapäeva kõnes järgmist: „*Selleks, et jõuda ühisele arusaamale, tuleb pidada nõu, tuleb arutleda ja diskuteerida erinevate osapooltega, laua taga ja respektierida teisi seisukohti, mitte neid tõrjudes ega minema marssides.*” (24.02.2012). Presidendi tekstinäide viitab ettepanekule laiendada avalikke kaasamismehhanisme nii, et kõik osapooled, kes soovivad arutleda saavad seda teha. Ühes tekstis võib esineda ka mitu

ettepanekut, kuid sellisel juhul tuleb ettepanekud vastavalt sisule koondada. Näiteks ettepanekud erakondade registreerimise liikmepiiri alandamine ja erakondade rahastamise muutmine vastavad mõlemad eelkõige ettepanekule muuta erakonnasüsteemi ja –seadust. Kui nendele ettepanekutele lisaks vihjatakse ka näiteks valimiskünnise langetamisele, koondan tekstinäited ettepaneku alla muuta poliitilist süsteemi terviklikult.

- a. Tuleb muuta valimissüsteemi ja -seadust*
- b. Tuleb muuta erakonnasüsteemi ja –seadust*
- c. Tuleb muuta poliitilist süsteemi terviklikult*
- d. Tuleb laiendada avalike kaasamismehhanisme*
- e. Tuleb korraldada erakorralised valimised*
- f. Olukord tuleb lahendada olemasolev süsteemi kaudu, mis ei vaja reformimist*

9. Arutelu kirjeldamine

Arutelu kirjeldamise abil määrان kuidas kõneisikud kaardistavad avaliku arutelu mõistet ja selle toimimise põhimõtteid. Siin on kolm võimalust: kas arutelu peaks toimuma erakondade kaudu, kõikide kodanike vahel või vabakondade kaudu. Näiteks kirjutatakse Postimehe 2013. aasta märtsi kuu juhtkirjas järgmiselt: „*Et midagi suhtumises muutuks, tuleks uuesti defineerida eesmärk: kas see on mulje jätmine, et inimeste arvamustega arvestatakse, või soovitakse seda ressursi ka tegelikult kasutada. Kui soovitakse, tuleks alustada vabakonna nägemist mitte tüütu kohustuse, vaid väärtusliku arutelupartnerina.*” (06.03.2013). Antud tekstinäide vihjab eelkõige vabakondade arutellu kaasamisele. Juhul kui tekstis kutsutakse üles näiteks avalikku olukorda parandama erakondadega liitumise kaudu, saab seda tekstinäidet mõista kui viidet arutelule, mis toimub erakondade kaudu, sees või vahel.

- a. Avalik arutelu peab toimuma erakondade kaudu, sees ja vahel*
- b. Avalik arutelu peab toimuma kõikide kodanikega*
- c. Avalik arutelu peab toimuma vabakondade kaudu*

10. Rahvakogu kirjeldamine

Antud kategoorias hindan tekstide sisu põhjal seda, kuidas kõneisikud kirjeldavad Rahvakogu protsessi. Näiteks kirjutas Keskerakonna poliitik Aivar Riisalu 2013. aasta aprillis Rahvakogu

portaali kohta järgmist: „Ootas, et seal on 100 000 inimest, kes kõik teevad ettepanekuid. Ajalehel Kesknädal on 20 000 klikki ja kui sellel portaalil on 1000 klikki, siis ma ei saa aru, mis toimub, kas tõesti Kesknädal on nii populaarne ja see portaal nii ebapopulaarne. Teine häda on see, et täna käib arutlus ikkagi poliitika vormi üle, aga oleme ausad, Eestimaa inimesed ootaksid täna arutelu ka poliitikast tuleneva elukeskkonna sisu üle ja seda pole see vabakonnast tuleneb arutelukeskkond üldse pakkunud.” (09.04.2013). Opositsiooni poliitiku tekstinäide vihjab sellele, et Rahvakogu protsess on vaevaline ning suure tõenäosusega säilitab avaliku status quo.

- a. *Rahvakogu loodi status quo säilitamiseks*
- b. *Rahvakogu on demokraatia tööriist*
- c. *Rahvakogui loodi avaliku arutelu tekitamiseks*

11. Rahvakogule järgnenud olukorra kirjeldamine

Eraldi kategooriaga märgin ära Rahvakogule järgnenud väljaütlemised, mis kirjeldavad kõneisiku suhtumist Rahvakogu protsessi. Näiteks kirjutas Keskerakonna poliitik Aivar Riisalu pärast Rahvakogu arutelupäeva aprillis järgmist: „Natuke jääb kõigest sellest mulje, et president koos Harta 12-le allakirjutanud sotsiaaldemokraatide liidritega kaaperdas rahva tänavarahutused keldrisse, lasi neil omavahel natuke jaurata ja nüüd, kui 500st kutsutust 300 jõudis kohale, on tulemus suhteliselt tagasihoidlik.” (09.04.2013). Poliitiku teksti sisu vihjab rahulolematule suhtumisele ning sellele, et Rahvakogu protsess ei suutnud avalikkuses midagi olulist muuta.

- a. *Rahvakoguga tuleb avalikult jätkata*
- b. *Rahvakogu arendas Eesti avalikkust positiivselt*
- c. *Rahvakogu protsess ei toonud muutust Eesti avalikkuses*

12. Interneti rolli määratlemine

Viimase kategooria abil hindan kuidas sotsiaalsete gruppide kõneisikud kirjeldavad Interneti rolli Eesti avalikus sfääris. Siin on kolm võimalust: kas Internetti nähakse vaid sõna ja väljendusvabaduse vahendajana, demokraatia tööriistana (näiteks vihjed e-kaasamisele) või võimalust rahval osaleda riiklikus otsustusprotsessis. Kõik kolm määratlust on omavahel sarnaseid, kuid vastavalt kõneisiku teksti sisule on neid võimalik eristada. Näiteks ütles MTÜ

Eesti Interneti Kogukonna juhatuse aseesimees Elver Loho 2012. aasta ACTA protestide ajal järgmist: „*Me tulime kokku ja me saime aru, et meid, kes nõuavad vaba interneti ja vaba ühiskonda, on palju. Internet on tegelikult meie demokraatia võti.*” (11.02.2012). Antud tekstinäide vihjab sellele, et kõneisik näeb internetti kui demokraatia tööriista, kuid ta ei kirjelda täpsemalt, kuidas on võimalik internetti demokraatia tööriistana kasutada. Kui mõni kõneisik kirjeldab internetti täpsemalt rahva võimalusena osaleda otsustusprotsessis, siis tuleb see eraldi märkida.

- a. *Sõna ja väljendusvabaduse vahendaja*
- b. *Demokraatia tööriist*
- c. *Rahva võimalus osaleda võimu teostamises*

2.5 Meetodi kriitika

Kuna olen magistriöös uurimisprobleemi lahendamiseks kasutatud meetodi enda poolt kohandanud, siis see õigustab ka igasugust kriitikat meetodile. Esiteks kategoriseerisin küll artiklites esinevad sisupunktid, kuid antud juhul on võimalik leida veel muutujaid, mis annaks uurimistulemustele rohkem sügavust. Näiteks oleks võinud iga artikli puhul märkida ka selle, milliseid ühiskondlike väärtusi peab autor kõige olulisemaks. Antud küsimusele saab minu meetodi puhul kaudse vastuse, kuid leian, et selle uurimine toetaks enam leitud vastuseid. Teisalt oleks võimalik kvantitatiivse analüüsis põhjal määrata ka autorite ühiskondlikku mõjukust, sest ekspertide kõneisiku kategoorias esines erineva mõjukusega või autoriteediga isikuid. See vajaks aga kindlasti ka teoreetilist alust, mille põhjal saab hinnata autorite tekstide võimalikku mõju.

Kvalitatiivne uurimismeetod võib alati sõltuda uurimuse läbiviija subjektiivsusest. Ilmselt oleks siinkohal mõni teine uurija sama materjali põhjal jõudnud teistsugustele tulemustele ja järeldustele. Samas leian, et võrreldes diskursuse analüüsiga võimaldas kvalitatiivne sisuanalüüs küllaldase sisukuse ja väiksema vaevaga analüüsida läbi suur hulk materjali ning selle põhjal hilisemalt vastata ka uurimisküsimustele. Kriitilisele diskursuseanalüüsile omaselt on küll võimalik keskenduda teksti igale detailile, kuid see ei oleks magistritöö uurimisprobleemi seisukohalt olnud niivõrd oluline. Ajajoone kvalitatiivse meetodi kriitikaks võib välja tuua subjektiivse sündmuste määramise, sest ka siin võib mõni teine uurija lisada ajajoonele mõne

sündmuse, mida minul ei ole lisatud. Määrasin sündmused ajajoonele töös kasutatava teooria põhjal, kuid mõni teine autor võib antud teooriat tõlgendada teisiti.

Olenemata eelnevast meetodi kriitikast olen seisukohal, et kasutatava meetodi sellisel kujul kasutamine võimaldab vastata magistritöö uurimisküsimustele ning hiljemalt teha uurimisprobleemi seisukohalt olulised järeldused.

3. TULEMUSED

3.1 Meediatekstide kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemused

Selles peatükis annan ülevaate kombineeritud sisuanalüüsi esimesest osast ehk kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemustest. Olgugi, et tavaks on alustada kvantitatiivsete tulemuste kirjeldamisest, alustan mina kvalitatiivsetest tulemustest, kuna töö analüüsi aluseks on kvalitatiivse analüüsi tulemusel koostatav ajatelg. Kvantitatiivsete tulemuste eesmärgiks on toetada just kvalitatiivseid tulemusi, mistõttu on oluline, et see analüüs esitataks hiljem. Käesoleva peatüki analüüsi esmane eesmärk on koostada valitud perioodis demokraatia teemaliste artiklite analüüsi käigus avaliku demokraatiadiskussiooni ajatelg, kus on vastavalt töö teooriale eristatud poliitilised ja kommunikatiivsed sündmused, kokku 141 artiklit ja 18 sündmust. Peatüki teine eesmärk on esitada ajatelje põhjalikuma analüüsi tulemused, mis aitavad vastata avalikku kõneainet puudutavatele uurimisküsimustele – antud eesmärgi valimi moodustavad 28 artiklit ajateljelt.

3.1.1 Avaliku diskussiooni ajatelg

Analüüsi tulemusel koostatud ajatelg näitab kommunikatiivsete ja poliitiliste sündmuste jada ning on esitatud Lisa 3. Ajateljelt saab märgata, et avalik diskussioon Eesti demokraatiast on kuude ja aastate lõikus äärmiselt erinev ning esineb kuid, kus antud temaatika ei ole üldse kajastatud. Artiklite sõlmpunktide põhjal saab tuua välja seitse olulist perioodi, mis mõjutasid Eesti demokraatias avalikku diskussiooni (ühtlasi on ajajoon edasise analüüsi aluseks):

- I periood 01. veebruar – 22. mai 2012: Riigikogu avalikustab DASAde loomise idee (poliitiline sündmus) – Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused (kommunikatiivne sündmus)
- II periood: 22. mai – 15. oktoober 2012: Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused (kommunikatiivne sündmus) – prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks (poliitiline sündmus)

- III periood: 15. oktoober – 14. november 2012: prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks (poliitiline sündmus) – ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi (kommunikatiivne sündmus)
- IV periood: 14. november – 21. november 2012: ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi (kommunikatiivne sündmus) – president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid (poliitiline sündmus)
- V periood: 21. november 2012 – 6. aprill 2013: president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid (poliitiline sündmus) – toimub rahvakogu arutelupäev (poliitiline sündmus)
- VI periood: 7. aprill – 30. mai 2013: rahvakogu protsessile järgnenud arvamused (kommunikatiivne sündmus) – Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse (kommunikatiivne sündmus)
- VII periood 30. mai 2013 – 04. märts 2014: Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse (kommunikatiivne sündmus) – Andrus Ansip astub tagasi (poliitiline sündmus)

3.2.2 Ajatelje analüüsi tulemused

I periood 01. veebruar – 22. mai 2012: Riigikogu avalikustab DASAde loomise idee – Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused

Protsessi käivitajaks oli 2012. aasta veebruari alguses toimunud ACTA vastane meeleavaldus, kuid paraku ei tekitanud see avalikkuses Eesti demokraatia konteksti puudutavat põhjalikumat avalikku diskussiooni. Esimene tähelepanu äratav sündmus oli riigikogu kava avalikustamine, mille sisuks oli luua demokraatia arendamise sihtasutus, mida vabaihendused teravalt kritiseerisid. Samas ei saa ajatelje põhjal tõdeda, et avalikkuses oleks toimunud oluline diskussioon Eesti demokraatia kvaliteedi üle. ACTA ja sellele järgnenud avatud valitsemise partnerlusega liitumise kontekstis räägiti demokraatiast kui läbipaistvast ja kodanike ning võimu vahelist arutelu austavast vormist. Samuti nähti interneti kui ühte olulist tegurit demokraatia arengus, kuid paraku ei kirjeldatud täpsemalt kuidas saab Internet kaasa aidata demokraatia ja

ühiskonna arengule. Selle kõrval oodati aga osalusveebi www.osale.ee kaudu kodanike ettepanekuid avatud valitsemise tegevuskava koostamisel.

„Kui tänane aktsioon ei muuda midagi Eesti poliitikute otsuses, siis on midagi väga, väga valesti - siis meil lihtsalt ei ole demokraatia. /.../ Me tulime kokku ja me saime aru, et meid, kes nõuavad vaba interneti ja vaba ühiskonda, on palju. Internet on tegelikult meie demokraatia võti.”

Elver Loho, MTÜ Eesti Interneti Kogukond (11.02.2012)

Meie eesmärk Avatud valitsemise partnerluse algatuses osalemisel on tutvustada Eesti edukaid e-lahendusi ja panustada demokraatia edendamisse maailmas.”

Urmas Paet, välisminister (18.04.2012)

Seoses ACTA meeleavaldusega hakati rääkima juba kodanikuühiskonna aktiveerumisest ja valitsuse vastandumisest rahvale. Samas ei tekkinud sellest siiski nii suurt avalikku arutelu, mis oleks toonud kaasa olulise avaliku diskussiooni Eesti demokraatia kvaliteedist. E-Riigi Akadeemia e-demokraatia programmi direktor Liia Hänni (15.04.2012) märgib küll, et kevad tõi endaga kaasa kodanikuühiskonna aktiveerumise ning valmisoleku astuda riigivõimuga dialoogi, kuid paraku jäi see ainukeseks demokraatia kvaliteeti puudutavaks artiklikuks sellel perioodil.

„Saabuv kevad on toonud meieni tugeva kodanikuaktiivsuse puhangu. Eestlane on näidanud oma valmisolekut astuda riigivõimuga dialoogi - nüüd peavad ka valitsejad näitama oma valmidust kodanike arvamustega arvestada. Avatud valitsemine on võimalus selle dialoogi arendamiseks.”

Liia Hänni, e-Riigi Akadeemia (14.03.2012)

Esimest perioodi võib kirjeldada kui kodanikuühiskonna ärkamist. ACTA meeleavaldus oli Eesti taasiseseisvumise aja üks suurimaid meeleavaldusi, mis sai ka soovitud tulemuse ning ACTA protsess peatati. Kuu pärast seda toimus aga juba õpetajate streik, mis siiski magistratöö valimi kontekstis ei leidunud otsest kajastamist ning seetõttu jäi diskussioonist välja. Analüüs näitab, et meeleavaldused ja kodanikuühiskonna aktiveerumise pani aluse võimu tegutsemisele, mille tulemusel liituti avatud valitsemise partnerlusega ja kodanikele anti võimalus esitada ettepanekuid avatud valitsemise põhimõtete moodustamiseks. See näitab, et Eesti demokraatias toimus esimesel perioodil kodanikuühiskonna ärkamine, millele võim vastas ”avatud valitsemise” suunas liikumisega.

II periood: 22. mai – 15. oktoober 2012: Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused – prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks

Esimeseks avaliku diskussiooni sõlmpunktiks, mis tõi endaga kaasa ka temaatika fokuseerimise ja laiema avaliku diskussiooni oli tollase reformierakonna liikme Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, täpsemalt enda erakonna "musta raha" kasutamisest (22.05.2012). Artikkel seadis avaliku diskussiooni peamiseks temaatikaks Eesti kartellierakondade suletud süsteemi ning pani alguse Silvergate skandaalile. Skandaali vältel avaldasid ajakirjanikud ja mitmed eksperdid arvamust, et Eesti avalikkust domineerivad kartellierakonnad, täpsemalt parlamendi neli erakonda ning aastate vältel on nad kujundanud suletud poliitilise süsteemi, kuhu uutel erakondadel või liitudel on väga raske pääseda. Samas aga eitavad kartelliparteid suletud süsteemi olemasolu ning nimetavad seda vandenõuks.

„Kui kõik hiljutised uudispommide killud kokku panna, saame üleeilse poliitpäeva koondunudisena öelda: «Pealinna esindusrestoranis ebaseaduslikult kohtunud kartelliparteide juhid teatasid üksmeelsest kokkuleppest, et mingit poliitilist kartelli Eestis ei eksisteeri. Kes väidab vastupidist, on rumal, elukauge, asjatundmatu või vaimuhaige.»

Kaarel Tarand, ajaleht Sirp peatoimetaja (24.05.2012)

Toimuvat kommenteerib ka opositsiooni poliitik Jüri Ratas, kes tunnistab kartellierakondade olemasolu ja püstitab küsimuse, kas erakonnad on valmis rahva ootustele vastama. Samas näeb ta toimuvale lahendust vaid olemasoleva süsteemi kaudu, kirjeldades, kuidas on võimalik poliitikat mõjutada: hääletamise, kandideerimise, meedia, petitsioonide, meeleavalduste, organisatsioonide (ka erakondade) rajamise või liitumise kaudu. Tema tekst teotab selgelt olemasoleva süsteemi püsimist, kuid opositsioonipoliitikuna püüab ta positsioneerida ennast rahva poolele ja teatud mõttes manitseda erakondasid.

„Erakonnad on täna selge valiku ees. Kas tõmbutakse ringkaitsesse ja loodetakse naiivselt, et rahastamise teema on järgmisteks valimisteks unustatud või tunnistatakse tehtud vigu, vabandatakse rahva ees ning võetakse poliitiline vastutus.»

Jüri Ratas, Keskerakonna liige (15.06.12)

Kartellierakondade temaatika tõstatas olulise probleemina ka usalduse küsimuse. Isegi president Toomas Hendrik Ilves andis 23. juuni võidupüha paraadi kõnes mõista, et Eesti parteisüsteem on viinud erakonnad rahvast kaugele ja püüavad vassimise ja dialoogi eiramise kaudu ajada vaid enda asja. President räägib konkreetsemalt toimuvast kui esindusdemokraatia nähtusest, aga ta ei kiida olukorda heaks.

Eriti ajal, kui meie esindusdemokraatiat kehastavaid parteisid närib usalduse nappus. Ajal, mil me erakondade ümber on liiga palju sahkerdamise, omakasu teenimise ja vassimise kahtlusi.

Toomas Hendrik Ilves, Eesti Vabariigi president (23.06.2012)

Pärast presidendi kõnet vaibub avalik diskussioon, mida saab ka seletada suvise perioodiga: riigikogu on suvepuhkusel ning avalikkus ootab Silvergate lahendust. Euroopa Parlamendi saadik Indrek Tarand teeb augustis esimese ettepaneku kartellierakondade suletud süsteemi avatumaks muutmiseks: tema arvates võiks erakonna loomiseks ja tegutsemiseks vajaliku liikmepiiri alandada 300 inimeseni. Tollel ajal kehtivat 1000 liikme piirangu süüdistab ka erakonnapoliitika kartellistumise soosimises.

„Pigem on ta soosinud erakonnapoliitika kartellistumist ning kombinatsioonis parlamendierakondade riikliku rahastamise ning annetustekeeluga ettevõtetelt loonud kunstliku, sealhulgas ainelise barjääri poliitilisse võistlusse sisenemisele.”

Indrek Tarand, Euroopa Parlamendi saadik (30.08.2012)

Politoloog Tõnis Saarts (22.08.2012) tõstatab kolm kuud pärast Silvergate küsimuse, et miks on skandaal toonud endaga kaasa nii vähe tulemusi. Ta jätkab avalikkuse kirjeldamist kui kartellierakondade poolt domineeriva süsteemina ning lisab, et institutsioonid – meedia, kodanikuühiskond ja Vabariigi President, - mis peaksid parteisid kontrollima, ei ole seda suutnud, osanud või isegi tahtnud teha. Perioodi analüüs näitab, et Silvergate ajal on opositsiooni erakondade poliitikud võtnud äärmiselt vähe sõna – Jüri Ratase sõnavõtt oli ainuke. Sama probleemi tõdeb ka Saarts, kes nimetab avalikkuses toimuvat ka uueks vaikivaks ajastuks.

„Üllatavalt madalat profiili hoidsid skandaali puhkedes isegi opositsioonierakonnad, kes muidu on ju nii varmad valitsusparteide igat väikest eksimust suureks puhuma. On ju teada, et kui kivi viskab see, kellel sisuliselt sama patt hingel, saab kaaslaste kättemaks olema eriti karm.”

Tõnis Saarts, politoloog (22.08.2012)

Pärast suveperioodi aktiveerub avalik diskussioon ning sõna võtavad erinevad kõneisikud. Reformierakonda kuuluv Kaja Kallas alustab riigikogu eetikakoodeksi koostamist, mis justkui peab pakkuma lahendust poliitikute "ülbeta" sõnavõttudele, mida nähti nii ACTA ajal kui ka Silvergate perioodil. Ühe enam hakatakse pakkuma kartellierakondadele lahendusi ning otsima olukorras süüdlasi. On eksperte, kes liituvad Saartsi mõttega, et erakondasid ei ole suudetud kontrollida ning Eesti kodanikud on olnud liiga passiivsed. Lisaks leidub neid koalitsiooni poliitikuid, kes sarnaselt Indrek Tarandile arvavad, et erakonnaõigust tuleks liberaliseerida – näiteks Andres Herkel, kes sellel hetkel veel kuulus IRL koosseisu. Kartellierakondade süsteemi muutmist toetab ka president Toomas Hendrik Ilves, kes oma sõnavõtus rõhub, et tegemist on rahva tahtega. Sügisel tõuseb üha enam kõneainena esile ka rahva ja riigi vastandumine.

„Erakondade rahastamise süsteem, valimiskorraldus ja parlamendi töökord on hakanud konkurentsi piirama, valimisolukorras on tekkinud koguni kõlvatu konkurents. See ei meeldi Eesti inimestele. Ja õigusega ei meeldi.”

Toomas Hendrik Ilves, Eesti Vabariigi president (10.09.2012)

„Meid võib viia tardumusest välja see, et järjest enam on inimesi, kes tegutsevad ärksa vaimuga oma ümbruses ja tunnevad, et – see tuleb meelde Prantsuse revolutsiooni – neil ei ole väljapääsu reaalselt ühiskonnas millegi muutmiseks.”

Marju Lauristin, sotsioloog (24.09.2012)

Võttes kokku teise perioodi võib öelda, et Silvergate fokuseeris avaliku diskussiooni selgelt erakondade, täpsemalt kartelliparteide temaatikale, kes on moodustanud riigivõimu juures suletud süsteemi, kuhu uutel erakondadel või liitudel on väga raske pääseda. Pärast Meikari artiklit tuli koheselt suveperiood, mil avalikkus vaibus ning jäi justkui ootama Silvergate lõpptulemust. Sügise saabumine tõi endaga kaasa aktiivse ekspertide sõnavõtu, kes pakkusid välja konkreetsemaid lahendusi erakonnaseaduse muutmiseks ja töid ka olukorrale konkreetset põhjust: kodanikud, meedia, vabakond ja president ei ole suutnud kontrollida erakondasid. Samuti saab täheldada, et alates suvest jäi avalikkus justkui "ooteseisundisse" oodates Silvergate ametlikku lõppu – kas justiitsminister astub tagasi ja millise otsuse langetab prokuratuur. Riigikogu põhiseaduskomisjon lõpetas oktoobri alguses DASade loomise, kuid see temaatika jäi muu varju.

III periood: 15. oktoober – 14. november 2012: prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks – ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi

Ühiskonna "ooteseisund" sai lõpu prokuratuuri otsusega mõista Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks, pärast mida hakati avalikkuses enam rääkima võimu ja rahva vastandumisest, võimulolijate valetamisest ning erakondade rolli määratlemisest. Olenemata sellest, et prokuratuur mõistis Michali õigeks, ei usutud avalikkuses ministri õigsusesse. Ka ajalehed tegid ühise pöördumise milles teatasid, et nad ei nõustu prokuratuuri otsusega.

Kuid ometi kahtlus jääb. Kahtlus jääb, ja seda mitte õiguslikus, vaid inimlikus mõttes. Kui uskuda, et annetused on liikunud täiesti juhusliku kokkusattumusena just sellisel moel ja viisil, nagu reformierakondlased kirjeldavad, elavad nad ilmselt mingis teises dimensioonis.

Postimehe juhtkiri (16.10.2012)

Eksperdid hakkasid oma sõnavõttudes temaatikat fokuseerima enam demokraatia, täpsemalt erakondade kriisi ümber. Analüüs näitab, et prokuratuuri taoline otsus tekitas avalikkuses sundseisu, kus tõdeti, et kartellierakondade mõjutamiseks ei ole tõesti vahendeid. Eesti liigub eliididemokraatiat meenutaval kursil ja võim käitub täiesti oma suva järgi. Üha enam hakatakse ka küsima, milleks on erakondi tarvis ning on neid, kes teevad erakonnaseaduse muutmiste kõrval ka ettepaneku erakondadest täiesti loobuda. Oktoobri lõpust algavad avalikud "Aitab Valelikust Poliitikast" meeleavaldused Reformierakonna kontori ees ning üha enam võtavad eksperdid sõna esindus- ja osalusdemokraatia teemadel. Ühes intervjuus tõdeb ajaloolane Marek Tamm sarnaselt paljudele teistele ekspertidele, et Eesti demokraatia on manageeritud ning seetõttu kaugenenud ka avalikkusega arutlemise juurest, mis on demokraatliku ühiskonna üheks aluseks.

„Sinu arusaam poliitikast, mida kirjeldad, on õigupoolest valgustusajast pärit käsitus avaliku sfääri toimimisest, mida Jürgen Habermas nimetab «diskursiivseks demokraatiaks», s.t selliseks poliitiliseks süsteemiks, kus vabad ja võrdsed ühiskonnaliikmed langetavad poliitilisi otsuseid ratsionaalse arutelu käigus sündinud konsensuse põhjal. Sellisele käsitusele võib mõistagi ette heita naiivset usku kommunikatsiooni tõrgeteta toimimisse ja inimesse kui ratsionaalsesse

olendisse, ent vähemalt ideaalina on see kindlasti õigem siht kui praegu võimust võttev
«manageeritud demokraatia.» Marek Tamm, ajaloolane (02.11.12)

Ühiskonna temaatika püsib erakondade ja demokraatia kriisist rääkimise ümber, kuid konkreetseid ettepanekuid olukorra lahendamiseks tehakse vähe. Opositsioonis olev Sotsiaaldemokraatlik Erakond algatab erakorraliste valimiste korraldamise, kuid see kukub Riigikogus läbi. 13. novembril toimub järjekordne "Aitab Valelikust Poliitikast" meeleavaldus, mis lisaks Tallinnale toimub seekord ka Tartus. Meeleavaldusest võtab osa sadu inimesi, kes peamiselt nõuavad poliitikute poolt valetamise ja vassimise lõpetamist.

Kolmanda analüüsi perioodi saab võtta kokku kui kodanikuühiskonna pettumise ootustes. Teise perioodi vältel oodatud prokuratuuri otsust Silvergate skandaalile ning avalikkuses toimuvat kommenteeriti küllakti vähe. Prokuratuuri otsus tõi aga kaasa uue avaliku diskussiooni, mille keskmeks oli demokraatia, täpsemalt erakondade kriis, mis puudutas otseselt kartellierakondade domineerimist ning riigi ja rahva vastandumist. On selge, et prokuratuuri otsus ei vastanud avalikkuse ootustele ning meeleavalduste ja artiklite kaudu näidati seda välja. Samas tuleb tõdeda, et olukorra lahendamiseks ei püsinud avalikus temaatikas ühtegi konkreetset ettepanekut. Leidus neid, kelle arvates tuleks erakonnaseadust muuta, kuid need ettepanekud jäid laiemas ühiskonnas toimuva kommenteerimise varju.

IV periood: 14. november – 21. november 2012: ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi – president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid

Neljanda perioodi moodustab vaid kaheksa päeva, kuid nende päevade jooksul sai kogu avalik temaatika uue eesmärgi. 14. novembril ilmus ühiskonnategelaste ja aktivistide ühispeördumine „Harta 12“, mis võttis kokku viimase aasta avaliku diskussiooni ja tõi välja konkreetsed kitsaskohad Eesti riigivõimuse ning andis ka viis konkreetset ettepanekut, kuidas tekkinud kriis lahendada.

„Eesti demokraatia laguneb meie silmade all. Toimimast on lakanud demokraatlik legitimatsioon – igapäevane tagasiside võimu ja avalikkuse vahel, mis annab võimule teadmise, et ta esindab õiguspäraselt rahvast, ning avalikkusele kindluse, et võimul on tema esindajad.

Võimulolijad Eestis ei tunne enam vajadust avalikkusest välja teha.’’

Harta 12 (14.11.12)

Harta defineeris avalikkuses toimuva konkreetset demokraatia kriisiks, kus erakondade juhtimisel põhinev võim on rahvast kaugenenud. Dokument kutsus üles uuele ühiskondlikule kokkuleppele. Nad tõid välja, et parlamendierakonnad ei tohi monopoliseerida teed võimu juurde. Selle takistamiseks tuleb lihtsustada parteide loomist ning parteiväliste jõudude pääsemist Riigikogusse. Valimissüsteem peab selgelt kajastama valija tahet ning erakondade loomine ja rahastamine peab muutuma läbipaistvaks ning avalikkusel peab olema selge ülevaade poliitiliste ühenduste rahaallikatest. Viimaseks ettepanekuks oli luua rahvaalgatuse instrument. Tehtud ettepanekutest võib täheldada, et need võtavad kokku ACTAst alguse saanud kuid Silvergate algusega konkreetsemaks muutunud avaliku diskussiooni, mida väljendasid meelaavaldused kui ka erinevate kõneisikute avalikud artiklid.

„Need on põhimõtted, mille kaitseks on viimastel kuudel sõna võtnud palju erinevaid ja väga erineva maailmavaatega inimesi. Aga sellest ei piisa ja sestap leiame, et Eesti demokraatia tervendamiseks on vaja laiema üldsuse pingutusi. Kutsume selle hartaga liituma kõiki Eesti inimesi, kes meiega nõustuvad.’’

Harta 12 (14.11.12)

Pärast harta ilmunist tõdesid mitmed kõneisikud, et tegemist on dokumendiga, mis võtab selgelt kokku avalikkuse probleemid – näiteks kirjutas 14.11.2012 sellest Jüri Ratas.

V periood: 21 november 2012 – 6. aprill 2013: president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid – toimub rahvakogu arutelupäev.

Dokumendi ja avalikkuse reaktsioonide kommenteerimine kestis 20. novembrini, mil president teatas Jäakeldri protsessi alustamisest, kuhu oli kutsutud suuremate erakondade esindajad, teadlased ja eksperdid. Avalik temaatika pöördus nüüd kaasamisele ning Jäakeldri protsessi kirjeldamisele – vabakond kritiseeris asjaolu, et parlamendiväliseid erakondasid ei kutsutud arutelule.

Jäakeldris võeti vastu otsus luua ühisloomekeskkond, kus kõigil kodanikel on võimalik esitada oma ettepanekuid Eesti demokraatia muutmiseks – sellest sai Rahvakogu. President rõhutas

novembri lõpus, et keskkond luuakse Eesti demokraatia arendamiseks ning võimu ja kodanike vahelise lõhe vähendamiseks.

„Rahulolematus ja umbusk ühiskonnas on tugevam kui ehk tajutakse. Siit minu palve suhtuda algatusse tõsiselt, ühtlasi palun ka erakondadel endil esitada ühisloomekeskkonnas ettepanekuid. /.../ Me peame muutma Eesti demokraatia konkurentsitihedamaks, ausamaks, läbipaistvamaks.”

Toomas Hendrik Ilves, Eesti Vabariigi president (29.11.2012)

Pärast Jäakeldrit hääbus avalikkuses kartellierakondadest rääkimine ja peamiseks temaatikaks sai kaasamine ning loodav ühisloomekeskkond, hiljem Rahvakogu. Detsembri alguses astus justiitsminister Kristen Michal tagasi, kuid antud aspekt ei muutnud avalikku temaatikat Eesti demokraatiast. 2012. aasta lõpus leidis neid, kes kaasamise kontekstis tõid sisse ka rahva ja võimu vastandumise.

„Ma ei kutsu üles riiki ignoreerima, aga arvan, et meie praegune riik esindab meie ühiskonna huve vaid osaliselt, ja ma ise olen küll mõelnud, et teen selle riigiga koostööd ainult niipalju, kui see on ühiskonna huvides. Võib ka öelda, et mina täidan Eesti põhiseaduse preambulit, ning seal, kus riik seda ei täida, mina selle riigiga koostööd ei tee.”

Jaak Valge, ajaloolane, (29.12.2012)

2013. aasta algas rahvakogu protsessiga ning avalik temaatika püsis kaasamise ümber. Kuni jaanuari lõpuni oli võimalik esitada rahvakogu.ee portaali ettepanekuid, millele järgnes kaks kuud kestnud analüüsi periood, mis kulmineerus 6. aprillil toimunud arutelupäevaga. Kogu rahvakogu protsessi vältel räägiti avalikkuses kaasamisest. Veebruari lõpus võtsid sõna ka koalitsiooni poliitikud, kelle peamiseks sõnumiks oli see, et praegusele parlamendile ja valitsusele ei ole tõsiselt võetavat alternatiivi, vihjates rahvakogu protsessile kui millelegi, mis justkui asendaks seadusandlikku võimu.

„Täiesti kummaline minu jaoks on nüüd Eestis mingi demokraatia kriisi manamine. Diskussioonis, mis käib meil poliitilise võimu ja selle korralduse ümber, mida inkrimineeritakse väga kõlavate süüdistustega, et ülbed, arrogantsed, täiesti võõrandnud - see kõik tegelikult on ju juunikommunistide agressiivne pealetung.”

Juhan Parts, majandusminister (18.02.2013)

«Laiema poolehoiu pälvinud ideed leiavad läbi valijate häälte tee erakondadeni ja sealt Riigikogu ning valitsuse tegevusse. Just nii toimibki esindusdemokraatia.»

Andrus Ansip, peaminister (23.02.2013)

Koalitsioonipoliitikute sõnavõttud ei muutnud avalikku temaatikat ning endiselt püüti määratlada kaasamise rolli ja suhtumist Rahvakogusse. Vaadates seda, et antud perioodil ei ilmunud väga palju artikleid ning ilmunud artiklite sisu keskendus kaasamisele ja rahvakogu rolli määratlemisele, saab ka täheldada, et avalikkus oli rahvakogu lõpptulemuse ootuses.

VI periood: 7. aprill – 30. mai 2013: rahvakogu protsessile järgnenud arvamused – Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse

Pärast 6. aprillil toimunud Rahvakogu arutelupäeva kommenteeris Riigikogu põhiseaduskomisjoni reformierakondlasest esimees Rait Maruste, et Rahvakogus vastuvõetud ettepanekutes ei ole põhimõtteliselt midagi uut ning suur osa nendest teemadest on juba põhiseaduskomisjonis töös (07.04.13). Samas ei mõjutanud Maruste kommentaar avalikku temaatikat, millest saab märgata erinevate kõneisikute rahulolu ning juba räägitakse ka rahvakogu jätkamisest. Kui president Ilves (09.04.2013) viis Rahvakogu ettepanekud riigikogusse rõhutas ta, et protsess sai alguse erakondade ja rahva vastandumisest: *Rahvakogu sündis ju ka põhjusel, et paljude aktiivsete Eesti kodanike hinnangul on parlament ja selles esindatud erakonnad olnud liiga aeglased, et aduda ühiskonnas aset leidnud muutuste olemust ja ulatust.* Avalik temaatika püsis rahvakogu tulemuste kommenteerimisel: oli neid, kes tundsid justkui võidujoovastust ja ka neid, kes olid tulemustes pettunud.

Mai saabudes möödus ka aasta Silvergate skandaalist ning mitmed eksperdid tõid temaatikaks taas kartellierakondade domineerimise, millest küll Rahvakogu vahendusel oli jõutud mingisuguse lahenduseni. Eksperdid leidsid, et tekkinud kriisid äratasid Eesti kodanikuühiskonna, mis on omane Lääne-Euroopale ning kartellierakonnad ei suuda enam nii tugevalt domineerida (Tõnis Saarts 24.05.2013).

Kuuendat perioodi iseloomustab eelkõige rahvakogu järelkaja ning tagasivaade saavutatule. Kõneisikud kommenteerivad rahvakogu ettepanekuid ja tulemusi ning vaadatakse tagasi Silvergatest alguse saanud sündmustele. Üheskoos leitakse, et skandaalid on Eesti demokraatias ärritanud kodanikuühiskonna ning muutnud kodanike hoiakuid erakondade vastu. Samas leidub

ka neid, kes on protsessis pettunud ning süüdistavad Jäakeldri protsessi tänavarahutuste interneti viimises (Riisalu 09.04.2013). Enam ei räägita mingisugusest avalikust kriisist, kuid vihjatakse möödunud erakondade kriisile.

VII periood: 30. mai 2013 – 04. märts 2014: Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse – Andrus Ansip astub tagasi

30. mail avalikustas Eesti Ekspress (mida kajastasid ka teised väljaanded) Reformierakonna sisevalimiste pettuse, kus Lääne-Virumaa vanainimesed osalesid enda teadmata e-hääletamise kaudu erakonna juhatuse moodustamisel. Juhtum tõstis avalikus arutelus taas päevakorda erakondade temaatika ning koos sellega räägiti taas ka riigi ja rahva vastandumisest. Kui antud hetkel oli enam-vähem aasta möödas Silvergate algusest, mis tõi päevakorda erakondade siseasjad, siis sisevalimiste pettuse järel hakkas avalik diskussioon meenutama aastataguseid arvamusi: kartellierakonnad on moodustanud suletud süsteemi, kus käitutakse oma suva järgi. Olenemata sellest, et sisevalimiste pettuse põhjal oli tegemist ühe erakonna siseasjadega, andsid 2012. aasta skandaalid sellele laiemal avaliku kõlapinna.

„On väga hea, et Reformierakond nüüd avalikult sisevalimiste manipuleerijaid otsib. Küllap leitakse petturid, aga ühtlasi on oodata, et liikmed ja avalikkus hakkavad sisevalimiste vastu senisest enam huvi tundma ja erakonnad peavad neid edaspidi palju avalikumalt läbi viima.”

Anvar Samost, ajakirjanik (03.06.2013)

Kartellierakondade temaatika põhjal leidub neid, kes kritiseerivad avalikkust kui midagi, kus ei lähtuda enam väärtustest vaid sellest, keda parajasti usutakse. Seda temaatikat kajastasid ka möödunud perioodid, kus leidsid neid, kes uskusid prokuratuuri otsust ja neid, kes seda ei teinud. Samas kritiseeritakse ka ajakirjandust, mis avaldab liialt erinevate kõneisikute arvamusi, kuid faktipõhine ajakirjandus ise jääb selle arvelt vajaka.

„Mulle tundub, et Eestis ei jagune poliitmaastik mitte selle järgi, millist riiki inimesed tahavad näha või isegi väärtushinnangute alusel, vaid selle järgi, millist prohvetit nad parajasti usuvad. /.../ Mul on häbi Eesti meedia pärast, kes on valimatult avaldanud usukuulutajate tekste, mis on vahel nii sisutühjad, et ma tahaks lugemisele raisatud aja ja ajurakkude eest kellelegi arve esitada.”

Elver Loho, kodanikuaktivist (05.06.2013)

Uues tekkivas kriisis sekkub kohe alguses ka president, kes kutsub parlamendi fraktsioonide esindajad enda juurde. Ilves annab mõista, et olenemata sellest, et sisevalimiste pettusega jäi vahele Reformierakond, ei saa teised erakonnad tunda ennast vabalt, sest möödunud skandaalide tõttu on avalik tähelepanu ja ootused ka nende suhtes suuremad kui kunagi varem. President avaldab kahetsust, et tekkinud skandaalid on mõjutanud Eesti esindusdemokraatlikku süsteemi ning kodanike usaldus erakondade vastu on napp.

„Parlamentaares demokraatias on see lubamatu. See viib allakäigule, demokraatlike väärtuste kadumisele, see viib leninliku «kes keda?» võitluseni ja lõpuks lihtsalt leninliku riigini. Et seda ära hoida, tuleb muuta suhtumist. Erakond kui maailmavaadet kandev organisatsioon on demokraatliku süsteemi toimimise alustala.”

Toomas Hendrik Ilves, Eesti Vabariigi president (07.06.2013)

Ajatelg näitab, et pärast presidendi sõnavõttu hääbus avalik temaatika ning sisevalimistest tekkinud avalik kriis sai koheselt ka lõpu. Leidus mõni üksik ekspert, kes kommenteeris nii presidendi sõnavõttu kui ka kaudselt kogu Jäakeldri protsessi algatanud ja sellele järgnenud sündmusi. Vaatamata sellele, et Rahvakogu protsess oli lõppenud, esitati jätkuvalt viiteid kartellierakondade suletud süsteemile ja näidati välja rahulolematust Eesti demokraatiaga. Tõsi, artiklite hulk, mis seda tegid, oli väga väike.

„Väljakutse on mujal – õppida toime tulema pidevalt laieneva avalikkusega, kelle jaoks elu on üks pidev konstitutsiooniline moment. Väljakutse on seletada, miks meie tehne on 21. sajandis, demokraatia aga 20. esimeses pooles. Miks kodaniku suhtlus võimuga ei saa olla pidev, avalik ja avatud? Demokraatia piiramine lossiseinte, lipsustet monoloogide ja valimistsüklitega põgeneb vältimatu küsimuse eest: mis on elav ja mis on surnud Eesti demokraatias?”

Ahto Lobjakas, poliitikaanalüütik, 10.06.2013

Pärast presidendi kõnet näeb taaskord avaliku diskussiooni vaibumist, mida ühelt poolt mõjutab ka suveperioodi saabumine. Augustis toimub küll esimest korda Paide Arvamusfestival, kuid see ei saa demokraatia kontekstis kõnepinda ning ei mõjuta avalikku temaatikat. Kui Riigikogu septembris suvepuhkuselt naaseb, rõhutab president taaskord poliitikute ja rahva omavahelises suhtes esimeste rolli vastata viimaste ootustele. Sügis tõi endaga aga kaasa kohalike omavalitsuste valimised, mistõttu ei räägitud avalikus diskussioonis enam üldiselt Eesti

demokraatiast, vaid keskenduti valimistele, peamiselt Tallinnas toimuvale. Märkimisväärne on aga asjaolu, et valimistel osalesid Tartus ja Tallinnas mitmed valimisliidud, mida Tartus saatis ka edu. Kõrgendatud avaliku tähelepanu all olidki valimisliidud ning pärast valimisi leidis neid, kes süüdistasid kartellierakondasid valimisliitude vastases propagandas, mistõttu ei suudetud murda Keskerakonna võim Tallinnas.

Pärast kohalike omavalituste valimisi sai alguse Sirbi skandaal, kus kultuuriminister Rein Lang määras kultuurilehe peatoimetaja kohusetäitjaks Kaur Kenderi, keda kultuuriavalikkus aga omaks ei võtnud. Samas taaskord ei pälvinud antud temaatika Eesti demokraatia kontekstis olulist tähelepanu ning seetõttu ei leidnud see käesoleva magistriöö valimis kajastamist. Detsembris tõdeb poliitikanalüütik Ahto Lobjakas, et vaatamata sellele, et 2012-2013 läbis Eesti avalikkus erinevad skandaalid ja rahvakogu protsessi, ei ole võimu käitumine muutunud.

„Praegu, ma usun, on valitsuspoliitikud vaikimisi nõus, et kriitikagi on üks võimu toimimise viise, millel on reaalne mõju sellele, kes ja kuidas meid valitseb. Radikaalseks teeb selle teesi tõsiasia, et võimu ei liigutanud ei Jäakelder ega Rahvakogu (rääkimata Arvamusfestivalist) – kuigi need olnuks selleks nagu mõeldud.”

Ahto Lobjakas, poliitikaanalüütik (27.12.2013)

2014. aasta alguses tekib avalik diskussioon selle üle, et Siim Kallas vahetab peaminister Andrus Ansipi välja. Samas ei leia antud vangerdus kuigi laialdast kriitilist läbivalgustamist Eesti demokraatia kontekstis ega muuda kuidagi ebamääraast temaatikat. Veebruari lõpus teevad 20 ühiskonnategelast avaliku üleskutse murda poliitiline seisak. Üleskutse sisu meenutab 2012. aasta avalikku diskussiooni väsinud võimust, suletud poliitilisest süsteemist ning võimu ja rahva võõrandumisest. Seega jääb mulje, et Jäakeldri protsessi lõpptulemusega ollakse tagasi selle alguses. Vaatamata aga antud avalikule üleskutsele, ei suuda see mõjutada avalikku diskussiooni ning avalik ebamäärane temaatika ei muutu. 4. märtsil 2014 astub peaminister Andrus Ansip tagasi.

„Eesti viimaste aastate poliitilist elu iseloomustab seevastu paigalseis. Selle peamisteks põhjusteks on suletud poliitiline süsteem, väsinud võim ja teovõimetu opositsioon. Suurt hulka inimesi, erakondade liikmeid sealhulgas, valdab paigaltammumise tunne.

Poliitiline võim võõrandub inimestest üha enam. ''

20 ühiskonnategelase avalik üleskutse (20.02.2014)

Olenemata sellest, et seitsmenda perioodi moodustab 10 kuud, ei toimu avalikus diskussioonis olulisi muutusi. Sisevalimiste pettus algatab korra taas kriisist rääkimise, kuid presidendi kiire sekkumine toob endaga kaasa teema hääbumise, kuid konkreetsete lahendusteni, mis puudutavad erakondade sisevalimiste demokraatiat, avalikult ei jõutud. Üllatava on see, et Paide Arvamusfestival ei toonud endaga kaasa laiemat avalikku diskussiooni ning kogu arutelu jäigi Paide linnusesse. Sügisel pöördus avalik teematika kohalike omavalitsuste valimistele, kus osalesid erakondadele vastandudes ka mitmed tugevad valimisliidud, mida saatsid Tartus edu – kaks valimisliitu said linnavolikogusse. Valimiste ajal aga ei räägitud niivõrd Eesti demokraatia temaatikast, sest avalikkuse tähelepanu oli koondunud Tallinnas toimuvale valimisvõitlusele. Aasta lõpus hakkavad erinevad eksperdid tõdema, et olenemata Jäakeldri protsessist ei ole jõutud soovitud tulemuseni ning kartellierakonnad käituvad jätkuvalt oma tahtmise järgi – üheks selle temaatika määrajaks oli Sirbi skandaal, millest aga demokraatia kontekstis ei räägitud. Ka 2014. aasta 20 ühiskonnategelase avalik üleskutse jätab mulje, et skandaalidega jõuti tagasi selle algusesse, 2012. aastasse. Paraku aga ei saanud üleskutse temaatikana olulist tähelepanu, kuna avalikkus jälgis Siim Kallase tagasitulekut ja Ansipi valitsusest lahkumise kajastamist. Analüüs näitab, et seitsmenda perioodi lõpus hakati tagasi jõudma kolmanda perioodi temaatika juurde kartellierakondadest ning nende domineerimisest.

3.2 Meediatekstide kvantitatiivse sisuanalüüsi tulemused

Selles peatükis annan ülevaate kombineeritud sisuanalüüsi teisest osast ehk kvantitatiivsest sisuanalüüsi tulemusest. Analüüsi eesmärgiks oli saada statistilised vastused töö uurimisküsimustele, mis toetaksid kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusi. Järgneva analüüsi valimi moodustasid kõik Postimees Online artiklid, mis vastasid perioodil veebruar 2012 kuni 4. märts 2014 otsingusõnadele ''demokraatia'' ja ''rahvakogu'' ning mille sisu keskendus Eesti avaliku konteksti hetke olukorra kirjeldamisele (vastavalt ajale, kus tekst aset leidis). Kokku analüüsiti 141 artiklit.

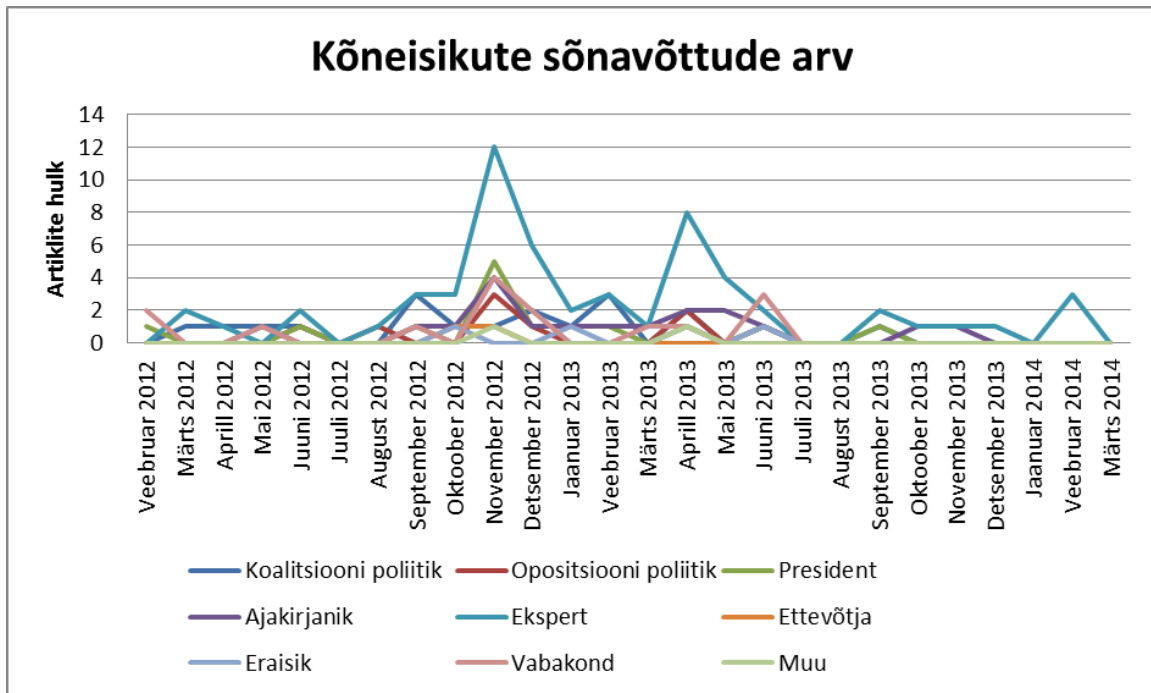
Kõneisikute sõnavõttud

Joonis 3.2.1 Kõneisikute sõnavõttude hulk

Vaadates seda, millised kõneisikud võtsid Postimees Onlines demokraatia kontekstis sõna saab täheldada, et kõige enam avaldasid arvamust eksperdid ja haritlased, kokku 58 korral. Neile järgnesid koalitsioonipoliitikud, keda puudutasid kõik olulised kriitika sõlmpunktid ning kellelt oodati justkui teatud vastust. Küllaltki samas mahus koalitsioonipoliitikutega avaldasid arvamust ajakirjanikud, sealhulgas juhtkirjade põhjal ka Postimehe toimetuse, kokku 18 korral. Kuna mitmed sõlmpunktid nagu näiteks DASade loomine ja Rahvakogu, aga ka erakonnaseaduse muutmine, olid seotud vabakondade esindajatega, avaldasid ka nemad arvamust, kokku 15 korral. Ühe võrra vähem võttis sõna president Toomas Hendrik Ilves, kuid ajatelg näitab, et kriisi tipphetkedel president seda tegi ning muutis ka avalikku temaatikat – näiteks algatas Jäakeldri protsessi, mis viis Rahvakogu tekkimiseni.

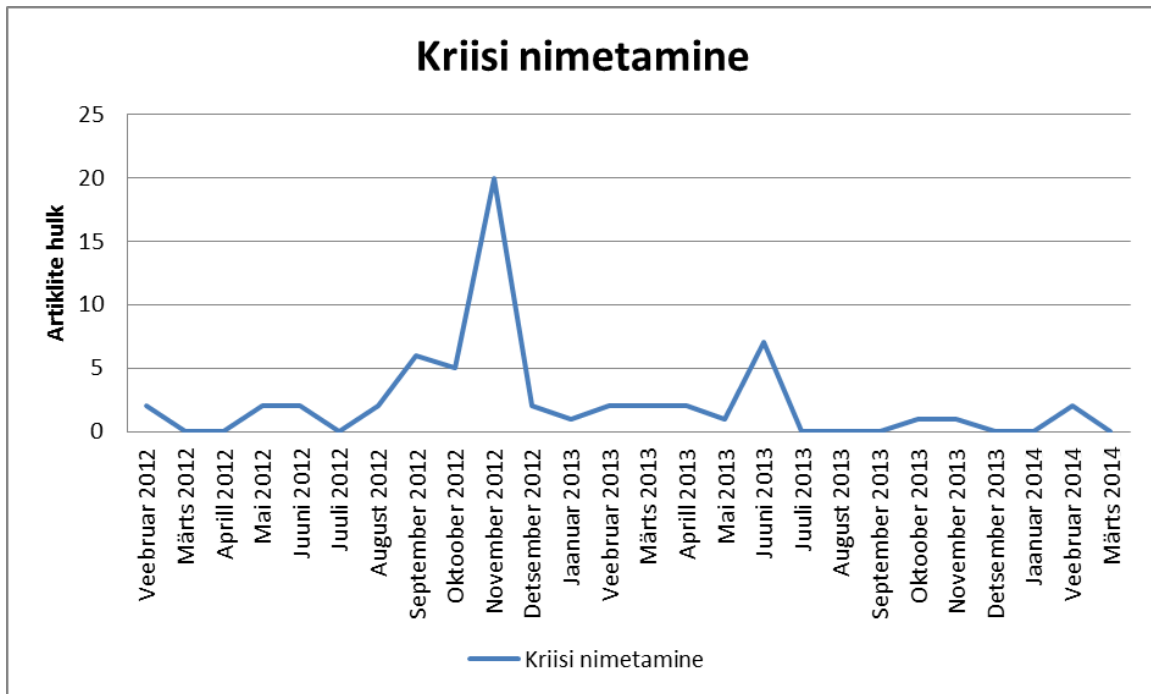
Tagasihoidlikuks saab hinnata opositsioonipoliitikute sõnavõtte, kokku vaid 9 korral. Väga vähe näeb ajateljel ettevõtjate sekkumist, kuna ei leidu ka ühtegi sõlmpunkti, mis oleks temaatikana sisse toonud majandusvaldkonna ja demokraatia seotuse. Lisaks võtavad vähe sõna eraisikud ja muud kõneisikud – vastavalt 4 ja 2 korral.

Joonis 3.2.2 Kõneisikute sõnavõttude hulk ajas

Vaadates seda, mis hetkedel võtsid kõneisikud sõna, saab erinevates perioodides märgata ekspertide sõnavõttude domineerimist. Nende sõnavõttude aktiveerumine sai alguse 2012. aasta septembris, mil kommenteeriti jätkuvalt Silvergate juhtumit. Juhtum ise aga ei toonud oma algpunktis kaasa olulist sõnavõttude hulka. Oktoobris, mil tunnistati Michal süütuks, kasvas olulisel määral ka erinevate kõneisikute sõnavõttude arv, mille kõrghetk kulmineerus novembris. Pärast Jäakeldri protsessi algust langes oluliselt kõneisikute sõnavõttude hulk. Esimene sõnavõttude kasv toimus alles Rahvakogu arutelupäeval. Pärast 2013. aasta juunit, mil Rahvakogu ettepanekud olid viidud riigikogusse, langes ka sõnavõttude hulk, mis aasta viimases pooles enam oluliselt ka ei muutunud. Kohalike omavalitsuste valimiste ja Sirbi skandaali kontekstis ei leidnud kõneisikute poolt Eesti demokraatia temaatika enam olulist kajastust.

Kriisist rääkimine

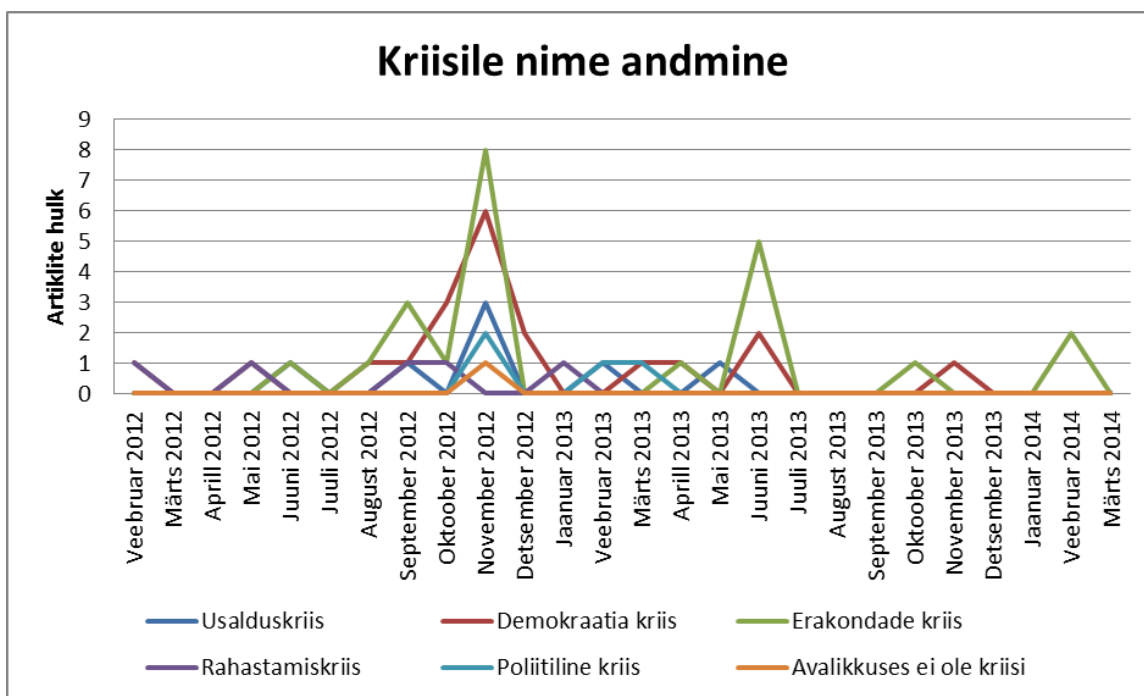

Joonis 3.2.3 Kriisi nimetamise hulk ajas

Olgugi, et Silvergate leidis aset mais, ei järgnenud sellele koheselt aktiivselt arutelu avalikkuse kriisist; ka ACTA ei tekitanud seda veebruaris. Kui riigiprokuratuur esitas 30. juulil Michalile ja tema parteikaaslastele Kalev Lillole kahtluse erakonnaalases süüteos, aktiveeris avalik arutelu Eesti avaliku sfääri kriisist. Seetõttu saab avaliku kriisi mainimise aktiveerumist täheldada 2012. aasta augustist, mil möödus kolm kuud Silvergate algusest ning hakati rääkima sellest, et juhtum ei ole toonud kaasa mingisuguseid tulemusi. Sellele järgnesid oktoobri alguses prokuratuuri otsus rahaskandaali menetluse lõpetamisest ning kuu lõpus otsustas Reformierakonna juhatuse visata Silver Meikari parteist välja. See tõi endaga kaasa pöördepunkti ning novembrist aktiveeris Postimees Online's peamise temaatikana Eesti avalikkuse kriis, mis tõi endaga kaasa Harta 12 ning hiljem Jäakeldri protsessi ja Rahvakogu tekkimise. Presidendi otsus kutsuda erinevad osapooled Jäakeldrisse ning panna alus Rahvakogule vaigistas ka avalikkuses rahvakogu protsessi vältel kriisist rääkimise, kuna avalikkus ootas tulemusi.

Järgmine aktiveerumine toimus 2013. aasta juunis, mil päevavalgele tuli Reformierakonna sisevalimiste pettus. Taaskord hakati aktiivselt rääkima Eesti avalikust kriisist, mille jällegi

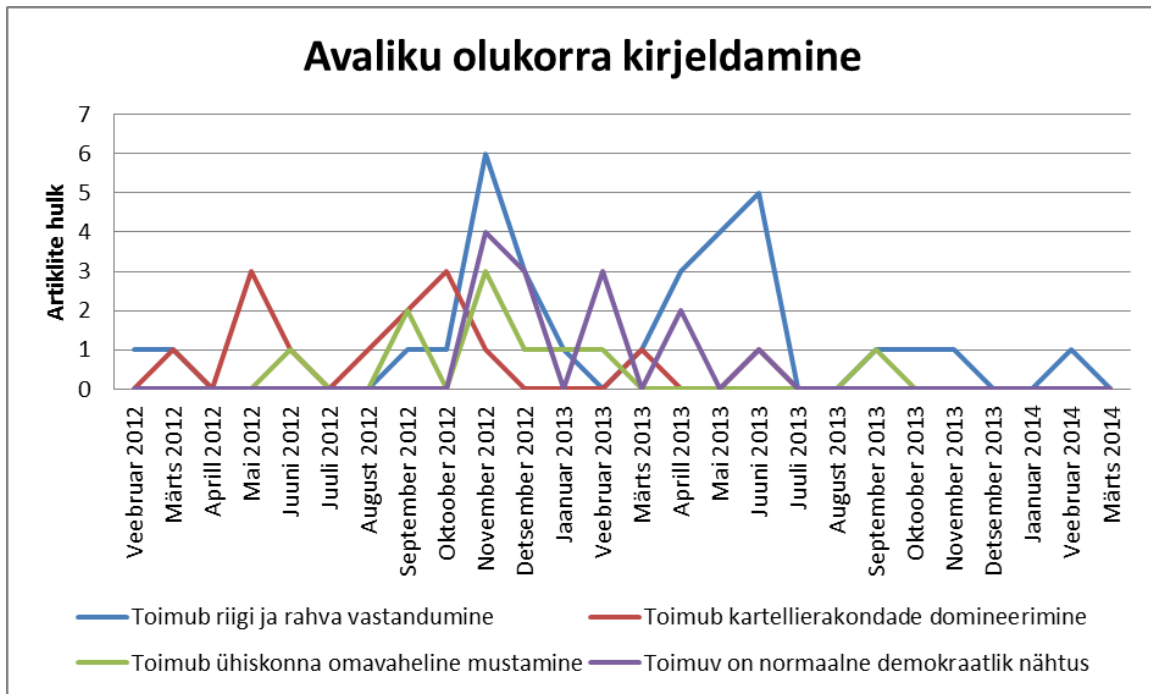
vaigistas president, kes manitses avalikult parlamendi erakondi ükskõiksuses. Pärast antud poliitilist sündmust ei ole räägitud enam niivõrd Eesti avalikust kriisist, kuna lähenesid kohaliku omavalitsuse valimised ning avalikkuse tähelepanu oli suunatud Tallinnas toimuvale. 2014. aasta alguses toimus Siim Kallase tagasitulek Eesti poliitikasse, mil temast pidi saama Andrus Ansipi asemel uus peaminister. Veebruari lõpus tegid 20 ühiskonnategelast avaliku üleskutse murda Eesti poliitiline seisak, kuid antud üleskutse ei toonud endaga kaasa 2012. aasta novembrile sarnaseid tagajärgi. 4. märtsi alguses astus Andrus Ansip tagasi ning Reformierakond nimetas peaministriks Taavi Rõivase, kes moodustas Sotsiaaldemokraatliku Erakonnaga koalitsiooni.

Joonis 3.2.4 Kriisile nime andmine ja selle muutumine ajas

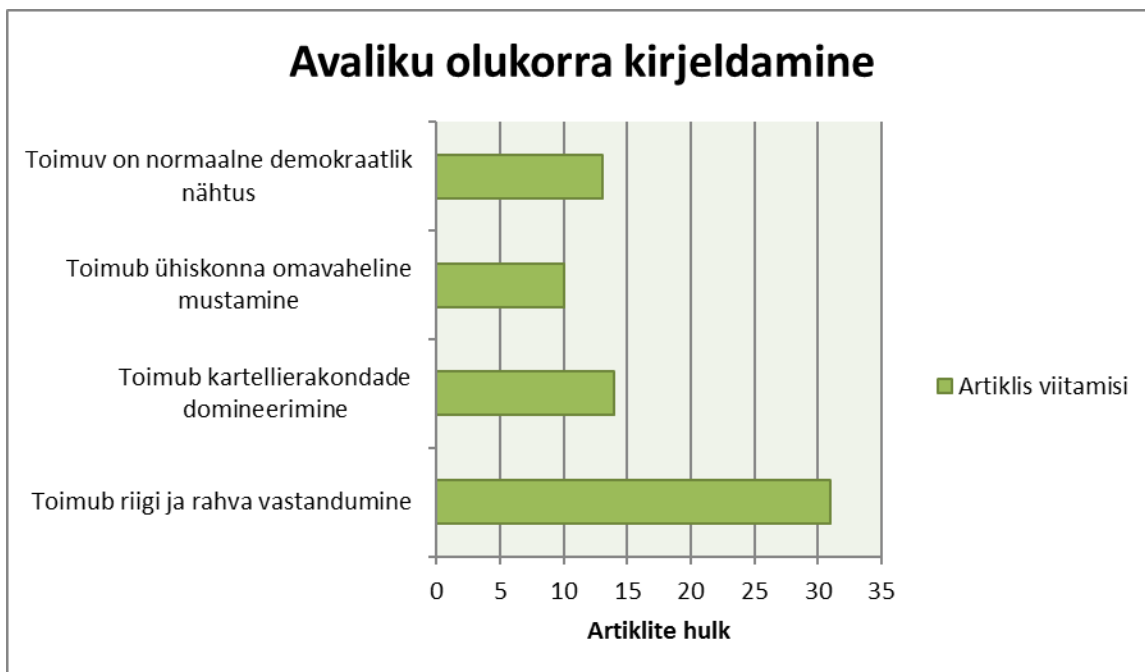
Analüüsides seda, kuidas täpsemalt fookuseeritakse Eesti avalikkuse kriisi, ilmneb, et arutelu käigus nimetatakse kriisiks kõige enam erakondadega toimuvat. Sellele annab alust Silvergate juhtum, mis puudutas konkreetset ühte erakonda – ka novembri sõnavõtude aktiveerumine tulenes just Silvergate juhtumist. Lisaks leiab oluliselt märkimist demokraatia kriis, mis leiab erakondade kriisi tipphetkedel sarnaselt kajastust. Vähesel määral nimetatakse avalikkuses toimuvat poliitiliseks kriisiks või rahastamiskriisiks.

Hetkeolukorra kirjeldamine

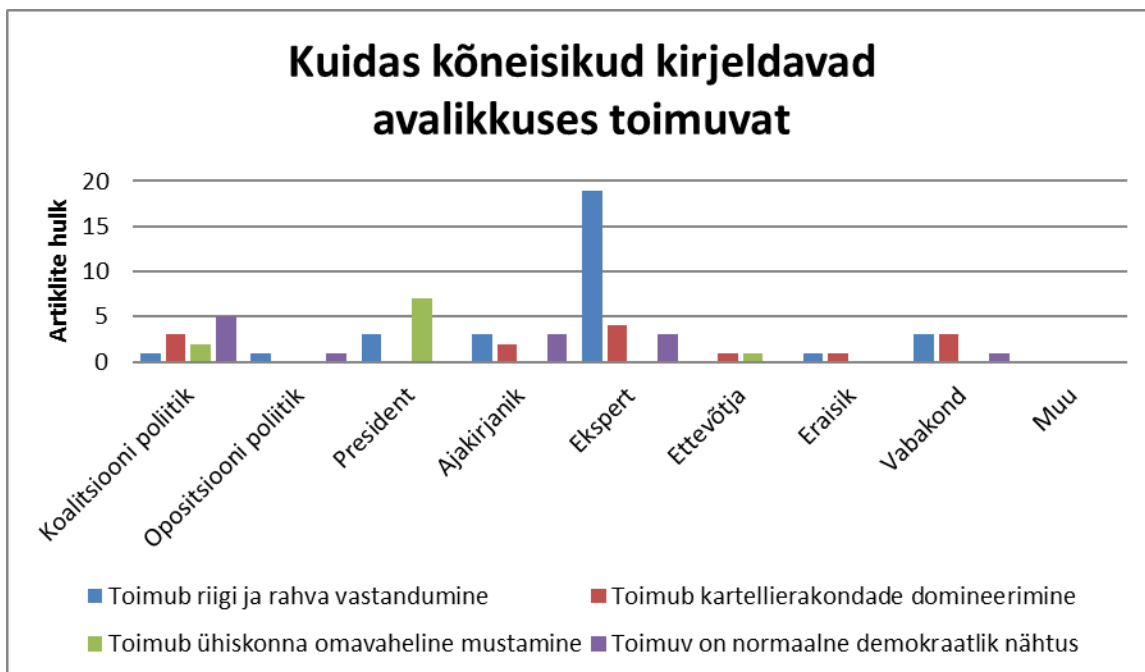
Joonis 3.2.5 Kuidas kirjeldatakse avalikkuses toimuvat

Avaliku kriisi mainimise aktiviseerumise järel võib täheldada, et Eesti avalikkust kirjeldatakse kui kartellierakondade domineerimist. Selle oluliseks põhjuseks peetakse Silvergate juhtumist paljastatud kuritarvitusi, täpsemalt erakondade rahastamise puudulikku regulatsiooni. Antud teematikaga põhjendatakse avalikkuses toimuvat seni, kuni selgub riigiprokuratuuri otsus vabastada Silvergate põhjal süüdistatud poliitikud. Sellele järgnenud 2012. aasta novembri meeleavaldused tõstatasid uueks temaatikaks riigi ja rahva vastandumise, mille kõrval oli ka neid, kes leidsid, et toimuv on normaalne demokraatlik nähtus. Samas kirjeldati tekkinud olukorda ka ühiskonna liikmete omavahelise mustamisena. Viimased kaks temaatikat olid aktuaalsed ka 2013. aasta alguses, mil juba toimus rahvakogu protsess. Rahvakogu arutelupäev tõstatas taas päevakorda riigi ja rahva vastandumise temaatika, mis tugevnes veelgi Reformierakonna sisevalimiste pettusega. Samas hääbus temaatika kohalike omavalitsuste valimiste kontekstis.

Joonis 3.2.6 Kuidas kirjeldatakse avalikkuses toimuvat

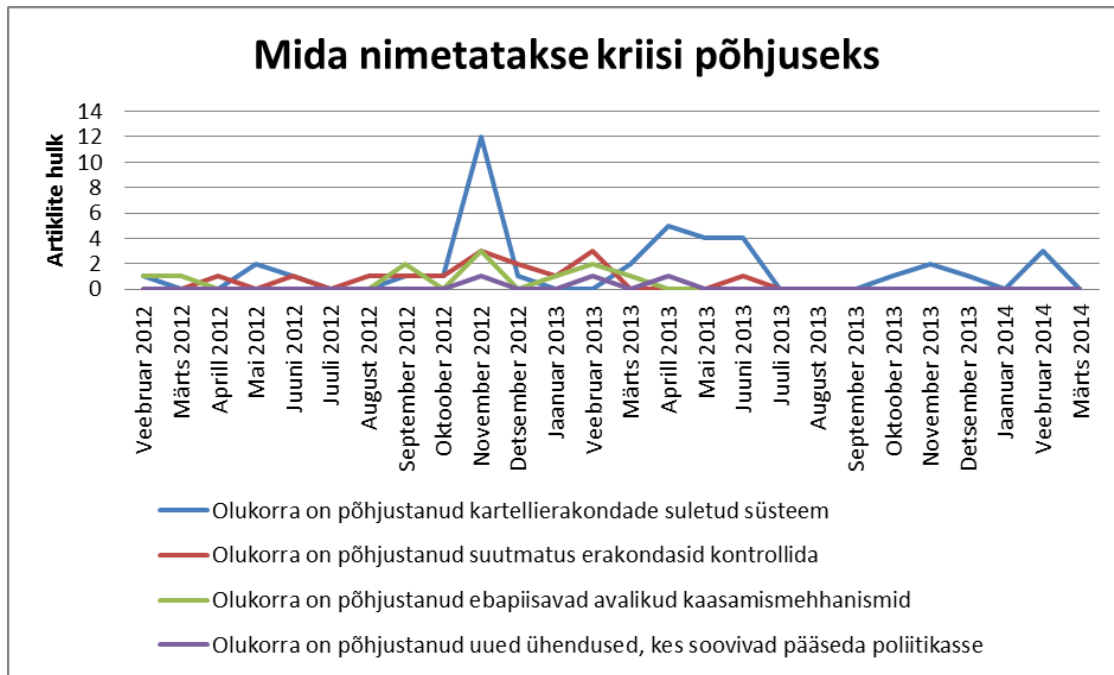
Tuues eraldi välja avaliku olukorra kirjeldamise näitajate hulga, saab märgata, et kogu ajaperioodi vältel kirjeldatakse toimuvat kõige enam kui riigi ja rahva vastandumist. Küllaltki samas mahus on toimuvat kirjeldatud kui kartellierakondade domineerimist ja normaalset demokraatliku nähtust. Vähemal määral on toimuvat nimetatud ühiskonna omavaheliseks mustamiseks.

Joonis 3.2.7 Kuidas kõneisikud kirjeldavad avalikkuses toimuvat

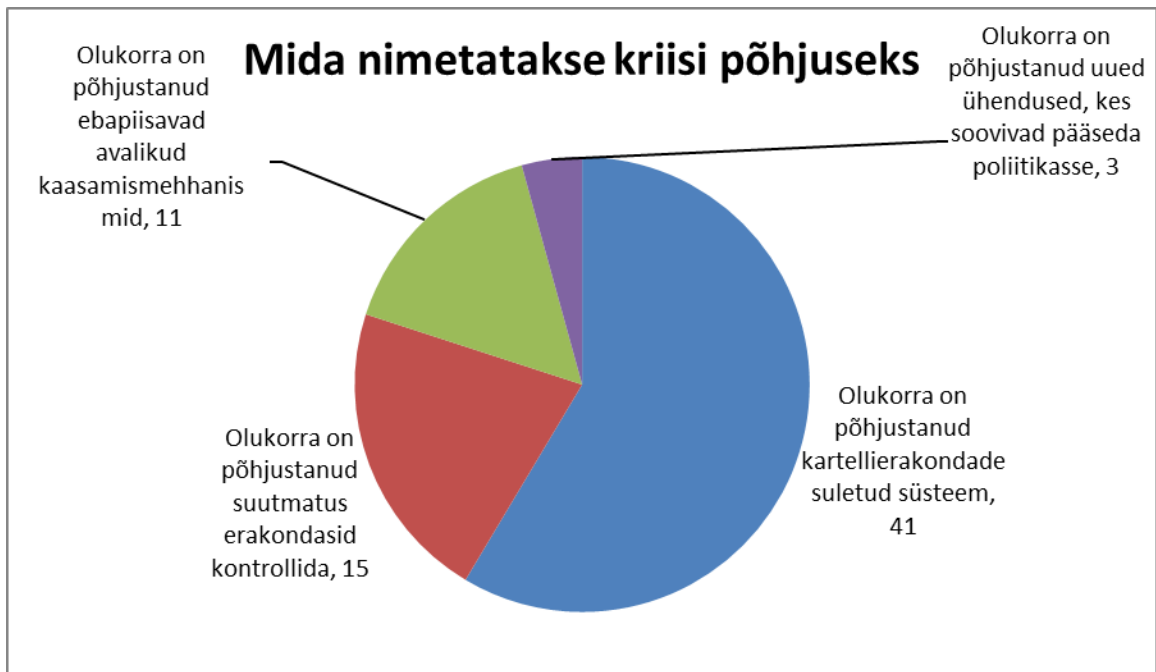
Joonis 3.2.7 näitab seda, kuidas on kõneisikud kirjeldanud avalikkuses toimuvat. Selgelt on näha, et riigi ja rahva vastandamine on ekspertide kõige tugevam temaatika, vähemal määral räägivad samast teemast president ja vabakond. Oluline on märkida, et isegi koalitsioonipoliitikute seas leiab antud temaatika korra kajastamist. Ühiskonna omavahelisest mustamisest räägib peamiselt president, kes ei kirjelda toimuvat üldse kui kartellierakondade domineerimist. Silma jääb fakt, et opositsioonipoliitikud kirjeldavad avalikkuses toimuvat vaid kahel korral: korra kui riigi ja rahva vastandumine ja korra kui normaalne demokraatlik protsess.

Põhjuste esitamine

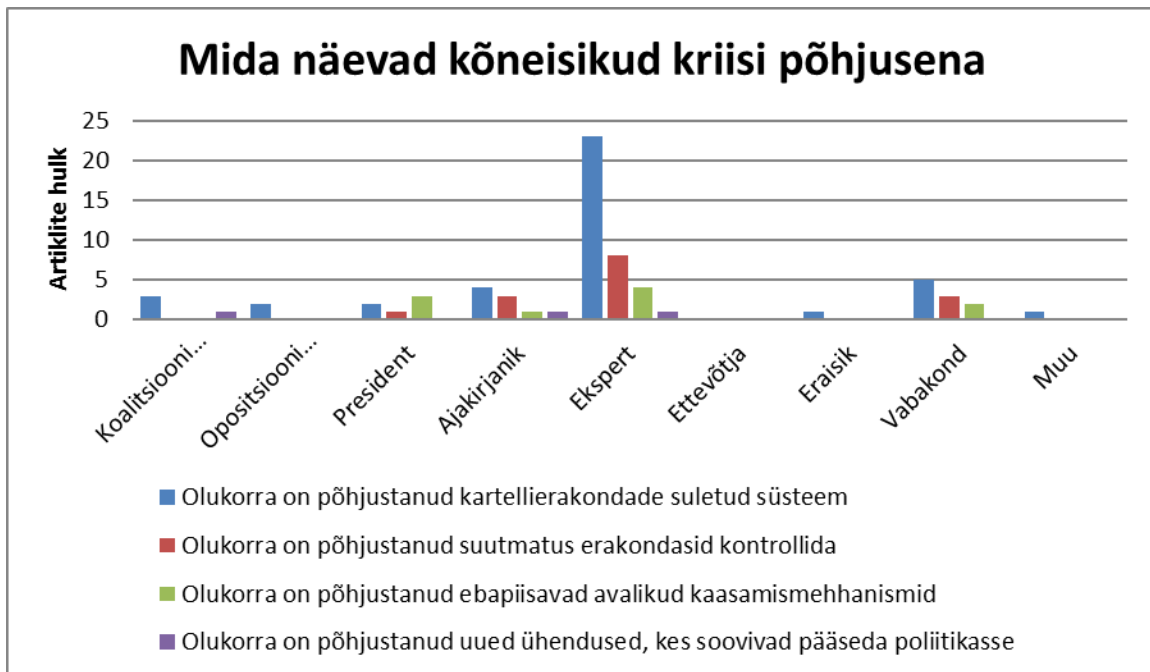
Joonis 3.2.8 Kriisi põhjuste nimetamine

Avaliku kriisi põhjuste väljatoomises saab täheldada, et peamiseks põhjuseks nimetatakse kartellierakondade poolt loodud suletud süsteemi. Antud põhjus saab alguse Silvergate juhtumiga ning kriisi süvenemise jooksul räägitakse antud põhjusest üha rohkem - haripunkt saabub 2012. aasta novembris. Pärast Jäakeldri protsessi vaibub hetkeks antud põhjus, kuid 2013. aasta märtsis, vahetult enne Rahvakogu lõppu, tuuakse see taas päevakorda. Samuti leitakse põhjusena ka asjaolu, et erakondasid ei ole suudetud kontrollida. 2012. aasta alguses tuuakse ACTA kontekstis põhjusena välja ka vähesest kaasamist, kuid teema vaibub ning tuleb taas päevakorda 2012. aasta septembris ja novembris. Rahvakogu kontekstis püsib kaasamise temaatika, kuid pärast Rahvakogu lõppemist ei nimetata kriisi põhjuseks enam kaasamisest – kaasamine toimus Rahvakogus. Reformierakonna sisevalimiste pettus annab taas alust rääkida kartellierakondade suletud süsteemist.

Joonis 3.2.9 Kriisi põhjuste nimetamine

Ajateljelt võib märgata, et tekkinud avaliku kriisi põhjuseks on eelkõige asjaolu, et Eesti avalikkust kontrollivad kartellierakonnad, mis on süsteemi teinud uute poliitiliste või muude jõudude jaoks suletuks. Siit järgneb kohe ka järgmine põhjus, et erakondasid ei ole suudetud kontrollida. Kuna tegemist on suletud süsteemiga, kus on vaid neli parlamendi erakonda, tuuakse põhjusena välja ka kaasamise mehhanismide ebapiisavus. See tähendab, et erinevaid sotsiaalseid grupe ei kaasata poliitilisse protsessi nii, nagu viimased seda sooviksid. Samas leidub avalikkuses vähesel määral ka neid, kes arvavad, et kriisi on tekitanud mingid grupid, kelle sooviks on pääseda poliitikasse.

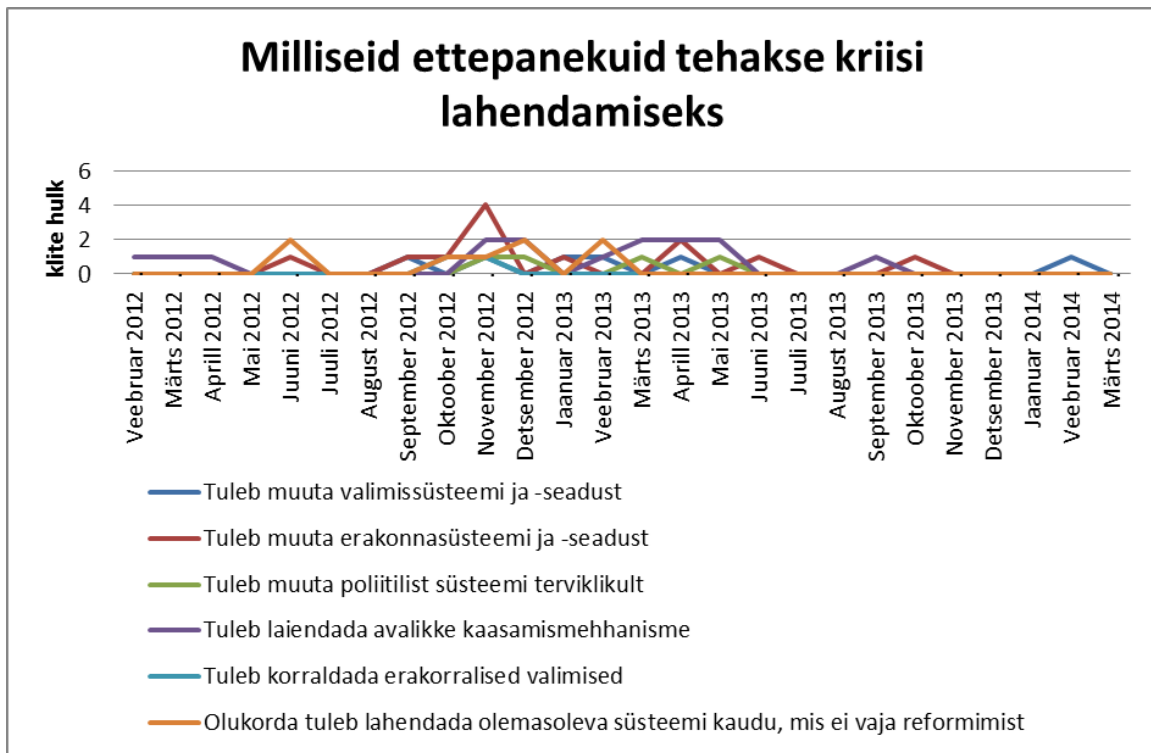

Joonis 3.2.10 Mida kõneisikud nimetavad kriisi põhjuseks

Kui vaadata seda, mida toovad kõneisikud kriisi põhjustena välja, saab täheldada ajakirjanduse ning ekspertide sarnasust: mõlemad grupid nimetavad peamiseks põhjuseks kartellierakondade suletud süsteemi ja seda, et neid ei ole suudetud kontrollida. Lisaks nimetatakse põhjuseks kaasamise mehhanismide ebapiisavust. Sarnased põhjused toob välja ka vabakond. Siiski leidub nii ekspertide kui ka ajakirjanike hulgas mõni üksik, kes nimetab olukorra põhjuseks uute jõudude pürgimist poliitikasse.

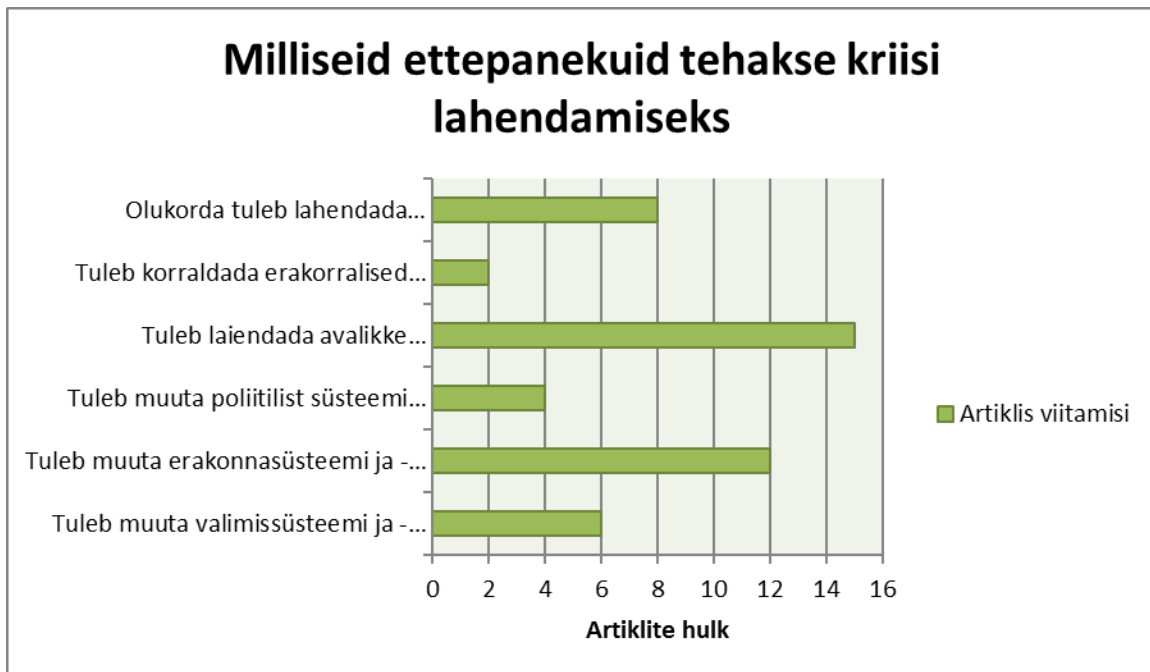
Oluliselt vähem toovad põhjuseid välja kartellierakondade kõneisikud ehk nii koalitsiooni- kui opositsioonipoliitikud: nende hulgast leidub väga vähe neid, kes nimetavad põhjuseks kartellierakondade suletud süsteemi. President seevastu nimetab põhjuseks peamiselt ebapiisavaid avalikke kaasamismehhanisme ja sellest tulenevalt ka kartellierakondade suletud süsteemi.

Ettepanekud olukorra lahendamiseks

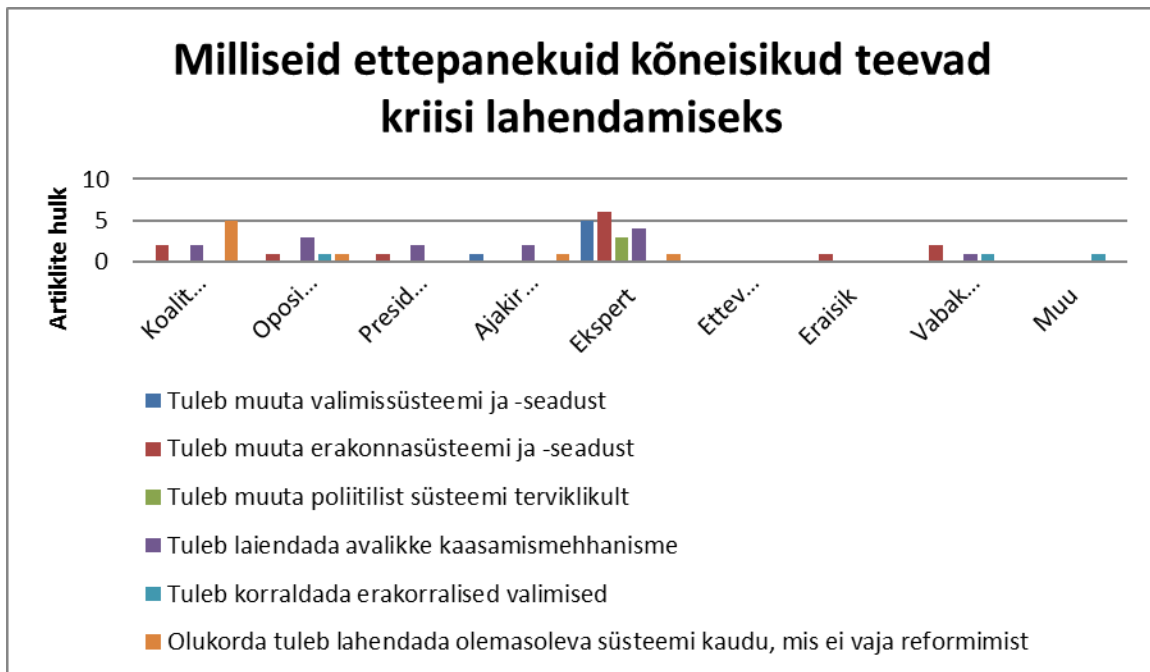
Joonis 3.2.11 Milliseid ettepanekuid tehakse kriisi lahendamiseks

Joonis 3.2.11 näitab milliseid ettepanekuid ajaliselt tehakse tekkinud kriisi lahendamiseks. Seoses Silvergate juhtumiga võib märgata, et 2012. aasta septembrist tõuseb temaatikana päevakorda ettepanek muuta erakonnasüsteemi, sealhulgas erakondade rahastamist, erakondade registreerimist jms. Selgelt eristub ka ettepanek laiendada avalike arutelude korraldamist ja kaasamist, mis rahvakogu näitel sai osalise lahenduse ja selle protsessi vältel püsis aktiivse temaatikana üleval. Teistest ettepanekutest eristub selgelt ka ettepanek lahendada tekkinud olukord olemasolevate süsteemide kaudu ehk vabakondadel on võimalus pöörduda poliitikute poole ja vastupidi. Pärast rahvakogu arutelupäeva, täpsemalt maist ei tehta enam konkreetseid ettepanekuid kriisi lahendamiseks – joonis 3.2.3 näitab, et antud hetkel enam ei räägitud niivõrd ka kriisist.

Joonis 3.2.12 Kriisi lahendamiseks tehtud ettepanekute hulk

Tuues eraldi välja selle, milliseid ettepanekuid kõige enam tehti saab täheldada, et kõige enam räägiti avalike kaasamismehhanismide laiendamise vajalikkusest. Samuti tehti korduvalt ettepanek muuta erakonnasüsteemi ja –seadust. Mõlemad kõige populaarsemad ettepanekud on omavahel seotud, kus kaasamismehhanismide kaudu on võimalik ka parlamendivälistel erakondadel sekkuda otsustusprotsessi ning erakonnasüsteemi ja –seaduse muutmise lubaks jällegi lihtsamini erakondasid moodusta jms. Oli ka neid, kes leidsid, et tekkinud kriisi tuleb lahendada olemasoleva süsteemi kaudu ehk ükski regulatsioon ei vaja muutmist. Huvitav on asjaolu, et ettepanekud korraldada erakorralised valimised tehti vaid kahel korral.

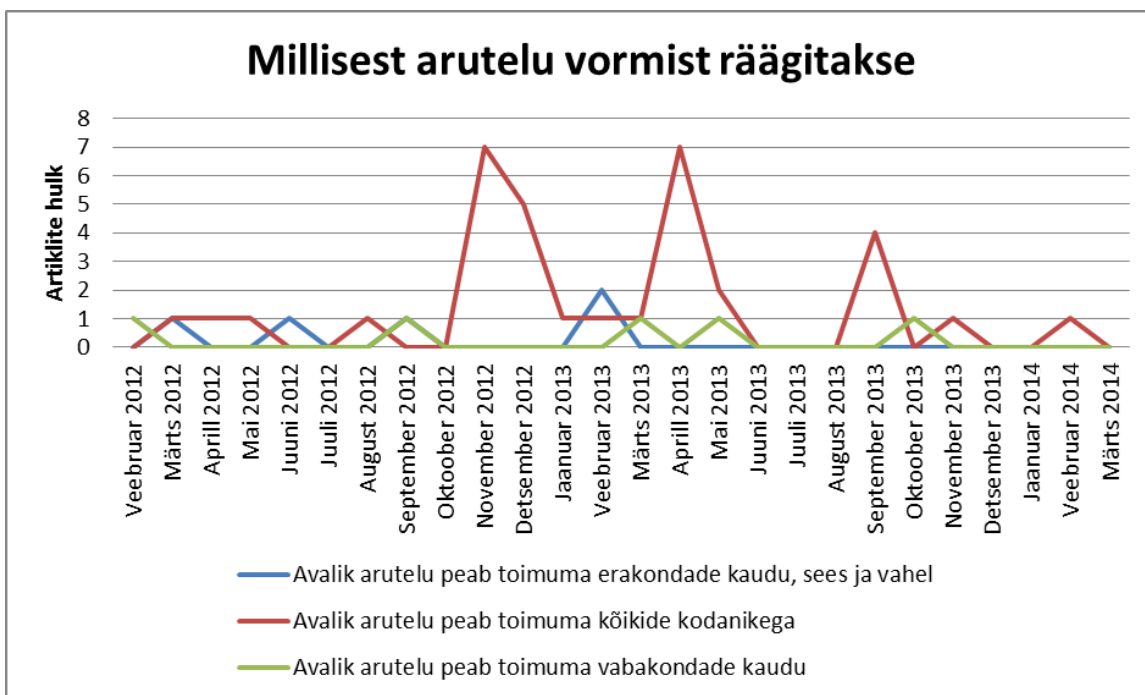

Joonis 3.2.13 Milliseid ettepanekuid tegid kõneisikud kriisi lahendamiseks

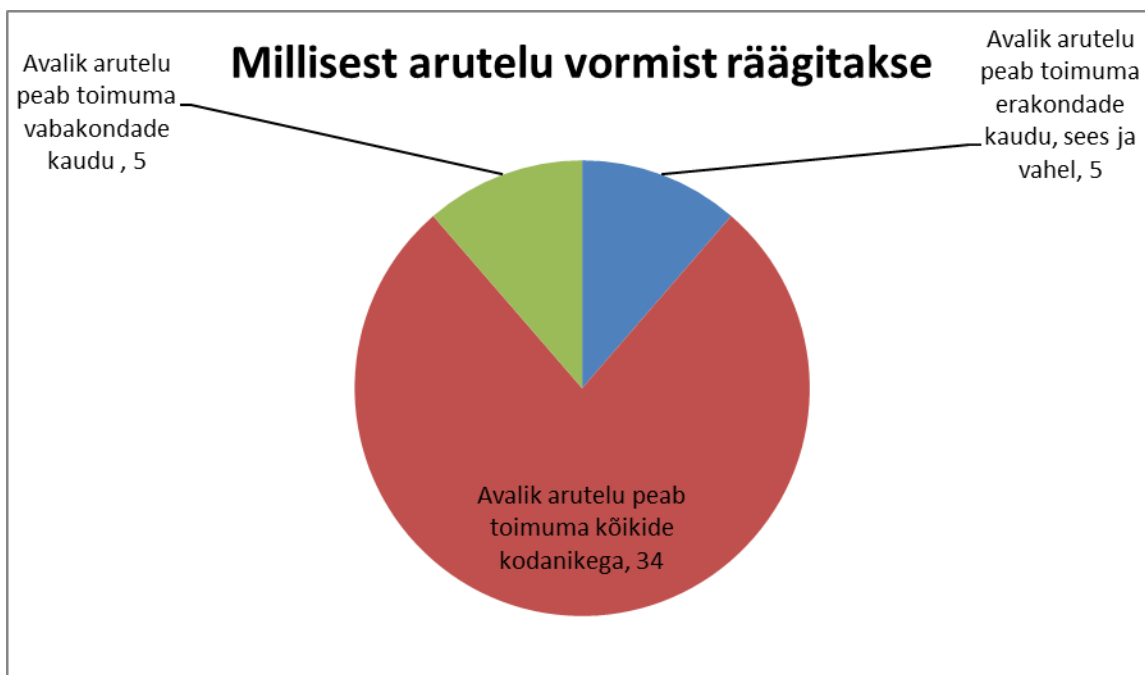
Kui eelmises joonises selgus, et küllaltki palju viidati ettepanekule lahendada kriis olemasoleva süsteemi kaudu, siis joonis 3.2.13 näitab, et antud ettepanekut tegid kõige enam koalitsioonipoliitikud, korra ka opositsioonipoliitikud, ajakirjanikud ja eksperdid. Eksperdid räägivad ka kõige enam valimissüsteemi- ja seaduse, erakonnasüsteemi- ja seaduse ning kogu poliitilise süsteemi muutmise. Samuti võib tõdeda, et eksperdid on need, kes teevad kõige enam erinevaid ettepanekuid kriisi lahendamiseks.

Arutelu kirjeldamine

Nagu eelnevalt selgus, siis kriisi lahendamiseks esitati ühe ettepanekuna avalike kaasamismehhanismide laiendamine – üheks selliseks võimaluseks on avalike arutelude korraldamine. Analüüsides seda, mis hetkedel räägitakse arutelu vormist saab jooniselt 3.2.14 näha, et antud temaatika tõuseb päevakorda 2012. aasta novembris kui oli kriisi haripunkt. Arutelust rääkimine langeb pärast Jäakeldri protsessi, kuid püsib siiski aktuaalne ning rahvakogu arutelupäev muudab temaatika taas aktiivseks. Kohalike omavalitsuste valimiste eel räägitakse taaskord avalikest arutelude vajalikkusest, kuid pärast valimisi temaatika hääbub.

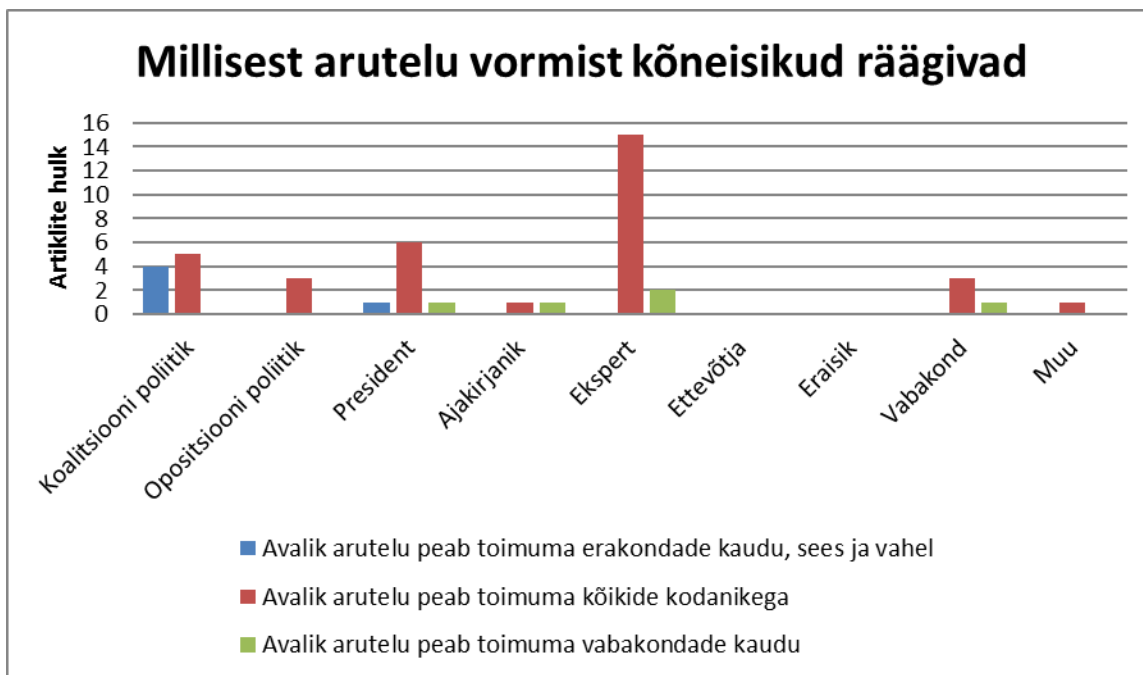
Joonis 3.2.14 Millisest arutelu vormist räägitakse

Joonis 3.2.15 Millisest arutelu vormist räägitakse

Vaadates seda, millist arutelu vormi kõige enam pooldatakse saab jooniselt 3.2.15 näha, et kõige enam viidatakse arutelu vormile, mis toimub kõikide kodanikega. Ka erinevad kõneisikud

vihjavad antud arutelu vormile kõige enam. Lisaks võib täheldada, et koalitsioonipoliitikud räägivad siiski aktiivselt ka avalikust arutelust, mis toimub erakondade sees, vahel ja kaudu. Samal hulgal viidatakse arutelu vormile, mis toimub vabakonna kaudu ehk vabakonna ja erakondade vahel.

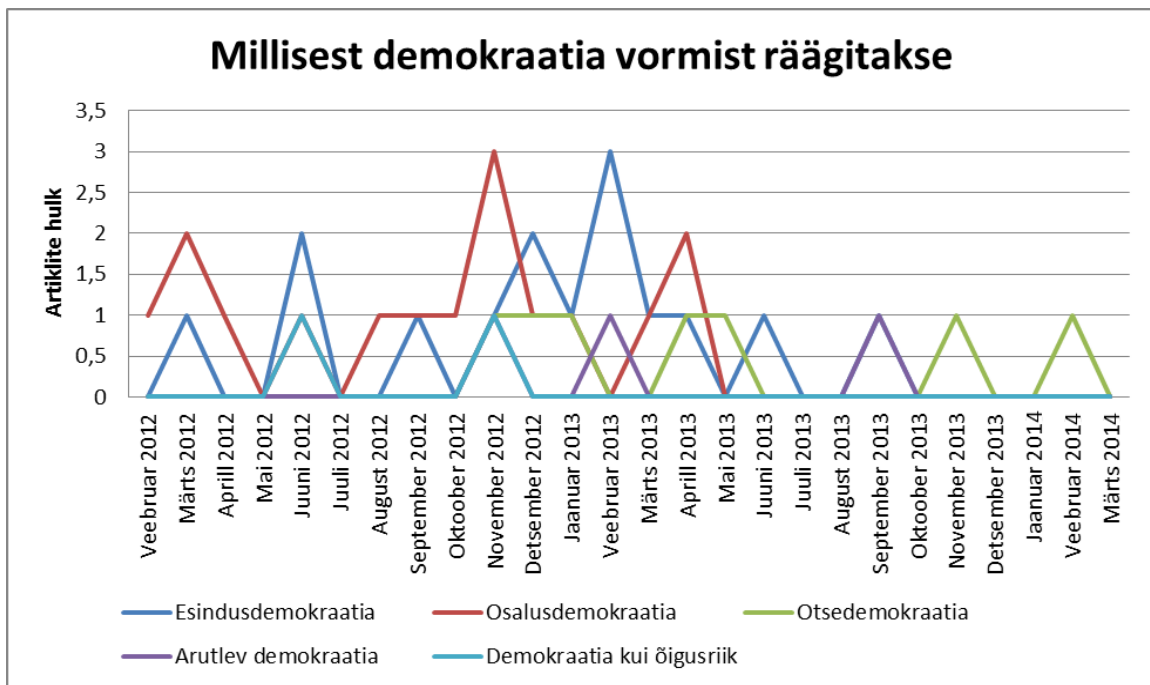
Joonis 3.2.16 Millisest arutelu vormist kõneisikud räägivad

Nagu joonis 3.2.16 selgitab lähtusid avalikust arutelust rääkimisel enamus kõneisikuid põhimõttest, et see peaks toimuma avalikult kõikide kodanike, sealhulgas ka võimu vahel. Erinevalt teisest kõneisikutest lähtusid koalitsiooni poliitikuid valdavalt ka põhimõttest, et arutelu peaks jääma erakondade vahele või peaks toimuma erakondade kaudu. Nii president, ajakirjanikud kui ka eksperdid rääkisid arutelust, mis peaks toimuma vabakondade ja erakondade vahel, kuid seda oluliselt vähem kui arutelust kõikide vahel.

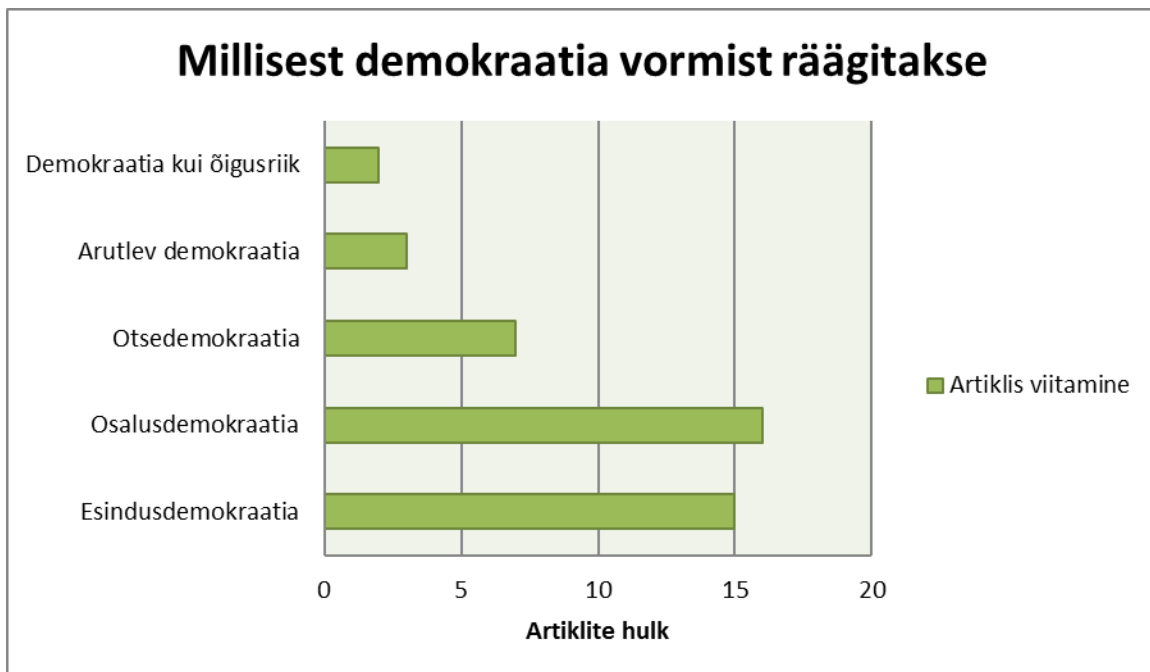
Demokraatia vormist rääkimine

Joonis 3.2.17 näitab, et osalusdemokraatiast räägiti esialgu avatud valitsemise ja DASAde loomise kontekstis, kuid see temaatika vaibus kiiresti. Silvergate kontekstis tõusis esile esindusdemokraatia. Taas hakati osalusdemokraatiast rääkima alles suve lõpust ning pärast prokuratuuri otsust, mis lõpetas süüdlaste selgitamise Silvergate skandaalist, sai alguse ka

suurem osalusdemokraatiast rääkimine. Presidendi Jäakeldri ümarlaval langetatud otsuste taustal hääbus osalusdemokraatiast rääkimine ning esile kerkis taas esindusdemokraatiast rääkimine. Rahvakogu arutelupäev tõstis aga taas päevakorda osalusdemokraatiast rääkimise, kuid pärast seda langes avalikkuses igasugune aktiivne demokraatia vormidest rääkimine. Joonis 3.2.18 näitab, et ajatelje ulatuses räägiti kõige enam osalusdemokraatiast.

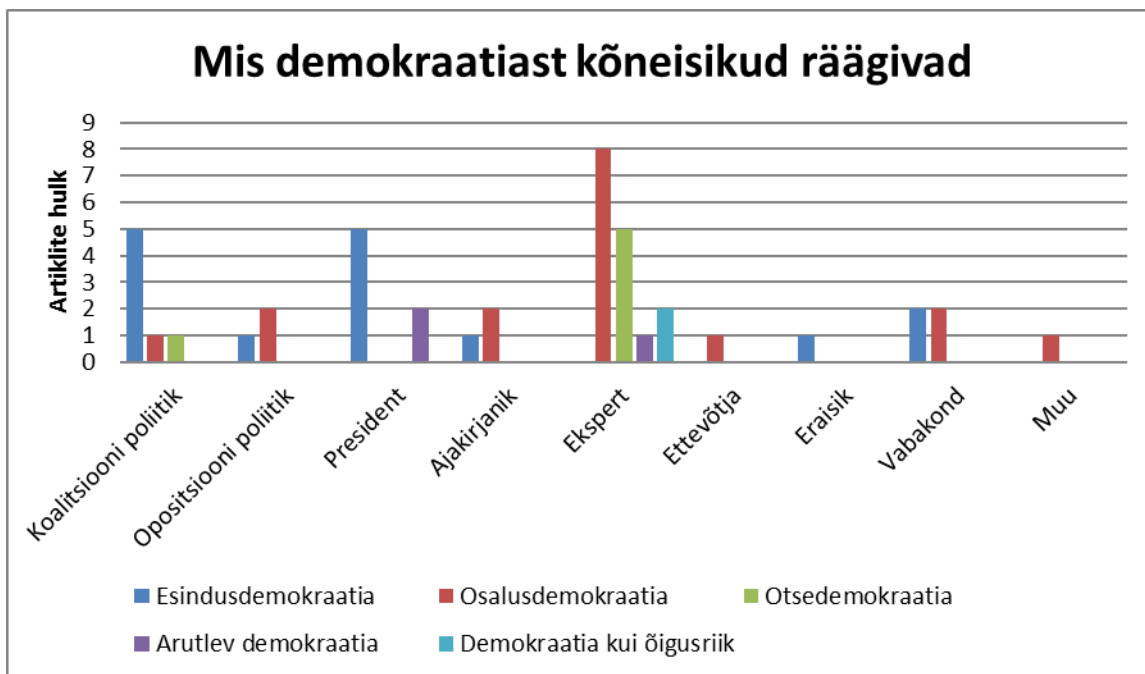

Joonis 3.2.17 Millisest demokraatia vormist räägitakse

Joonis 3.2.18 Demokraatia vormist rääkimise iseloom

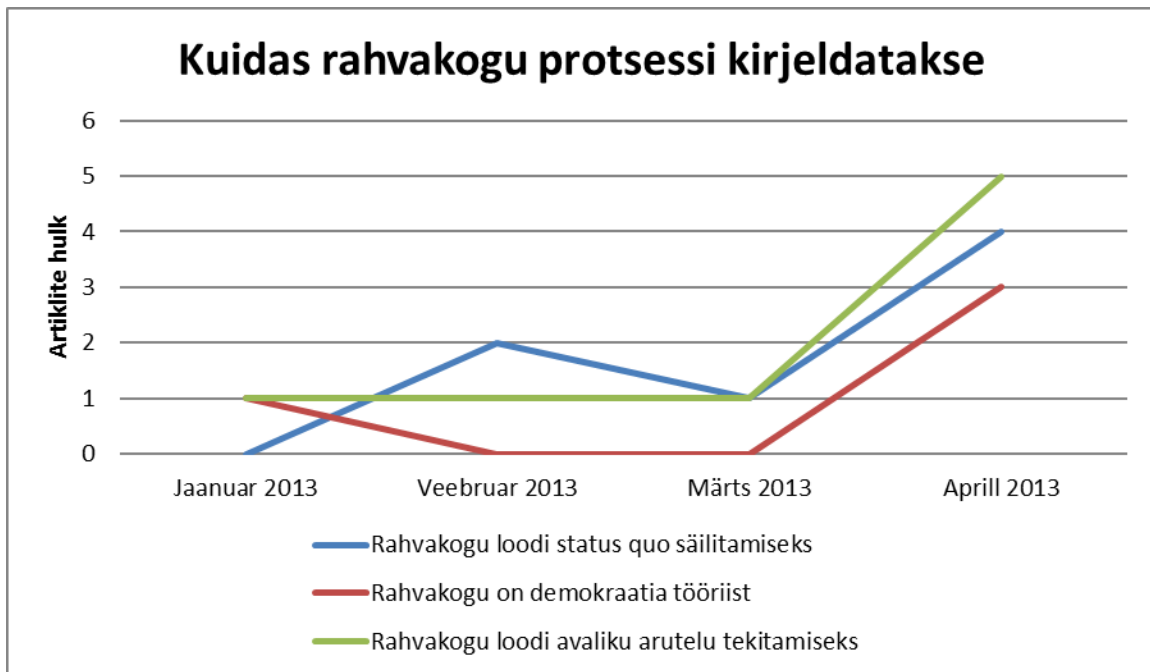
Joonis 3.2.19 näitab eristab selgelt kahte poolt: ühed, kes räägivad osalus- ja otsedemokraatiast ning teised, kes esindusdemokraatiast. Osalus- ja otsedemokraatiast rääkisid valdavalt vaid eksperdid ning nendele vastandudes rääkisid esindusdemokraatiast koalitsiooni poliitikud ja president. Teised sotsiaalsed grupid ei vihjanud niivõrd konkreetsele demokraatia vormile.

Joonis 3.2.19 Millisest demokraatia vormist kõneisikud räägivad

Rahvakogu kirjeldamine

Analüüsid seda, kuidas kirjeldatakse rahvakogu protsessi selle ametlikul toimumise perioodil, jaanuar kuni aprill 2013. Aastal, võib joonisel 3.2.21 märgata kahte peamist vastandumist. Ühelt poolt leetakse, et see on demokraatia arengu jaoks vajalik tööriist ja lisaks tekitab kodanike vahelist arutelu. Teisalt aga nähakse rahvakogu kui midagi, mis säilitab Eesti avalikkuse status quo ehk ei too endaga kaasa muutusi. Kõik kolm temaatikat aktiveeruvad rahvakogu arutelupäeval, mis toimus 2013. aasta aprillis. Nagu jooniselt 3.2.20 näha võib, siis rahvakogu alguses räägitakse aga stabiilselt kodanikele aruteluplatvormi pakkumisest ning samuti sellest, et protsess ei too endaga kaasa muutusi.

Joonis 3.2.20 Kuidas kirjeldatakse rahvakogu protsessi

Joonis 3.2.21 Kuidas kirjeldatakse rahvakogu protsessi

Joonis 3.2.22 näitab seda, kuidas erinevad kõneisikud kirjeldasid rahvakogu protsessi. Taaskord võib selgelt märgata ekspertide domineerimist, kes on avaldanud kõige enam arvamust.

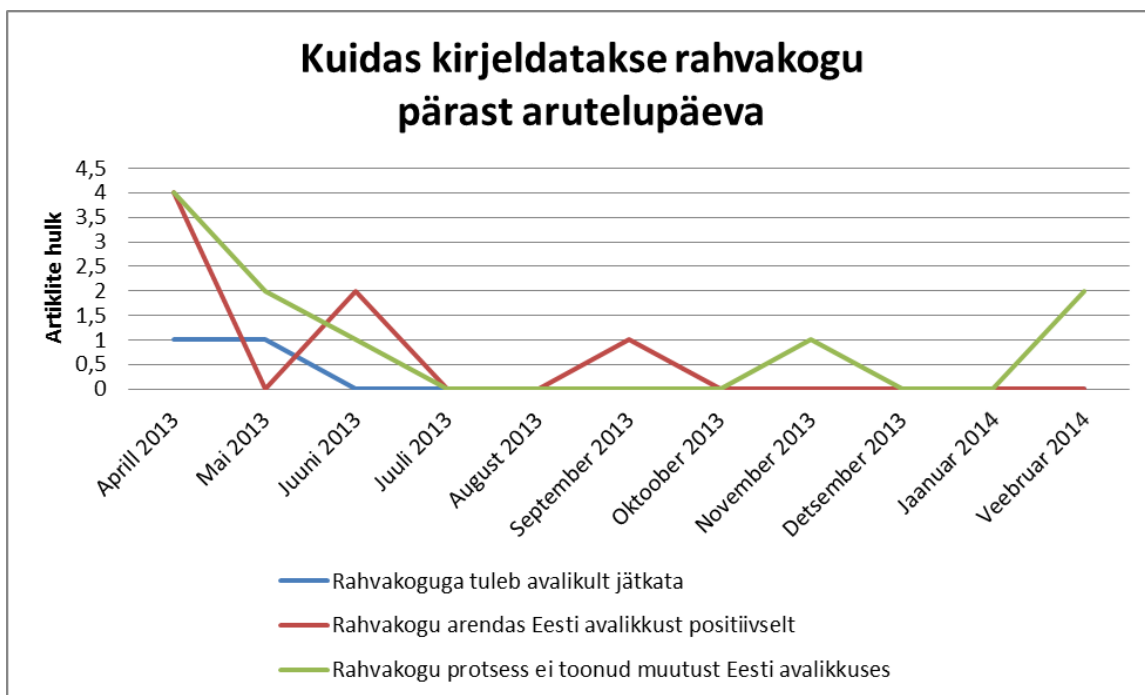
Ekspertide seas domineerib kaks arvamust: ühed leiavad, et rahvakogu loodi avaliku arutelu tekitamiseks ning teised, et see loodi avaliku status quo säilitamiseks. Küllalt võrdselt on avaldanud arvamust teiste sotsiaalsete gruppide kõneisikud, kuid ka siin domineerivad samused arvamused. Rahvakogu nähakse koalitsiooni- ja opositsiooni-poliitikute, presidendi ja ekspertide poolt kui demokraatliku tööriista.

Joonis 3.2.22 Kuidas kõneisikud kirjeldavad rahvakogu protsessi

Rahvakogule järgnenud olukorra kirjeldamine

Lisaks rahvakogu protsessi kirjeldamise tulemustele on oluline tuua eraldi välja see, kuidas Eesti avalikkuses kirjeldati rahvakogu pärast selle toimumist ning kuidas see temaatikana ajas muutus. Joonis 3.2.23 näitab, et pärast arutelupäeva vaibus rahvakogust rääkimine juuniks ning pärast seda käsitleti teemat passiivselt. Kui enne rahvakogu protsessis räägiti sellest kui ühiskondliku status quo säilitajast, siis pärast arutelupäeva sarnane temaatika jätkus ning leiti, et protsess ei toonud Eesti avalikkusesse midagi uut. Sellele lisaks oli neid, kes leidsid, et protsess mõjutas avalikkust positiivselt. Vahetult pärast arutelupäeva räägiti üksikutel kordadel rahvakogu jätkamisest, kuid see temaatika vaibus 2013. aasta suveks.

Joonis 3.2.23 Kuidas kirjeldatakse rahvakogu protsessi pärast arutelupäeva

Joonis 3.2.24 Kuidas kirjeldatakse rahvakogu protsessi pärast arutelupäeva

Joonis 3.2.25 Kuidas kõneisikud kirjeldavad rahvakogu protsessi pärast arutelupäeva

Ka pärast rahvakogu domineerisid kõneisikutena eksperdid, kes nägid, et protsess ei toonud Eesti avalikkusesse midagi uut, sealhulgas suhtuti sellesse ettevaatlikult. Teised kõneisikud jäid ekspertide kõrval passiivseks rääkimaks rahvakogust pärast selle toimumist – näiteks koalitsioonipoliitikud ei rääkinud rahvakogu võimalikust tulevikust.

Interneti rolli määratlemine

Joonis 3.2.26 Kuidas kirjeldatakse interneti rolli

Joonis 3.2.26 pealt saab näha, et kahe aasta avalikus diskussioonis määratletakse interneti rolli vaid 16 korral: kõige enam räägitakse internetist kui demokraatia tööriistast (13 korral). Selline väikse mahuline kahte aastat hõlmava diskussioon internetist näitab, et avalikkuses ei osata näha internetis olulist võimalust demokraatia arendamiseks, kuid "Jäakeldri protsess" on sellele andnud sellele siiski teatud sisendi arutlemiseks.

Kvantitatiivse analüüsi statistiline kokkuvõte

Kvantitatiivne analüüs näitab, et Eesti demokraatia avalikus diskussioonis on esitatud 9 erinevat sotsiaalset gruppi, kellest 6 on arutus aktiivsemad: koalitsiooni ja opositsiooni poliitikud, president, ajakirjanikud, eksperdid ja vabakond. Nende seas domineerivad kõige enam eksperdid 58 artikliga ja neile järgneb selge vahega koalitsiooni poliitikud 19 artikliga. Kõige enam avaldatud arvamust 2012. aasta novembris, mis kujunes ka avaliku kriisi tipp hetkeks. Seda hetke nimetati peamiselt erakondade kriisiks, kuid selgelt domineeris ka arvamus, et tegemist on demokraatia kriisiga. Kriisi kirjeldati kõige enam kui riigi ja rahva vastandumisena (31 korral) ning kartellierakondade domineerimisena (14 korral). Lisaks leiti 13 artiklis, et kriisi puhul

tegemist on normaalse demokraatliku nähtusega. Riigi ja rahva vastandumisest rääkisid kõige enam eksperdid (19 korral). Eraldi võib välja tuua selle, et president erineb selgelt teistest sellega, et vihjab kõige enam ühiskonnas toimuvale omavahelisele mustamisele. Muud näitajad jaotusid aga kõneisikute vahel ühtlasemalt.

Kriisi põhjuseks nimetatakse kõige enam kartellierakondade suletud süsteemi (41 korral) ja seda teevad kõige enam eksperdid (23 korral). Samale põhjusele viitavad ka teised kõneisikud, kuid see ei erine nende puhul nii selgelt. Silma jääb aga koalitsiooni ja opositsiooni poliitikute puhul, et nad praktiliselt ei ole avaliku kriisi põhjuseid eraldi nimetanud. Põhjustest rääkimisel tõusevad lisaks ekspertidele esile ka ajakirjandus ja vabakond, vähesemal määral president. Ettepanekuid kriisi lahendamiseks hakatakse aktiivselt tegema 2012. aasta septembris ning aktiivsus püsib 2013. aasta juunini. Peamise ettepanekuna esineb avalike kaasamismehhanismide laiendamine (15 korral) ja erakonnasüsteemi ja –seaduste muutmine (12 korral). Vaid korra leitakse opositsiooni poliitikute poolt, et kriisi aitaksid lahendada erakorralised valimised. Kõige rohkem ja erinevaid ettepanekuid teevad taas kord eksperdid. Oluline on märkida, et koalitsioonipoliitikud on praktiliselt ainukesed, kes leiavad, et kriisi tuleb lahendada olemasoleva süsteemi kaudu.

Arutelu vormist rääkimisel domineerib selgelt variant ”avalik arutelu peab toimuma kõikide kodanikega” (34 korral). Kõigi kodanike kaasamine tõuseb aktiivselt päevakorda 2012. aasta oktoobris ning püsib seal 2013. aasta juunini. Kohalike omavalitsuste valimiste eel räägitakse 2013. aasta septembrist sellest taas, kuid temaatika hääbub pärast valimisi. Kodanike kaasamise vajadusele vihjavad nii koalitsiooni kui opositsiooni poliitikud, president ja eksperdid. Koalitsiooni poliitikute seas jääb selgelt silma ka arvamus, et arutelu peaks toimuma erakondade kaudu, sees ja vahel.

Demokraatia liikide võrdlus kõneainena näitab, et juba 2012. aasta alguses hakatakse rääkima osalus- ja esindusdemokraatiast ning nendest rääkimine kestab 2013. aasta suveni. 2012. aasta kriisi tipphetkel ja sellele eelneval ajal räägitakse valdavalt osalusdemokraatiast, kuid samal ajal aktiveerub ka esindusdemokraatiast rääkimine, mille tipphetk saabub 2013. aasta veebruaris. Analüüs näitab, et osalusdemokraatiast räägitakse 16 korral ning esindusdemokraatiast 15 korral. Teistele demokraatia vormidele nii palju ei viidata. Kahest demokraatia vormist rääkimisel jääb

silma see, et osalusdemokraatiast räägivad valdavalt kodanike esindajad (eksperdid) ning esindusdemokraatiast võimu esindajad (koalitsiooni poliitikud ja president).

Rahvakogu nähakse küllaltki erinevalt ning üksi näitaja ei domineeri selgelt. Peamiselt leitakse, et rahvakogu loodi avaliku arutelu tekitamiseks (8 korral), aga seevastu leitakse ka, et see loodi status quo säilitamiseks (7 korral). Mõlemat arvamust avaldavad kõige enam eksperdid. Teiste kõneisikute arvamused ei eristu nii selgelt. Rahvakogu tulemust kirjeldades leitakse peamiselt, et see ei toonud muutust Eesti avalikkuses (10 korral). Silma jääb see, et rahvakogu protsessi järel avaldavad antud teemal kõige rohkem arvamust eksperdid; koalitsiooni poliitikud ei käsitle teemat üldse.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

4.1 Vastused uurimisküsimustele

1) Kuidas jaotuvad Eesti demokraatia teemalised artiklid ajateljel?

Ajatelg saab alguse 11. veebruaril 2012. aastal ACTA vastase meeleavaldusega ning lõppeb 2013. aasta 4. märtsil, mil Andrus Ansip teatas tagasiastumisest. Ajatelje moodustavad 141 artiklit ja sellel lisaks ka 18 sündmust, millest 41 olid poliitilised sündmused ehk seotud riigivõimu esindajatega ja ülejäänud 118 kommunikatiivsed sündmused. Analüüsi tulemusel saab sündmuste põhjal eristada seitse perioodi, mis muutsid avalikku temaatikat:

- I periood 01. veebruar – 22. mai 2012: Riigikogu avalikustab DASade loomise idee (poliitiline sündmus) – Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused (kommunikatiivne sündmus).
- II periood: 22. mai – 15. oktoober 2012: Silver Meikari artikkel erakondade rahastamisest, mis algatas Silvergate sündmused (kommunikatiivne sündmus) – prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks (poliitiline sündmus).
- III periood: 15. oktoober – 14. november 2012: prokuratuur avalikustas otsuse, mille kohaselt mõisteti Kristen Michal Silvergate skandaalis õigeks (poliitiline sündmus) – ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi (kommunikatiivne sündmus).
- IV periood: 14. november – 21. november 2012: ühiskonnategelased avalikustasid Harta 12 dokumendi (kommunikatiivne sündmus) – president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid (poliitiline sündmus).
- V periood: 21. november 2012 – 6. aprill 2013: president kutsus Jäakeldrisse kokku parlamendi fraktsioonide esindajad ja eksperdid (poliitiline sündmus) – toimub rahvakogu arutelupäev (poliitiline sündmus).

- VI periood: 7. aprill – 30. mai 2013: rahvakogu protsessile järgnenud arvamused (kommunikatiivne sündmus) – Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse (kommunikatiivne sündmus).
- VII periood 30. mai 2013 – 04. märts 2014: Eesti Ekspress avalikustab Reformierakonna sisevalimiste pettuse (kommunikatiivne sündmus) – Andrus Ansip astub tagasi (poliitiline sündmus).

2) Millised on peamised kõneained ja kuidas need ajas muutuvad?

Demokraatia kontekstist rääkides on peamiseks kõneaineks erakondade ja rahva vaheline kaugenev suhe. Olukorda kirjeldatakse nii demokraatia kui ka erakondade kriisina olenevalt sellest, kas pööratakse rohkem tähelepanu erakonna rolli või demokraatliku süsteemi mõtestamisele. Mõlema kriisiga käib kaasas ka kõneaine sellest, et Eesti avalik sfäär on aastatega kujunenud erakondade poolt domineerivaks ning neid ei ole suudetud kontrollida. Kõneaine saab alguse 2012. aastal Silvergate skandaaliga ning olenemata Jäakeldri protsessile, püsis see veel 2014. aasta veebruari lõpus. Samas tuleb tõdeda, et Jäakeldri protsess vähendas oluliselt antud teemast rääkimise hulka, kuna algatas rahvakogu, mis pakkus olukorrale konkreetseid lahendused. Fakt, et 2014. aasta veebruaris on antud temaatika veel teatud määral kõneaineks näitab, et avalikkus leidub neid, kes ei jäänud Jäakeldri protsessi lõpptulemusega rahule.

Millisena problematiseeritakse demokraatia/avaliku sfääri kvaliteet?

Eesti demokraatia kvaliteedi probleemiks tõstatatakse kartellierakondade, eelkõige nelja parlamendi partei suletud süsteem, kuhu on uutel poliitilistel jõududel raske pääseda. Suletud süsteem on toonud endaga kaasa ka võimu ja rahva vastandumise, mida iseloomustab dialoogi ja arutelu puudumine, erakondade kahtlased annetused ja niinimetatud "must raha" ning lisaks avalikkusele valetamine. Eesti demokraatiat iseloomustatakse kui "manageeritud demokraatiat" ehk teisiti öeldes sellist demokraatiat, kus kindel seltskond määrab riigivõimu suuna ja rahval on seda võimalus mõjutada vaid iga nelja aasta tagant valimistel. Olukorda võrreldakse Nõukogude Liidu poliitilise süsteemiga, kus rahval ei olnud võimalik mõjutada võimu käitumist. . Seepärast on demokraatia kriisi näol tegemist ka erakondade kriisiga, kuna rahva usaldus nelja kartellierakonna vastu on langenud, sest erakonnad ei vasta rahva ootustele. Vaatamata Jäakeldri protsessile problematiseeritakse Eesti demokraatiat ka 2014. aastal paigalseisvaks ning jätkuvalt

kartellierakondade suletud süsteemi tõttu, mis ei vasta rahva ootustele ja millel puuduvad Eesti demokraatiat edasiviivad ideed.

Kas pakutakse konkreetseid ettepanekuid probleemi lahendamiseks?

Probleemi lahendamiseks tehakse eelkõige kolm ettepanekut. Esiteks tuleb muuta erakonna- ja valimisseadust nii, et uutel jõududel on lihtsam moodustada erakond ja ka lihtsam pääseda riigikogusse. Selleks tuleb alandada nii erakonnamoodustamise liikmepiiri kui ka valimiskünnist. Teise ettepanekuna nähakse erakondade rahastamise muutmist nii, et uued erakonnad oleksid vanadega võrdsemad ja saaksid tänasest suurema riikliku toetuse. Kolmanda ettepanekuna soovitakse laiemate osalusdemokraatia põhimõtete kasutamine avalike arutelude ja kaasamise kaudu, kuid see jääb peamiselt kahe esimese ettepaneku varju. Samuti leidis kolmas ettepanek rakenduse rahvakogu põhjal.

Esimesed kaks ettepanekut tehakse juba 2012. aastal pärast Silvergate algust ning püsivad aktuaalsetena rahvakogu protsessi lõpuni. Avalikkuse kaasamisest hakatakse enam rääkima 2012. aasta oktoobris, mil toimusid esimesed meelevaieldused. Samas räägiti antud temaatikast juba ka aasta alguses, kui Eesti liitus avatud valitsemise partnerlusega ning riigikogus oli päevakorras demokraatia arendamise sihtasutuse loomine, kuid mõlemad temaatikad ei muutunud avalikkuses oluliseks kõneaineks, mis oleks pannud aluse suuremale avalikule arutelule – puudus huvi. Ettepanek osalusdemokraatia põhimõtete kasutamiseks sai oma lahenduse Rahvakogu protsessis, pärast mida antud ettepanekuid ei kujunenud enam oluliseks temaatikaks.

Millisest demokraatiast räägitakse? Kuidas räägitakse?

Avalikus diskussioonis räägitakse peamiselt osalus- ja esindusdemokraatiast. Keegi ei nõua otseselt Eesti demokraatliku vormi muutmist, kuid esindusdemokraatialt nõutakse suuremat kaasamist ja arutelu pakkumist avalikkusele. Ei saa öelda, et avalikkuses räägitakse otseselt arutleva demokraatia põhimõtetest, kuid antud põhimõtted on kantud just osalusdemokraatia vormi, mida soovitakse kasutada ilma, et peaks muutma Eesti põhiseaduses rakendatud sätteid. Demokraatiast räägitakse kui kodanike võimalusest võtta vastu tähtsamaid riiklike otsuseid ning vabaihendustel peaks olema suurem roll esindusdemokraatlikes institutsioonides.

Demokraatias tuuakse eeskujuks Põhjamaad ja Šveits, kus esimeses lähtutakse avatud ja läbipaistvast valitsemisest erinevate regulatsioonide kaudu ning Šveits kui otsedemokraatia näide. Negatiivses võrdluses domineerib Ida-Euroopa näited ning ajaloost Nõukogude Liidu näide.

Demokraatiast rääkimine püsib aktuaalne 2012. aasta veebruarist rahvakogu lõpuni ning valdavalt räägitakse läbisegi esindus- ja osalusdemokraatiast, vähemal määral otsedemokraatiast. Kriisi tipphetkel 2012. aasta novembris räägitakse osalusdemokraatiast, kuid pärast Jääkeldri koosolekut tõuseb domineerima esindusdemokraatia, millest räägitakse kõige enam ka rahvakogu perioodil. Arutelupäev tõstis kuuks ajaks päevakorda taas osalusdemokraatiast rääkimise.

Millisena nähakse tehnoloogia/Interneti rolli demokraatias?

Tuleb tõdeda, et interneti rolli demokraatias nähakse avalikkuses äärmisel vähe, peaaegu mitte üldse. Leidub mõni üksik ekspert, kes räägib e-demokraatiast kui kodanike ja võimu vahelisest kanalist, kuid internetti ei nähta olulise osana demokraatia kvaliteedi arendamises. Kui Rahvakogu protsess leidis aset internetis, siis kirjeldati interneti vaid kui kodanike võimalust esitada võimule ettepanekuid ning seda ka vaid rahvakogu kontekstis. Koalitsioonipoliitikute seas leidis Andrei Korobeinik, kes arutasid interneti rolli avalikus sfääris laiemalt, kuid tema arvamus oli ühekordne ning ei leidnud laiemat kõlapinda. Teatud määral räägiti internetist ka Rahvakogu jätkamise kontekstis, kuid taaskord vaibus antud temaatika pärast arutelupäeva. Seetõttu võib öelda, et Eestis ei nähta internetil olulist rolli demokraatias kui kodanike ja võimu vahelise dialoogi kanalit.

Kuidas hinnatakse Rahvakogu protsessi ja selle vajalikkust?

Pärast Jääkeldri koosolekut pannake paika, et luuakse rahvaalgatuse instrument, mis hakkab kodanikelt koguma ettepanekud avaliku kriisi lahendamiseks – loodi rahvakogu. Selle järgneval perioodil hinnati rahvakogu valdavalt positiivselt, sest tegemist pidi olema tööriistaga, mis päästab Eesti demokraatia kriisist. Samas leidis nii opositsioonierakondade kui ka ekspertide (vähesel määral) hulgas neid, kes nägid selles vandenõuteooriat kodanike meeleavalduste mahasurumiseks. 2013 aastal rahvakogule tagasi vaadates jääb enim silma ettevaatlik suhtumine.

Tõdeti, et tegemist oli positiivse ja antud hetkel vajaliku sündmusega, kuid loodetud muutus kartellierakondade domineerimises jäi tulemata.

3) Kuidas näevad sotsiaalsed grupid avalikkuse probleeme?

Millised sotsiaalsed grupid kerkivad esile?

Avalikus diskussioonis domineerivad kõige enam eksperdid, kelle hulka kuuluvad peamiselt akadeemikud ja teadlased nagu näiteks poliitikaanalüütik Ahto Lobjakas ja ajaloolane Marek Tamm. Olulistel hetkedel kerkib esile ka president. Lisaks avaldavad olulises mahus arvamusi Postimehe toimetuse ajakirjanikud ning juhtkirjade põhjal ka kogu väljaanne. Märkimisväärne on ka koalitsioonipoliitikute osavõtt. Tagasihoidlikuks jäävad opositsiooni ja vabakondade esindajad. Täiesti märkamatuks jäävad eraisikute, ettevõtjate ja muu valdkondade esindajad.

Milline on sotsiaalsete gruppide omavaheline suhe?

Eksperdid ja ajakirjanike lähenemine avalikkusele on sarnane, kuna mõlemad grupid kritiseerivad koalitsiooni erakondade käitumist ning kartellierakondade süsteemi terviklikult. Samas leidub ekspertide seas arvamusi, et ajakirjanikud ei ole suutnud täita oma rolli ühiskonna valvekoerana ning see on üheks põhjuseks, miks kartellierakondade ringkaitse on saanud tekkida. Eksperdid kritiseerivad sarnaselt ka presidenti ja kodanikke, viimaseid eelkõige passiivse kodanikuaktiivsuse pärast. Vaatamata antud kriitikale, ei ole see domineeriv ning ajakirjanike ja ekspertide diskussioon avalikkuse üle on sarnane.

Presidendist kujunes pärast prokuratuuri otsust kriiside lahendaja. Just tema oli see, kes kutsus kokku Jäakeldri ümarlaua, mis pani aluse rahvakogule. Samuti viis president rahvakogu otsused isiklikult riigikogusse ning palus poliitikutel neid tõsiselt võtta. Sarnaselt haaras ta ohjad Reformierakonna sisevalimiste pettuse avalikustamise järel, kutsudes kõikide riigikogu erakondade esindajad enda juurde. Oma kõnedes ja tekstides positsioneerib ta ennast rahva poolele ning õigustab rahva tahet ja halvustab kartellierakondade ükskõiksust. Lisaks on president see, et kritiseerib ühiskonna erinevaid gruppe omavahelises mustamises ning rõhutades, et teineteise laimamine ei vii Eesti demokraatiat edasi.

Koalitsioonipoliitikud suhe teiste sotsiaalsete gruppidega on pigem negatiivne, kuna neid süüdistatakse tekkinud kriisides. Poliitikud vastavad aga ise samuti teravalt rõhutades, et kriisid

on tekitanud mingid poliitilised jõud, kes soovivad pääseda riigikogusse. Samuti ei võta nad tõsiselt rahvakogu algatust rõhutades, et esindusdemokraatiale ja hetkekoalitsioonile ei ole alternatiivi.

Kuna ka opositsioonipoliitikud kuuluvad kartellierakondade hulka, siis kritiseeritakse ka neid. Teisalt süüdistavad eksperdid ja ajakirjanikud neid vaikimises, kuna tavaliselt tõstatavad opositsioonierakonnad iga koalitsiooni niinimetatud möödapanemise juures häält. Samas ei saa aga täheldada, et eksperdid süüdistaksid otseselt Sotsiaaldemokraatlikku erakonda, kes ei sattunud avalikkusesse ühegi kriisiga. Neid küll süüdistatakse vaikimises, kuid see ei ole kõneainena oluliselt domineeriv. Opositsioonierakonnad ise positsioneerivad ennast rahva poolele ning oma vähestes sõnavõttudes tõdevad kartellierakondade ja suletud süsteemi olemasolu, mis pidurdab Eesti demokraatia arengut.

Tagasihoidlikuks jääb ka vabakondade suhe teiste gruppidega. Vabakondade, eelkõige erinevate valimisliitude ja poliitiliste sihtidega MTÜde liikmed süüdistavad samuti kartellierakondasid nende loodud suletud süsteemis ning teevad ettepanekuid selle muutmiseks. Nad positsioneerivad ennast samuti rahva poolele ja õigustavad rahva tahet.

Ettevõtjad, eraisikud ja muud grupid ei jõua avalikku diskussiooni Eesti demokraatiast sellisel määral, et saaks kirjeldada nende suhted teiste gruppidega. Eraisikud, kes osalesid rahvakogu arutelupäeval eristasid ennast selgelt riigikogust, kuna "parteid võtavad vastu viimase otsuse". Kodanikud, kes osalesid meelavaldustel olid selgelt koalitsiooni erakondade vastaste loosungitega.

Millisena näevad sotsiaalsed grupid tekkinud sündmuste rolle ja suhteid?

Experdid annavad tekkinud sündmuste põhjuseks kartellierakondade domineerimise, mis on riigikogus asuvad erakonnad viinud kaugele rahvast; ei tegutseta vastavalt rahva ootustele vaid aetakse taga mingisugust Euroopa poliitikat. Nad näevad sündmuste taustal, et Eesti demokraatia on langenud oma taasiseseisvumisaja kõige madalamasse perioodi ning leidub neid, kelle sõnul on demokraatia erakondade poolt kaaperdatud. Harta 12 on tuletatud just ühiskonna meelavaldustest ning levivatest arvamustest pakkudes nendele konkreetsed lahendused. See kõik viib rahvakoguni, mida nähakse kui osalusdemokraatia võitu. Samas vaid 5 kuud hiljem tõdevad eksperdid, et rahvakogu ei muutnud nii palju kui alguses arvati, kuna kartellierakondade

domineerimine jätkub. Teisalt langes ka ekspertide tähelepanu Eesti demokraatiast kohalike omavalitsuste valimistele ja ka Sirbi skandaalile, mis seadis konkreetsemaks temaatikaks Eesti kultuurivaldkonna vastandumise võimule. 2014. aasta alguses esitavad 20 avaliku elu tegelast, kelle seas on ka mitmeid akadeemilisi isikuid, avaliku pöördumise, kus kajastavad taaskord neid ühiskondlike suhteid, millest räägiti 2012. aastal.

Sarnaselt ekspertidele tõdeb ka president, et avalikkuse sündmuses on tekkinud kartellierakondade domineerimise tõttu, mis ei vasta enam rahva ootusele. President aga võtab ainukese riigivõimu esindajana ette konkreetseid samme tekkinud olukorra lahendamiseks nagu näiteks Jäakeldri ümarlaua kokkukutsumine ning erakondade esimeeste enda juurde kutsumine sisevalimiste skandaalil. President rõhutab korduvalt, et rahva tähelepanu erakondade vastu on suurem kui kunagi varem ning seetõttu peavad erakonnad enda käitumist muutma. President ei räägi niivõrd demokraatia kriisist, vaid erakondade vajadusest oma käitumist muuta.

Ajakirjanikud sarnanevad kõige enam ekspertidega rõhutades samuti, et erakonnad on kaugenunud rahvast ning ei vasta viimase ootustele. Omaltpoolt ei paku nad välja konkreetseid lahendusi, kuid kiidavad presidendi Jäakeldri algatust ning sellest tulenevalt ka rahvakogu.

Koalitsioonipoliitikute seas domineerib kaks aspekti. Esiteks nad leiavad, et avalikkuses aset leidvad sündmused on normaalsed demokraatlikud nähtused ning seetõttu ei saa rääkida mingisugusest kriisist. Teisalt ei soovi nad muutusi ning rõhutavad, et tekkinud konfliktid tuleb lahendada olemasolevate süsteemide kaudu ehk liitudes erakonnaga, avaldades avalikult arvamust vms. Kommenteerides rahvakogu leiavad nad, et presidendi poolt riigikogusse toodud ettepanekutest on suurosa juba põhiseaduskomisjonis tööl ning protsess ei toonud midagi uut. Opositsioonierakonnad näevad tekkinud sündmuste põhjal süüd koalitsioonierakondadel, kes on eiranud rahva tahet ning avalikult valetanud. Sotsiaaldemokraatlik Erakond algatab ka valitsuse umbusalduse, kuid see kukub läbi. Teisalt tõdevad opositsioonierakonnad, et Eestis on demokraatia kriis, mis tuleneb eelkõige koalitsiooni erakondade vassimisest.

4.2 Diskussioon

Magistritöös kasutatud teoreetikute sõnul peab igasugune demokraatlik avalik sfäär pakkuma kodanikele võimalust kontrollida avalikult võimu legitiimsust. Parim viis selleks on arutlev demokraatia, mis nõuab ühiskonnalt kolme tingimuse täitmist: erinevate osapoolte vahel peab

olema tagatud poliitiline võrdsus; avalikud hüved defineeritakse ja jagatakse ümber avaliku arutelu teel, kus kõigil osapooltel on võimalik osaleda ning kogu ühiskond peab vältima ükskõik missuguses vormis avalduvat enamuse türanniat. Et ühiskond saaks antud kolme tingimuse suunas liikuda, peab esmalt olema tagatud kõikidele soovijatele ühiskonnas osalus, mis tähendab demokraatliku poliitilise süsteemi olemasolu.

Tänane Eesti põhineb esindusdemokraatia kontseptsioonil, kus ühiskonna osalus tähendab peamiselt valimiste kaudu endale poliitiliste esindajate määramist. Kõigil osapooltel on võimalus valimistel osaleda ning mobiliseerida kodanike oma ideede ümber, mis piisava toetuse korral tagab ka koha esinduskogus, Eesti näitel riigikogus. Valimisperiood on ka aeg, mil avaliku arutelu kaudu defineeritakse avalikud hüved ja nende ümberjagamine – just antud tegevust võib nimetada valimislubaduste andmiseks. Pärast valimisi liigub aktiivne avalike hüvede defineerimine ja nende ümberjagamine, avalik arutelu ja osalus riigikogusse, kus kodanikelt esindusmandaadi saanud poliitikud jätkavad neid tegevusi. Selge on see, et antud kirjelduse põhjal ei vasta tänane Eesti arutleva demokraatia tingimustele ning seda väga lihtsalt põhjusel – tegemist on teistsuguse demokraatia vormiga. Samas ei tähenda see, et arutleva demokraatiale omaste väärtuste kasutamine oleks Eestis võimatu või nende kasutamine nõuaks omakorda radikaalseid muutusi riigi juhtimises, rääkimata põhiseaduse muutmisest.

Ajajoone pikk periood

Viimase kahe aasta Eesti poliitikas toimunu on näidanud, et kodanikud on Habermasi avaliku sfääri teooria kohaselt kontrollinud võimu legitiimsust ja kujundanud ühiskonna üldisi väärtusi, hoiakuid ja arvamusi. See tõi kaasa aktiivsema kodanikuühiskonna, sest avalikus sfääris osalemine nõuab eelkõige kodanike välja tulekut erasfäärist. Need sündmused ei oleks sündinud ilma ajakirjanduseta, kes Habermasi sõnul aitab see mõista erinevate gruppide suhteid ja tekitab avalikkuses kirjandusliku arutelu. Just kahe aasta sündmuste taustal tõusis meedias esile, et mitmed teadlased, akadeemikud, vabakondlased ja kodanikud ei ole rahul poliitikute tegutsemisega.

Vaadates sündmusi Eesti avalikkuses enne Jääkeldri ümarlauda võib öelda, et ühiskonnas kuhjusid teatud probleemid, nende tulemusel aktiveerus kodanikuühiskond, mis otsis probleemide lahendamiseks mingisugust tulemuslikku väljundit. Probleeme lahendati avaliku

arutelu kaudu, mis leidis peamiselt aset ajakirjanduse vahendusel. Just meediaväli on Grmasoni sõnul koht, kus otsitakse oma ideedele legitiimsust ja kaasamõtlejaid. Selge oli see, et rohkem mõeldi kaasa nendega, kes vastandusid hetke võimule. Arusaamatuks jäi aga arutelu eesmärk, kuna ei tehtud konkreetseid ettepanekuid, mis oleksid toonud kaasa poliitilise muutuse.

Ühiskonna rahulolematuse ja arutelus kõlanud mõtted võttis kokku 14. novembril 2012 avalikustatud Harta 12, kus oli kirjas: *”Eesti demokraatia laguneb meie silmade all. Toimumast on lakanud demokraatlik legitiimsioon – igapäevane tagasiside võimu ja avalikkuse vahel, mis annab võimule teadmise, et ta esindab õiguspäraselt rahvast, ning avalikkuse kindluse, et võimul on tema esindajad.”* Harta roll oli viia pikalt kestnud arutelu mingisugusesse alternatiivsesse institutsioonilisse vormi, kus sõlmitaks uus ühiskondlik kokkulepe. Sellele sõnumile järgnes esimene poliitiline muutus, kui sekkus president, kes seadis eesmärgiks ühiskonna arutelud kokku võtta ning jõuda reaalsete tegudeni, see tähendas ka seaduste muutmiseni.

Jäakeldri ümarlaud

Badiou käsitluse kohaselt tekitas president kui riigi võimu esindaja poliitilise sündmuse, mille eesmärk oli pakkuda kogu avalikkusele muutust. Selline võim on presidendil kommunikatiivne ning antud sündmuste taustal kasutas ta seda õigesti andes nendele konkreetse lahenduse ja väljundi. Ühiskonnas väljendus ajakirjanduse ja meeleavalduste vahendusel terav vastumeelsus võimu tegutsemisele, mida saab mitmete avaliku sfääri teooriate põhjal tõlgendada kui võimu legitiimsuses kahtlemist. Võib öelda, et ühiskond oli avalikult jõudnud hetke, kus võim oli kaotanud rahva usalduse ja teoreetiliselt ka oma legitiimsuse ning taastootis antud käsitlust. Sellisel hetkel on presidendi, kui rahva esindaja sekkumine oluline.

Van Dijki kohaselt võib avaliku (kommunikatiivse ja poliitilise) sündmuse algatada mõne eliidi esindaja, kuid selle aluseks olevad arvamused, hoiakud ja kogemused on avalikkuses laialt levinud – seda võib näha ka juhuslikke üksikprotestide või teisitimõtlejate kaudu. Antud teoreetilise mõtte kohaselt võib tõlgendada ka presidendi ümarlaua toimumist. Selle ajendiks oli ühiskonnas leviv rahulolematuse, mis esmakordselt fokuseeriti ja esitati Harta 12 dokumendis. Rahvakogu loomisega anti avaliku rahulolematuse väljendamiseks institutsionaliseeritud vorm, mille abil ei jääks ühiskonna rahulolematuse arutelu tasandile, vaid jõuaks ka konkreetsete otsusteni ja tulemusteni. Otsustele jõudmine on Fishkini arutleva demokraatia käsitluses oluline,

kuna see on loogiline arengu alus. Seejuures ei pea vaba ja võrdse arutelu kaudu langetatud otsus olema konsensuslik, kuid arutelu puudutavad sisulised ja ajalised piirangud, muutmised vms peavad olema sätestatud konsensuslikult.

Jäakeldri ümarlaua kokkukutsumisel kehtestas president sellele arutelule (ja edasisele protsessile) sisulise piirangu – ei käsitleta neid teemasid, mis nõuaksid põhiseaduse muutmist. Fishkini käsitletuse tõlgendamisel saab öelda, et tegemist oli esindusliku ja arutelu vältiva otsusega; kuna välditi arutelu, oli tegemist ka mitte konsensusliku otsusega. Ühiskonna rahulolematuse väljendas aga teatud määral mõtteid ja arvamusi, mis oleksid nõudnud põhiseaduse muutmist või vähemalt võimalust selleks: näiteks osalusdemokraatia põhimõtete juurutamine riigi juhtimisse. Konsensuslikult lepitati Jäakeldris kokku teemad, millele hakatakse koguma ühisloomingu kaudu ettepanekuid ja see, kuidas seda tegema hakatakse.

Võib öelda, et Jäakeldri protsess ei vastanud täielikult arutleva demokraatia käsitlemisele eelkõige sellepärast, et presidendi algatusel seati Jäakeldri nõupidamisel edasisele arutelule (rahvakogus) sisulised piirangud. Samas tehti antud piirangud selleks, et ühiskonnas levival rahulolematusel oleks positiivne ja struktureeritud väljund, mida põhiseaduse muutmine ei pruugi soovitud kiirusel tagada. Institutsionaalselt loodi raamistik, mis teemadele ja kuidas hakatakse koguma ettepanekuid. Siiski on oluline, et Jäakeldri ümarlauda kogunenud olid arutelu osalejatena võrdsed ja ei toimunud kellegi domineerimist ning et edasise raamistiku loomiseni ehk avalike hüvede defineerimiseni jõuti konsensuslikult. Selle kõrval tuleb aga tunnistada, et kõigil soovijatel ei olnud võimalik ümarlaua taga istuda ning kõige enam avaldasid selle üle pahameelt parlamendivälised poliitilised jõud.

Rahvakogu protsess ja piirangud

Rahvakogu korraldajad ütlesid, et kogu protsessi töö hakkab käima käesoleva magistritöö teoreetilises osas kirjeldatud Fishkini meetodi järgi, mille eesmärk on pakkuda osalejatele mugavaid tingmusi ühiskondlike probleemide üle arutlemiseks. Fishkini on oma käsitleluses esitanud arutelu protsessi viis etappi, mille mugavdatud põhjal toimus ka rahvakogu protsess: arutelu algus, ettepanekute kogumine, ettepanekute ühisosa leidmine, ühiskonna läbikõike arutelu ning lõpptulemus. Fishkini käsitletuse kohaselt tuleks ka arutelu teemad koguda ühiskonnas, kuid antud juhul määrati need Jäakeldri ümarlaual. Samas tulenesid need teemad

ühiskonna arvamustest, hoiakutest ja kogemustest. Ka 6. aprilli arutelupäeval tagati osalejatele nii mugavad tingimused kui suudeti ja Fishkini meetod nõuab: kõigile anti teemade kohta vajalikud materjalid, moodustati väiksemad laudkonnad, arutelu juhtisid väljaõppe saanud spetsialistid, tagati toitlustus ja kaeti sõidukulud.

Kuna ettepanekute kogumine oli väga täpselt viie teema vahel struktureeritud, ei toonud see endaga kaasa nii palju uusi ideid, mida varasemate sündmuste taustal ei oleks arutletud. Positiivne kogu protsessi juures oli ekspertide analüüside kasutamine arutelu sisulise kvaliteedi tagamiseks. Ka arutelupäeval olid eksperdid osalejate seas: poliitikud, akadeemikud ja kodanikud istusid ühise laua taga. Negatiivne oli põhiseadusliku või juriidilise toe puudumine, mis oleks taganud rahvakogu ettepanekute arvestamise seadusandluses. Rahvakogu andis küll sisendi riigikogu menetlusprotsessile, kuid viimasel ei olnud kohustus seda jälgida – aastaga sai 15 ettepanekust seaduseks kolm ning osaliselt on ellu viidud või lubatud viia veel neli. Arutleva demokraatia käsitus nõuab aga arutelu platvormile/institutsioonile põhiseaduslikku või juriidilist õigust, mis annaks langetatud otsustele seadusliku legitiimsuse. Olgugi, et rahvakogu näol oli tegemist presidendi algatusega, puudus sellel seaduslik alus.

Rahvakogu näitas meile, et Eesti inimesed on valmis panustama ja mõtlema kaasa riigi kujundamises ja seda ka keeruliste küsimuste juures. Lisades sellisele võimalusele tehnilise toe ja kindlad eestvedajad (kes täidavad ka järelvalve rolli), on võimalik kodanikuühiskonna kaudu jõuda edasiviivate otsusteni ja saada selge sisend riiklikusse seadusandlusesse. Oluline roll on siin seadusandlikul võimul endal, kelle kohus oleks toetada demokraatlikku osalust. Paraku jäi antud aspekt Eesti seadusandja tegevuses vajaka ning riigikogu pika ja suletud menetlusprotsessi tulemusel jäeti kodanikud lõpp-protsessist kõrvale. Ka Della Porta ja Fishkin ütlevad, et esindusdemokraatliku võimu teostavad institutsioonid on pigem mitte-arutleva struktuuriga, mis tekitab kodanikes võõrandumist ja usaldamatust. Käsitletud sündmuste taustal näitab ka Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, et ühiskonnas on poliitilise usalduse ressurss olnud viimastel aastatel langev. Kui seadusandlik võim ei võta oma tegutsemise aluseks rahva poolehoidu saanud ettepanekuid ja mõtteid, siis ei saa oodata ka usalduse ressursi tõusu.

Arvamusfestivali potentsiaal

Della Porta ja Habermas toovad välja neli tunnust, millele peab arutleva demokraatia põhimõtteid järgiv kommunikatsioon vastama: sisu loovad protsessis osalejad, see pakub koostöövõimalusi, see toetub ratsionaalsetele argumentidele ning selles toimub vastastikune kuulamine. Teoreetikute sõnul on nendel põhimõtetel toimub arutelu rahulik, tähenduslik ja ka loogiline, mille tulemusel on osalejatel võimalus adekvaatselt mõelda arutletava teema üle. Kui vaadata neid nelja põhimõtet arvamusfestivali kommunikatsioonis, siis leiab, et festival vastab nimetatud teoreetilisele raamistikule. Alustuseks on festivali peateemad küll määratud, kuid vabamikrofon pakub võimalust arutleda ka uutel ideedel. Samuti on kõigil osalejatel võimalik arutelus osaleda, esitada küsimusi või avaldada oma mõtteid ehk arutelu pakub koostöö võimalust. Kuna tagatud on koostöövõimalus, siis sellest tulenevalt toimub kommunikatsioonis ka vastastikune kuulamine, mille tagamisele aitavad kaasa arutelu moderaatorid.

Samuti saab öelda, et arvamusfestival tagab kõigile osalejatele poliitilise võrdsuse, sest annab neile võrdsed võimalused oma arvamuse kujundamiseks. Tõsi, tegemist ei ole arutleva demokraatia käsitusel institutsionaliseeritud süsteemiga, mille eesmärgiks oleks poliitilise võrdsuse kaudu võtta vastu mingisugune otsus, kuid arutelu kontekstis ei ole otsustusprotsess alati oluline – oluline, et ühiskonna erinevate gruppide arutelu teel defineeritakse avalikud hüved ja nende võimalik ümber jagamine. Arvamusfestivali kontseptsioon sarnaneb seetõttu suuresti rahvakogu protsessiga, sest toimub arutelu, tehakse ettepanekuid ja esitatakse küsimusi, erinevad ühiskonna grupid on esindatud ning sündmusel puudub õiguslik alus. Habermas, della Porta, Dahlberg ja Fishkin ütlevad, et avaliku sfääri moodustavad kodanike vaba ja kriitiline arutelu võimu legitiimsuse üle, mis on aluseks kodanike ratsionaalsetele valikutele ja tekitab võimul avalikkuse ees oma tegevuse suhtes vastuse. Kui selline vaba ja kriitiline arutelu on avalik, siis ei vaja see õiguslikku alust – tegemist on van Dijki teooria kohaselt kommunikatiivse sündmusega, mis väljendab endas väärtusi ja hinnanguid. Ka avaliku arutelu pidamine on üheks väärtuseks.

Sarnaselt rahvakogule näitas ka arvamusfestival, et Eesti inimesed on valmis mõtlema kaasa avalike hüvede defineerimisel ja riigi kujundamises. Paides toimunud sõnarokil osalesid poliitikud, teadlased, kodanikud, ettevõtjad ja teised ühiskonna liikmed, kes loogilise arutelu teel jõudsid ühiskonna väärtuste tõlgendamiseni ja kujundamiseni. Sellepärast võib arvamusfestivali vaadata ka kui arutelu platvormi, kuid käesoleva magistritöö teoreetilise raamistiku valgusel

leiab sellel hulga puudusi: puudub esinduslik funktsioon, puudub juriidiline õigus, vastu ei võeta otsust, ei toimu analüüsi protsessi, osalejad ei ole varustatud piisava informatsiooniga jne. Samuti ei saa öelda, et festivalil osalejad oleksid võrdsed (eelkõige teadmiste suhtes), ehkki kõigile on antud võimalus osaleda arutelus – eelise saavad kutsutud osalejad.

Kui Tartu Ülikooli võrdleva poliitika professor Vello Pettai (Postimees 09.04.2013) tões pärast rahvakogu, et protsess on erakondadele hea võimalus tegutseda rahva ettepanekute põhjal, siis tema mõtet võib kasutada ka arvamusfestivali kirjeldamiseks: *„Minu seisukoht on see, et erakonnad võiks näha Rahvakogus võimalust tuua välja erinevaid ettepanekuid ja seda hea poliitilise katte all. Tegemist ei ole ju mõne teise erakonna ettepanekuga, vaid rahva poolt tulnud ideedega ja meil on võimalus arutada probleeme ja need ära lahendada”*. Nii rahvakogu kui arvamusfestival on erakondadele rahva pool tulenev võimalik sisend, mis teoreetiliselt määrab võimu legitiimsuse ning ideaalis kohustab võimu vastavalt sellele tegutsema. Õigusliku aluse puudumine aga ei kohusta kedagi arutelu tulemusi arvesse võtma. Tuleb Habermasile sarnaselt rõhutada, et riik on seda demokraatlikum, mida rohkem on sellel kodanike poolt tulenevat kaalutletust, mõtestatust ja kriitikameelt avalikus asjaajamises. Arvamusfestival ja rahvakogu näitavad, et kodanikuühiskond pakub avalikus asjaajamises vahelüli kommunikatiivsele ja poliitilisele sündmusele.

Sirbi skandaalist

Arutleva demokraatiale omaste aspektide eiramist sai täheldada ka 2013. aasta novembris. Niinimetatud Sirbi skandaali märksõnadeks kujunes otsustusprotsessi läbipaistmatus ja oluliste osapoolte mittekaasamine, mis viitas eelnevalt nimetatud manageeritud demokraatia mõttele. Loomeliidud avaldasid selgelt, et on kaotanud ministri suhtes usalduse ning ei soovi temaga koostööd jätkata. Arutleva demokraatia seisukohalt on ilmne, et tegemist oli vastandliku protsessiga, mida teoreetiliselt ei saanud lugeda legitiimseks. Loomeliitude poolne avaldus andis mõista, et ministri tegutsemisel puudub valdkonna inimeste heakskiidu saanud legitiimsus, mille lõpptulemusel astus minister tagasi. Antud sündmus on avalikkuse sekkumise tulemuslikkuse näitena Eesti demokraatia seisukohalt küll oluline, kuid magistritöö valimis see eraldi ei eristunud, sest sündmuse käsitlemise temaatika jäi peamiselt kultuuri valdkonda (tegemist oli kultuuriministri ja kultuuriinimeste vahelise vastandumisega) ning selle arutelu ei jõudnud laiemasse arutleva demokraatia konteksti.

Uue meedia võimalused

Nagu eelnevalt öeldud, siis rahvakogu näitas, et tehnoloogilisi võimalusi kasutades on võimalik aktiveerida kodanikuühiskond ja anda seeläbi ka sisend seadusandlusesse. See läheb hästi kokku della Porta käsitlusega, mille kohaselt mängib internet tänapäeval võimu ja rahva vahelise suhte kirjeldamisel olulist kommunikatiivset rolli. Teoreetiliselt on just interneti kommunikatsiooni kaudu võimalik kohandada ükskõik missugune demokraatia vorm avaliku sfääriga nii, et see pakuks kodanikele võimalusi oma demokraatliku võimu teostamiseks. Tänapäevases ühiskonnas valitseb aga ebakõla esindusdemokraatlike poliitiliste institutsioonide (eelkõige seadusandliku ja täidesaatvavõimu) ja avaliku kommunikatsiooni vahel, kuna vaid viimane on tehnoloogiate abil muutunud avatumaks. Ka seda sai täheldada rahvakogu protsessis, kus avalik arutelu vaibus riigikogu pika ja küllaltki suletud menetlusprotsessi sees.

Avaliku kommunikatsiooni ja esindusdemokraatlike poliitiliste institutsioonide vahelisele ebakõlale viitab teatud määral ka Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013, mille kohaselt on Eesti ühiskonnal küll tugev õiguslik, institutsionaalne ja tehnoloogiline taristu, kuid selle sisu ja institutsioonide toimimise viis ei vasta inimeste ootustele ja nõudmistele. Samuti saab seda täheldada avalikus diskussioonist, kus esile kerkivad mõtted riigi ja rahva vahelisest lõhest ja kartellierakondade domineerimisest. See annab alust ka järeldamiseks, et Eesti ühiskonna õiguslik, institutsionaalne ja tehnoloogiline taristu vastab kartellierakondade ootustele ja nõudmistele.

Della Porta on välja toonud neli tunnust, kuidas internet aitab ühiskonnal vastata inimeste ootustele: e-osaamine peaks tagama võimaluse väljendada oma poliitilisi seisukohti; e-valitsemine peaks tagama vajaliku ligipääsu informatsioonile ja teenustele; e-hääletamine peaks andma võimaluse osaleda referendumitel ning e-demokraatia üldiselt peaks suurendama osalust poliitikas. Ühiskonna rahulolematuse põhjal võib öelda, et need tunnused ei ole täidetud selles ulatuses, mille järele on tegelik nõudlus. Siinkohal võib välja tuua kaks põhjust. Esiteks on ühiskonna avalikud kaasamismehhanismid ebapiisavad ja ei anna inimestele võimalust osaleda nimetatud õigusliku, institutsionaalse ja tehnoloogilise taristu kujundamises - della Porta teoreetilises liigenduses tähendab see seda, et inimestel puuduvad piisavad e-demokraatia ja e-hääletamise võimalused. Teiseks põhjuseks on avaliku arutelu puudumine, mis ei anna inimestele võimalust oma arvamuse väljendamiseks nii, et poliitilised institutsioonid seda

kuuleksid – della Porta teoreetilises liigenduses tähendab see omakorda seda, et Eestis puuduvad piisavad võimalused e-osalemiseks ja e-demokraatiaks.

Positiivse aspektina saab öelda, et Eesti e-valitsemine on suurepärane ja paljudel juhtudel tuuakse seda eeskujuks. Seda toetab ka asjaolu, et nii Jäakeldri ümarlaua kui ka rahvakogu vajalik informatsioon on tänaseni internetist leitav. Vaatamata aeglasele ja küllaltki suletud menetlusprotsessile, avalikustatakse riiklikud kui ka kohaliku tasandi eelnõud just e-keskkonnas ja portaal eesti.ee tagab ligipääsu kõikidele avalikele teenustele. Teatud määral leiab ka viiteid e-osalemise, -hääletamise ja -demokraatia aspektidele: näiteks oodati 2012. aastal interneti vahendusel kodanike ettepanekuid avatud valitsemise tegevuskava koostamiseks ja portaali petitsioon.ee kaudu on avalikult võimalik protesteerida poliitika vastu. Vaatamata nimetatud võimalustele, näitavad uuringud, et need ei vasta kodanike ootustele, kuna reaalne tulemus jääb tihti arusaamatuks ja puudub avalik arutelu. See annab alust järeldamiseks, et Eesti e-riigi kuvand põhinebki vaid esindusdemokraatiale omaste avalike teenuste osutamisel, aga ei paku kodanikele võimalust osaleda poliitika kujundamisel. Rahvakogu näide aga näitas, et tehnoloogiliselt oleks see võimalik ja ühiskonnal on selleks ka reaalne soov.

On selge, et demokraatlike põhimõtete täitmine nõuab kommunikatiivset ressursi, mida teoreetiliselt on tehnoloogia tänapäeval võimeline pakkuma. Della Porta ütleb, et sellise tehnoloogilise arenguga ei pruugi kaasa minna poliitiline väli, kuna see tekitab avalikkuses suuremat vastutust kui esindusdemokraatia justkui vajaks. Seda sai täheldada ka rahvakogu protsessis, sest poliitiliste institutsioonid lasid protsessi järgselt käest võimaluse tugevdada avaliku võimu ja kodanike vahelist koostööd jäädes oma tavapärase menetlusprotsessi raamidesse.

Arutleva demokraatia ja interneti võimalikud ohud

Rääkides arutleva demokraatia ideaalsest vormist, siis arutelu lõpptulemusel võetakse vastu konsensuslik otsus. Paraku on selge, et ükskõik missugust konsensust on esmapilgul isegi üsna homogeense grupi sees raske saavutada. Teisalt võib keeruliste küsimuste korral konsensuse saavutamisele eelneda äärmisel pikk otsustusprotsess, mis ei pruugi ühiskonna arengu seisukohalt olla mõistlik. Seevastu saab öelda, et konsensus ei pea alati olema arutleva demokraatia eesmärk – selleks on otsusele jõudmine ning see võib toimuda ka mitte

konsensuslikult. Fishkini sõnul peab arutlev demokraatia pakkuma kodanikele võimalust mõelda adekvaatselt enda poolt teostatava võimu üle ning pärast seda on võimalik valida, kas otsus langetatakse konsensuslikult või enamushääletuse teel. Viimase puhul on aga ohuks omakorda ühiskonna polariseerumine. Rahvakogu protsessis leiti konsensuslikult internetis tehtud ettepanekute ühisosa ja nende põhjal võeti otsus vastu enamushääletuse teel.

Isiklikult leian, et enamushääletus ei ole parim viis arutelu teel avalike hüvede defineerimiseks ja nende ümberjagamiseks, kuna napi enamuse saavutamine võib hilisemalt tuua kaasa teravad ühiskondlikud konfliktid. Sellistel juhtudel võib pidada otstarbekaks arutelu kaudu teatud mahulise konsensuse saavutamist – näiteks piiratakse konsensuslikult ettepanekute sisu või võetakse otsus vastu 75% osalejate toetusega. Selline tulemus annab otsustele suurema legitiimsuse ning hilisem ühiskondlik polariseerumine ei pruugi omada nii suurt mõju. Samas tuleb della Portuga sarnaselt tõdeda, et demokraatlikus ühiskonnas on erinevate arvamuste vahelised konfliktid normaalne nähtus, kuna see tagab demokraatliku arengu.

Interneti puhul võib avaliku sfääri laiendamise kõrval rääkida sellega kaasnevatest ohtudest, mis puudutavad eelkõige isikute eraandmeid – näiteks jälitustegevus. Teisalt on internetis levinud ”anonüümse kommenteerimine”, mille tõttu ei pruugi kodanikud võtta enda poolt öeldu eest vastutust. Bohman toob välja, et interneti kommunikatsioon on suunatud määramatule auditooriumile, kellelt oodatakse kindlasti tagasisidet. Teisiti öeldes on kõigil võimalik jõuda levitatava informatsioonini õigete klikkide kaudu. Olenemata sellest, et tegemist on määramatu auditooriumiga, võtab kirjutaja või kõneleja alati oma sõnumi suhtes vastutuse – isegi anonüümselt kommenteerides. Kodanikuorganisatsioonidel on aga kindel identiteet, nad ei ole anonüümsed ja seetõttu võtavad avalikus kommunikatsioonis alati vastutuse – kodanikuühiskond ka eeldab oma sõnumite eest vastutuse võtmist.

Rahvakogu praktika põhjal saab aga öelda, et interneti anonüümsust on avaliku sfääri arutelude puhul võimalik vältida ning see omakorda ei too kaasa isikute eraandmete kuritarvitamist. Usun, et siinkohal on võimalik suuremat ohutust tagada ID-kaardi tehnoloogia abil, mille põhjal toimuvad samuti e-valimised, mida valdavalt hinnatakse turvaliseks. Seda tehnoloogiat võis näha ka rahvakogu.ee portaalis, kus ettepanekute esitajad identifitseerisid ennast ning seekaudu vastutasid oma ettepaneku eest. Bohmani käsitluse kohaselt ei teki interneti avalikus sfääris probleemi, et keegi ei võta vastutust, sest (ametlikus) arutelus osalemine ja ettepanekute

tegumine nõuab identifitseerimist. Usaldusväärse arutelu platvormi kaudu ei teki ka ohtu jälitustegevuseks või isikuandmete kuritarvitamiseks nagu seda näitas rahvakogu protsess ja on näidanud e-valimised või teised riiklikud e-teenused.

Suurem oht, mis tänapäevases avalikus sfääris esineb on info moonutamine. Bohman, della Porta ja Dahlberg näevad antud probleemile lahendust samuti usaldusväärsete kanalite näol. Kodanikühiskond kasutab internetti alternatiivsete ruumide loomiseks, mis soodustavad laiemat avaliku arutelu tekkimist – näiteks ”Aitab Valelikust Poliitikast” tekitas arutelu oma facebooki leheküljel. Kuna nendel organisatsioonidel on kindel identiteet, nad ei ole anonüümsed ja nad võtavad vastutuse, on nad internetis sõnumite edastamisel usaldusväärsed. Lisaks aitavad info usaldusväärsusele kaasa tuntud kõneisikud ja peavoolu meedia, mis aitavad kaasa arutelu tekkele.

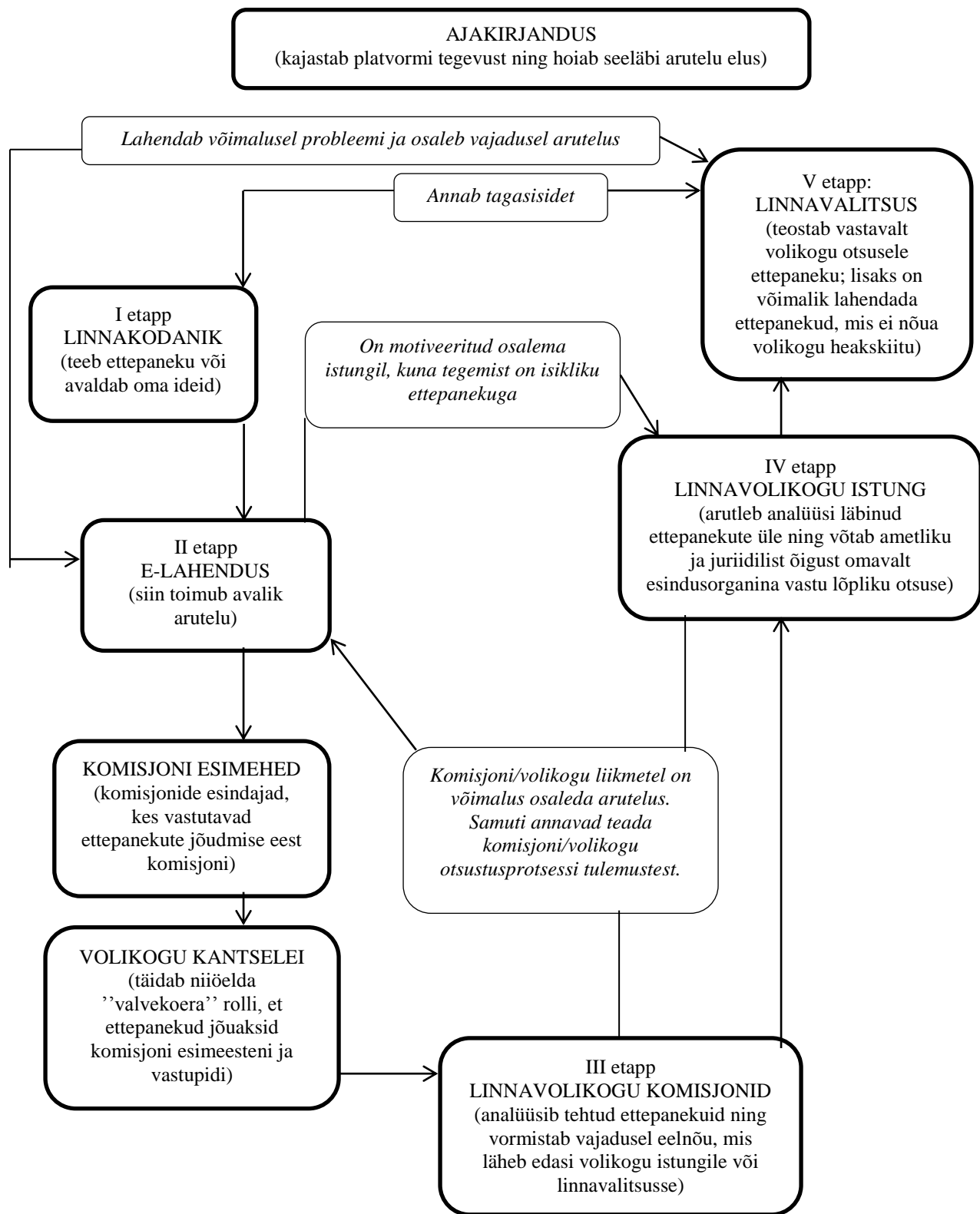
Lisaks tuleb tänapäeva avalikus sfääris arvestada erandite tekkimisega, sest kõik kodanikud ei oma ligipääsu internetile, mille tulemusel on kodanikel ebavõrdsed võimalused infole ligipääsuks. Arutlev demokraatia käsitlus ise eeldab, et olemas on haritud ja osalemisvalmis rahvas, kes leiab endale vajaliku informatsiooni. Teatud erandid, nagu näiteks just infole ligipääsemine ja sellest tuleneb kallutatus on paratamatu, sest need tekivad indiviidi tasandil: kui individ on huvitatud osalemisest, siis leiab ta endale vajaliku informatsiooni.

Edasiseks uurimiseks

Ühe uurimissuunana saaks edasi minna arutleva demokraatia uurimisega Euroopa avalikus sfääris. Perioodil mil räägitakse üha enam Euroopa lõimumisest ja föderaliseerumisest, on oluline algatada antud teemal avalik arutelu ja anda euroopa kodanikele võimalus sellel teemal mõelda kaasa. Arvestades Euroopa kultuurilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja regionaalseid erinevusi on oluline, et edasine integratsioon algataks ka kultuuride vahelise dialoogi, kus avaliku arutelu teel mõtestatakse ühtse Euroopa väärtused ja poliitika. Täna toimub see arutelu Euroopa Parlamendis, kuid solidaarse Euroopa huvides on oluline, et arutelu jõuaks ka kodanikeni. Kindlasti pakub tänapäevane tehnoloogia selleks lahendusi ning antud aspekt oleks edasise uurimise juures üheks aluseks.

Teine uurimissuund võib konkreetsemalt keskenduda vaid tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamisele, mida on võimalik kasutada nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil,

aga miks mitte ka Euroopa tasandil. Tehnoloogia kiire areng on muutnud avaliku kommunikatsiooni avatumaks ning demokraatia arengu seisukohalt on oluline, et sellele vastaksid ka poliitilised institutsioonid. Eestis on olemas väga heal tasemel ja teistele riikidele eeskujuks olevad e-valitsemise lahendused, mis pakuvad kodanikele avalikke teenuseid ja informatsiooni, kuid selle kõrval on puudu vähemalt sama head e-hääletamis, -osalemis ja – demokraatia võimalused. Rahvakogu on hea näide kuidas on esindusdemokraatia võimalik kohandada tänapäevase avaliku sfääriga, kuid see vajab konkreetsemat ajalist ja ruumilist piirangud, mis väldiks protsessi ja osaluse vaibumist seadusandlikus menetlusprotsessis. Lisaks on erinevates omavalitsustes kasutusel erinevad kaasamislahendused, mis aga paljudel juhtudel põhinevad samuti vaid e-valitsemise põhimõtetel. Siinkohal pakun välja oma praktilisest kogemusest lähtudes internetil põhineva kohaliku omavalitsuse aruteluplatvormi mudeli, mis peaks pakkuma kodanikele maksimaalseid võimalusi oma (esindus)demokraatliku võimu teostamiseks. Edasises uurimustöös on antud mudelit võimalik katsetada ja parandada:

Joonis 4.2.1 Kohaliku omavalitsuse e-kaasamislahenduse mudel

Antud mudel on ajaliselt raamistatud volikogu istungite sagedusega ning ruumiliselt mudelis näha oleva keskkonnaga. Mis Fishkini ja della Porta töödes ei kerki nii tugevalt ja konkreetselt esile on arutelu juhtiv või läbiviiv osapool. Üleval kirjeldatud mudelis olen niiöelda arutelu "valvajaks" nimetanud volikogu kantselei, millest tuleneb institutsionaalne vorm, mis on teoreetiliselt võimeline esindusdemokraatias vastutama valitud esindajate osalemise eest arutelus. Teoreetiliselt võib ka eeldada, et kodanikel on suurem motivatsioon osaleda kohaliku elu küsimustes kaasa mõtlemises, sest nende ettepanekud kujundavad kohalikku elu. Antud mudel on hüpoteetiline ning edasises uurimuses on võimalik seda täiendada ja katsetada.

Edasises uurimustöös saab koostada ka praktilised strateegiad ja tegevusplaanid, kuidas viia ellu avaliku arutelu protsess kohaliku omavalitsuse tasandil nii, et selle tulemusel jõutakse ka konkreetsete lahendusteni ja otsusteni. Riiklikul tasemel andis rahvakogu praktilise lahenduse, kuid nagu eelnevalt kirjeldatud, ei olnud rahvakogu lõpptulemus niivõrd konkreetne ja selge, kui algselt oodati.

Arutelu demokraatia võimalus Eestis

Kui küsida, kas arutlev demokraatia on võimalik tänapäevases avalikus sfääris, siis Jäakeldri protsess näitas, et kodanikud on võimelised kaasa mõtlema ja arutlema ühiskondlikel probleemidel. Pigem on arutlev demokraatia aga pika demokraatia arengu tulemus, mis nõuab tänapäevaselt ühiskonnalt uut kokkulepet. Igasugune võim on ajaloos muutunud ning seda eelkõige tänapäevases mõistes kodanikuühiskonna aktiveerumise tulemusel. Kui Eesti on praegu viimased taasiseseisvunud 23 aastat lähtunud esindusdemokraatia põhimõtetest, siis selle arengu järgmine loogiline samm võib olla suurem osalusdemokraatia, mida saab rakendada tehnoloogia abil ja mille järele on ühiskonnas selge ootus. Siinkohal peab sellele ootusele omakorda vastama esindusdemokraatlik võim. Selge on ka see, et esindusdemokraatlikud poliitilised institutsioonid vajavad tänapäevase demokraatia arenguks struktuurseid muutusi, mis soodustavad ühiskondlike arutelude pidamist seaduslikul alusel ja ootusel.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli selgitada arutleva demokraatia arengut Eestis "Jäakeldri protsessi" näitel. Tegemist on demokraatia vormiga, kus avalike hüvede defineerimine ja ümberjagamine toimub võrdse ja vaba arutelu vahendusel, mille tekkimisele aitab kaasaegses ühiskonnas kaasa kommunikatsioonitehnoloogia. Eestis on tehnoloogia ja demokraatia vahelist seost veel vähe uuritud ning käesoleva magistritöö avas teemaga seotud probleematika. Töö esimeses osas keskenduti Jürgen Habermasi, Donatella della Porta, James Fishkini, Lincoln Dahlbergi ja teiste teoreetikute lähenemiste põhjal tänapäevase avaliku sfääri ja arutleva demokraatia käsitluse koostamisele. Sellele lisaks andis peatükk ülevaate Alan Badiou ja Tean Adrianus van Dijki poliitilise ja kommunikatiivse sündmuse teooriast. Esimese osa lõpus tõdeti, et tänapäevases avalikus sfääris on kommunikatsioonitehnoloogiate abil võimalik rakendada arutleva demokraatia vormi nii, et avalikud hüved defineeritakse ja jagatakse ümber kõikide soovijate osalusel toimuva ametliku arutelu teel. Selle tulemusel on kodanikele maksimaalset tagatud nende demokraatlik võim.

Teises osas tutvustati magistritöö eesmärki ja selle põhjal püstitatud uurimusküsimusi ning nende vastuse leidmiseks valitud uurimismaterjali ja –meetodit. Nende lähtekohaks oli eeldus, et erinevate sündmuste ajendil on avalikus kõneaines problematiseeritud Eesti demokraatia areng.

Kolmas osa andis ülevaate Postimees Online väljaandes perioodil veebruar 2012 kuni 4. märts 2014 meediatekstide kvalitatiivsest ja kvantitatiivsest sisuanalüüsi tulemustest ning rahvakogu 6. aprilli 2012 arutelupäeva osalusvaatlusest saadud tulemustest. Töö viimases osas vastati uurimisküsimustele, diskuteeriti tulemuste üle ja pakuti väljavaateid antud teema edasiseks uurimiseks. Meediatekstide kvalitatiivse sisuanalüüsis tulemustest tõdeti, et Eesti demokraatia avalik diskussiooni sõlmpunktide põhjal saab eristada seitse perioodi, mis mõjutasid demokraatia arengut:

- I periood 01. veebruar – 22. mai 2012: kodanikuühiskonna ärkamine
- II periood: 22. mai – 15. oktoober 2012: kartellierakondade teadvustamine
- III periood: 15. oktoober – 14. november 2012: avaliku arutelu nõudmine

- IV periood: 14. november – 21. november 2012: demokraatia kriis
- V periood: 21. november 2012 – 6. aprill 2013: arutleva demokraatia katsetamine
- VI periood: 7. aprill – 30. mai 2013: tagasivaade katsele
- VII periood: 30. mai 2013 – 04. märts 2014: demokraatia paigalseis

Meediatekstide kvantitatiivse sisuanalüüsi tulemustest tõdeti, et avalikus diskussioonis domineerisid kõige enam eksperdid, olulistel hetkedel kerkis esile president, oma arvamust avaldasid ajakirjanikud ja juhtkirjade põhjal Postimehe toimetuse ning vastuseid andsid koalitsiooni poliitikud. Tagasihoidlikuks jäid opositsiooni poliitikud ja vabakond, täiesti märkamatuks jäid eraisikud, ettevõtjad ja muud kõneisikud. Samuti selgus, et Eesti demokraatia arengu probleemiks nimetatakse kartellierakondade suletud süsteemi, mis ei soodusta avaliku arutelu tekkimist. Suletud süsteem on omakorda tekitanud võimu ja rahva vastandumise, mida iseloomustab dialoogi puudumine, erakondade kahtlased rahaasjad ning valetamine. Sellepärast räägitakse Eestist kui ”manageeritud demokraatiast” ehk kartellierakonnad määravad riigi juhtimise ja rahval on seda võimalik mõjutada vaid esindusdemokraatlikel valimistel. Selle probleemi lahendamiseks pakuti kolm ettepanekut:

- erakonna- ja valimisseadust tuleb muuta nii, et uutel jõududel on lihtsam moodustada erakond ja pääseda parlamenti;
- erakondade rahastamine tuleb muuta kõikide poliitiliste organisatsioonide vahel võrdsemaks;
- ühiskonnas tuleb kasutada enam osalusdemokraatia põhimõtteid avalike arutelude ja kaasamise kaudu.

Diskussiooni osas arutleti Jäakeldri protsessis nähtud arutleva demokraatia võimaluste ja ohtude ning soodustavate ja pidurdavate tegurite üle tänapäevases avalikus sfääris kommunikatsiooni ja demokraatia teoreetikute Habermasi, della Porta, Fishkini, Dahlbergi, Badiou, van Dijki ja teiste poolt pakutud käsitluste raames. Tõdeti, et Jäakeldri protsess näitas, et kuigi kodanikud on võimelised mõtlema kaasa avalike hüvede defineerimisel ja nende ümberjagamisel, siis ei saa Eestis rääkida arutlevast demokraatiast, mis annab seadusandlusele õiguspärase sisendi. Pigem

on arutlev demokraatia igasuguse demokraatia arengu tulemuse, mis aga nõuab kaasaegselt ühiskonnalt uut kokkulepet – see tähendab vajadusel põhiseaduse muutmist. Eesti on taasiseseisvunud 23 aastat lähtunud esindusdemokraatia põhimõtetest, kuid viimase kahe aasta jooksul on ühiskonnas hakatud enam rääkima osalusdemokraatia printsiipidest. Tänapäeval on neid printsiipe võimalik rakendada tehnoloogia kaasabil, mida näitas rahvakogu protsess. Kuigi Eestil on olemas tugev infotehnoloogiline taristu, mis e-valitsemise näol pakub kodanikele avalike teenuseid ja informatsiooni, ei vasta taristu ühiskonna ootustele. Demokraatia arengu soodustamiseks vajaks esindusdemokraatlikud poliitilised institutsioonid tänapäevale omaseid struktuurseid muutusi, mis e-hääletamise, -osalemise ja –demokraatia kaasabil soodustavad ühiskondlike arutelude pidamist õiguspärase ootuse alusel.

SUMMARY

The MA thesis titled *New developments in the Estonian deliberative democracy: the "Jäakelder" process* is based on the broader context of the possibility of deliberative democracy in the public sphere of nowadays Estonia. The thesis studies the public debate in the Estonian national daily newspaper „Postimees’s“ online edition „Postimees Online“ and the discussion about national democracy based on keywords ”democracy” and ”rahvakogu”. The ”Jäakelder” process is studied on February 2012 until 4th of March 2014 context.

The first chapter of the thesis introduces the theoretical basis of the study, explaining the notion of nowadays public sphere and its role as a forum for deliberative democracy. The chapter also gives an overview of political and communicative events based on Alan Badiou and Tean Adrianus van Dijk’s works. The most important theoretical concepts is based on Jurgen Habermas, Donatella della Porta, James Fishkin and Licoln Dahlberg’s theories of deliberative democracy and it’s possibilities on nowadays public sphere. The chapter shows that using internet as communication platform, it is possible to start public discussions about public goods as the deliberative democracy suggests.

The second chapter of the thesis introduces the methodological basis of the study. The empirical research assumes that on the process”Jäakelder” that took plave from February 2012 until 4. March 2014 for the development of democracy is problematically defined for pulic discussion. The research method is based on quantitative and qualitative content analysis and participant observation. The content analysis were conducted on Postimees Online articles based on keywords ”democracy” and ”rahvakogu”. The participant observation were conducted on *Rahvakogu* deliberation day on 6. Aprill 2013. The empirical research was looking answers for following questions: 1) How are the articles about Estonian democracy divided on the timeline; 2) What are the main topics for discussions and how they change trough timeline; 3) How to the social groups define public problems?

The chapter three consists on the results of analysis based on quantitative and qualitative content analysis and participant observation. The chapter four gives answers to research questions. The objective of the thesis was to study the possibility of deliberative democracy in nowadays public sphere in Estonia. As a result of the analysis the following conclusions have been made:

- The Estonian public sphere is dominated by the cartel parties which has created closed political and party system which is difficult to be entered by new political power;
- The cartel parties are the main problem for the development of Estonian democracy because they do not support public deliberation;
- The Estonian democracy can be described as "managed democracy" because political institutions do not interact with public and policy remains mainly unclear;
- In the Postimees Online discussions about the development of democracy where mainly represented by public experts, in important moments the president always took part, the journalists published their own opinions and the coalition politicians answered questions presented to them; opposing politicians and civil society representatives remained modest; entrepreneurs, citizens and other social groups were not represented on the Postimees Online public discussion;
- The "*rahvakogu*" process gave a deliberative democracy experiment what showed that Estonian citizens are ready to think along and discuss on complicated public issues;
- To support the development of Estonian democracy the three proposals were made:
 - The law of parties and elections needs to be changed the way that they support creation of new parties and give them a fair chance to gain access to the parliament;
 - The funding of political parties needs to be changed fair between all political organizations;
 - The public sphere needs more participatory democracy principles by supporting public deliberation and involvement on the policy making.

These empirical findings show that Estonian public sphere is ready to move forward to more deliberative democracy, but there is clearly a power dimension present in the public communication as the representative democracy institutions do not support public deliberation though citizens are ready to think along and discuss on complicated public problems. The deliberative democracy is the final stage on development of democracy and nowadays

communication technology can support the development by giving a public platform where citizens and power can meet and discuss on public issues. The Estonian political institutions use effective e-government system which offers public service and information, but the research showed that these institutions do not support communication technology to offer citizens wider possibilities to participate on policy making.

KASUTATUD KIRJANDUS

Habermas, Jürgen (2001): *Avalikkuse struktuurimuutus: uurimused ühest kodanikuühiskonna kategooriast: eessõnaga 1990. aasta uusväljaanne*. Tallinn, Kunst.

Della Porta, Donatella (2013): *Can Democracy Be Saved? Participation, Deliberation and Social Movements*. Polity Press

Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013

Fishkin, James (1991): *Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform*. London: Yale University press

Fishkin, James (2011): „Making Deliberative Democracy Practical: Public Consultation and Dispute Resolution.” *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. Vol. 26:4

Dahlberg, Lincoln (2007): „The Internet, Deliberative Democracy, and Power: Radicalizing the Public Sphere.” *International Journal of Media and Cultural Politics*. Vol. 3:1

Dahlberg, Lincoln (2013): „Exclusions of the Public Sphere Conception: Examining Deliberative and Discourse Theory Accounts.” *Javnost – the public*. Vol 20:1

Crossley & Roberts (2004): *After Habermas: New Perspectives on the Public Sphere*. Blackwell Publishing

Badiou, Alain 2005. *Metapolitics*. London, New York: Verso

Huddleston, Thomas A 2009. „Towards A Politics of Truths: The Political Theory of Alain Badiou.” *University of Pennsylvania, College of Arts and Sciences*.

Dijk, Teun Adrianus van 2005. *Ideoloogia: multidistsiplinaarne käsitus*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Eest Ajalehtede Liit 2012, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.eall.ee/tiraazhid/2012.html>

Eest Ajalehtede Liit 2013, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.eall.ee/tiraazhid/2013.html>

Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press

Fairclough, Norman (1995): *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley

Gobo, Giampietro (2008): *Doing Ethnography*. Sage Publications

Ilves, Toomas Hendrik (2013): „Palin võtta Rahvakogu ettepanekuid tõsiselt.” *Postimees Online*, URL (kasutatud mai 2014) <http://arvamus.postimees.ee/1195974/toomas-hendrik-ilves-palun-votta-rahvakogu-ettepanekuid-tosiselt>

Lill, Mari-Liis (2013): „Mis on sellel pildil valesti?” *Eesti Päevaleht Online*, URL (kasutatud mai 2014) <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mari-liis-lill-mis-on-meie-pildil-valesti.d?id=65911590>

Neuman, William Lawrence (2006): *Social Research Methods. Sixth Edition*. Pearson Education.

Patton, Michael Quinn (2002): *Qualitative Research & Evaluation Methods. Tirth Edition*. Sage Publications

Vabariigi presidendi kodulehekül, URL (kasutatud aprill 2014) <http://www.president.ee/>.

LISA 1 – MEEDIA TEKSTIDE SISU ANALÜÜSI ARTIKLID

- 11.02.2012 Protesti korraldaja: poliitikute otsused peavad muutuma
- 24.02.2012 President: mõelgem ja mõistkem täna, mis on see meie Eesti elu
- 28.02.2012 Vabariiklased kritiseerisid DASAde ideed teravalt
- 13.03.2012 Riigikogus asutati roheliste erakonna toetusrühm
- 14.03.2012 Eesti avatud valitsemise tegevuskava ootab kodanike ettepanekuid
- 24.03.2012 Carri Ginter, Allar Jõks: Eesti õigusriik vajab tehnoloogilist ehk mis on ühist Pühajärve koolil ja ESMil
- 15.04.2012 Hanni: programm aitab valitsusel ja kodanikel üksteisega kursis olla
- 18.04.2012 Eesti ühines ametlikult avatud valitsemise partnerlusega
- 14.05.2012 DASAde asemel luuakse MSAd
- 22.05.2012 Silver Meikar: erakondade rahastamisest. Ausalt
- 24.05.2012 Kaarel Tarand: usun, ei usu...
- 11.06.2012 Andrus Ansip: poliitikas on valdav ausus
- 12.06.2012 Teder: riigikogu loobub üha enam oluliste otsuste tegemisest
- 15.06.2012 Jüri Ratas: rahvas ootab muutusi, kas erakonnad on valmis?
- 23.06.2012 Ilves parteisid närib usalduse nappus
- 30.06.2012 Indrek Tarand alandaks erakondade liikmepiiri 300 inimeseni
- 22.08.2012 Tõnis Saarts: kolm kuud Silvergate'ist – miks nii vähe tulemusi?
- 22.08.2012 Rainer Vakra: Silvergate näitab uut vaikivat ajastut
- 03.09.2012 Rein Lang: meedia kohtleb poliitikutid kaltsuna
- 10.09.2012 Kaja Kallas: riigikogu eetikakoodeks – mida oodata?

10.09.2012 Ilves: justiitsministri jätkamise otsustamine kujundab Eesti poliitilist kultuuri

14.09.2012 Andres Herkel: erakonnaõigus vajab liberaliseerimist

15.09.2012 Kivirähk: Eesti inimesed on poliitiliselt liiga passiivsed

17.09.2012 Kaarel Tarand: jutu jätkuks

21.09.2012 Tarmo Jüriso: vabakond annab poliitikale avarust, sidusust ja hõlmavust

24.09.2012 Lauristin: Eestis on kui Prantsuse revolutsiooni eelne seisund

24.09.2012 Ahto Lobjakas: lahendus oleks Reformierakonna allaandmine

01.10.2012 Ahto Lobjakas: erakonnaline seisukord

15.10.2012 Kristen Michali ja Kalev Lillo avaldus

16.10.2012 Juhtkiri: kriminaalasi lõpetati: kahtlus jääb, lootus jääb

16.10.2012 Martin Mölder: keegi valetab avalikult ning häbitult

17.10.2012 Ahto Lobjakas: riik kuu peal

19.10.2012 Karli Lambot: mõtteid täiuslikust erakonnast

19.10.2012 Pia Kurro: plats puhtaks – loobume erakondadest

02.11.2012 Marek Tamm: toimiv demokraatia on parteide ainus olemisõigus

03.11.2012 Liia Hänni: milleks meile erakonnad?

05.11.2012 Rein Veidemann: demokraatia halvustamine

05.11.2012 SDE nõuab erakorralisi valimisi

08.11.2012 Mare Taagepera: demokraatia ja Jürgen Ligi sportlik keha

14.11.2012 Harta 12

14.11.2012 Jüri Ratask: harta kirjeldab tänaseid probleeme väga täpselt

14.11.2012 Saarts: poliitikas on kosmeetiliste muudatuste aeg nüüd lõppenud

14.11.2012 Blankin: valimisseadus pole süüdi?

14.11.2012 ERR: Rein Raua arvates on demokraatia juba kaaperdatud

15.11.2012 Anvar Samost: parlamendi alternatiiv?

15.11.2012 Lembit Kaljuvee: koalitsioonile meeldib jagada

15.11.2012 Ilves: suhtlus mures rahva ja valitute vahel vajab korrastamist

16.11.2012 Mikk Salu: demokraatia lõpp?

17.11.2012 Mihhail Lotman: miks ma Harta 12-le alla ei kirjutanud

18.11.2012 Saarts: Eesti erakondade süsteem on liialt endasse sulgunud

20.11.2012 Andres Herkel: demokraatia pole veel kaaperdatud

20.11.2012 EKRE: presidendi otsus meid välja jätta on kahepalgeline

20.11.2012 Prsidendi kantselei kinnitab: kõigile antakse võimalus kaasa rääkida

20.11.2012 Kodanikualgatus: ka parlamendivälised erakonnad tuleks arutellu haarata

21.11.2012 Iivi Anna Masso: meiega või meie vastu

21.11.2012 Presidendi ümarlaua langetati kolm põhimõttelist otsust

21.11.2012 Raivo Salumäe: rahva valikust ja demokraatia edendamisest

22.11.2012 Ott Lumi: daamid ja härrad, me räägime võimust

22.11.2012 Sotsid: valimiskünnis 4 protsendile, üksikute elu lihtsamaks

22.11.2012 Toomas Hendrik Ilves: arutlev demokraatia turusõimu asemele

26.11.2012 Mall Hellam: kodanikupäev: käsuga kaasamine

29.11.2012 Margus Mägi: demokraatia eiramine on viinud oligarhilise ühiskonnani

29.11.2012 President rõhutas Jäakeldri algatuse olulisust

29.11.2012 EKK: Jäakeldri algatus eeldab olupoliitilist manipulatsioonidest hoidumist

01.12.2012 President näeb Eesti poliitika ja majanduse novembripimeduses lootusekiiri

03.12.2012 Hannes Astoki kiri: Reformierakonnast on saanud vaid omaenda tõde taluv upskas ja suletud kast

03.12.2012 Mihkel Mutt: vabakonna taristu

04.12.2012 Sergei Metlev: ümarlaud pole veetše

06.12.2012 Olari Koppel: jäakeldrist ja jääleminekust

08.12.2012 Liia Hänni: kas uus justiitsminister haarab ohjad?

09.12.2012 Marko Pomerants: osalemise, otsustamise ja kaasamise võlu ja valu

10.12.2012 Raivo Vetik: Eesti demokraatia Achilleuse kand

18.12.2012 Argo Ideon: vahva kogu

20.12.2012 Juhan Kivirähk: poliitiline vorstitegu vajab innovatsiooni

21.12.2012 Eiki Nestor: praakil ustega parlament

21.12.2012 Raul Rebane: skandaalipõhine Eesti

29.12.2012 Jaak Valge: Eesti rahvas on palju ägedam kui Eesti poliitladvik

02.01.2013 Toomas Hendrik Ilves: head uut aastat, Eesti!

03.01.2013 Raul Kalev: Eesti valimiskorraldus toodab kõrki eluauget poliitikat

06.01.2013 Mikael Laidre: demokraatia ülejääk

16.01.2013 Korobeinik: Eestis puuduvad toimivad otsedemokraatia instrumendid

28.01.2013 Hille Hinsberg: rahva hääl – otsene kõne või tiimitöö

29.01.2013 Toomla: erakondadel pole üldse liikmeid vaja

03.02.2013 Kaarel Tarand: need pikakoivalised valed

04.02.2013 Liia Hänni: avatud valitsemine algab usaldusest

08.02.2013 Ekspert: riigikogu liiget peaks saama tagasi kutsuda

09.02.2013 Ott Puumeister: arvamuse poliitiline jõud

11.02.2013 Rait Maruste: miks on Eesi õigusemõistmine ebademokraatlik?

18.02.2013 Parts: praegusele koalitsioonile tõsist alternatiivi pole

23.02.2013 Ansip: parlamentaarsele demokraatiale ei ole Eestis paremat alternatiivi

24.02.2013 Toomas Hendrik Ilves: teeme meie 100 aastapäevaks Eesti korda

06.03.2013 Juhtkiri: kaasamine või osalemne

17.03.2013 Karli Lambot: kuidas suhtuda Rahvakogusse?

28.03.2013 Rune Holmgaard Anderesn: rahvakogu – rahva hääl või vaigistamine?

04.04.2013 VIK: erakonnad on rahvakogu peaaegu kotti tõmmanud

04.04.2013 Mari-Liis Lill: tahan, et dialoog ei katkeks

05.04.2013 Rahvakogus heideti mitu olulist teemat kõrvale

06.04.2013 Eiki Nestor: sellised mõtted siis peas

06.04.2013 Ahto Lobjakas: rahvakogu näitas Eesti otsedemokraatia küpsust

07.04.2013 Maruste: suur osa Rahvakogu ettepanekutest on meil juba töös

08.04.2013 Jakobson: Rahvakogu võiks vabatahtlikuna jätkata

08.04.2013 Jüri Ginter: rahvakogu versioon kaks

08.04.2013 Andrei Korobeinik: riigikogus võiks arutada vähemalt 200 digiallkirjaga märgukirju

09.04.2013 Toomas Hendrik Ilves: palun võtta Rahvakogu ettepanekuid tõsiselt

09.04.2013 Mihkel Mutt: president pantvangis

09.04.2013 Rahvakogus pettunud Riisalu: rahva tänavarahutused kaaperdati keldrisse

09.04.2013 Pettai: poliitikuid võiks Rahvakogu ideid näha kui poliitilist võimalust

09.04.2013 Kalju. Rahvakogu tulemused on vastuolus harta alustajate ootustega

10.04.2013 Anneli Ammas: Eesti Vabariik, nõudmiseni

10.04.2013 Toivo Kalmo: rahvakogu arutluspäevale jõudsid üsna äranüditud küsimused

16.04.2013 Jüri Adams: rahvakogu on nagu vene rulett

20.04.2013 Peet Kask: lonkava demokraatia ravi

05.05.2013 Raul Rikk ja Agu Kivimägi: kas me vajame üldse riigikogu?

08.05.2013 Juhtkiri: rahva tahe ja rahakotirauad

18.05.2013 Juhtkiri: avatud riik

22.05.2013 Rein Raud: puhastuseni ei jõutudki

22.05.2013 Kivirähk: Silvergate muutis pigem valijate hoiakuid kui parteide suhtumist

24.05.2013 Tõnis Saarts: tänu Silvergate'ile tärkas Eestis Lääne-Euroopale omane kodanikuühiskond

03.06.2013 Anvar Samost: erakonnad avatuks

05.06.2013 Ülle Madise: usaldusväärne valimissüsteem võiks olla avalik teenus

05.06.2013 Elver Loho. Ususõjad hävitavad Eesti demokraatia

07.06.2013 Toomas Hendrik Ilves: asi pole vaid Reformierakonnas

07.06.2013 Ansip: kuritegusid pannakse toime ja pannakse ka edaspidi

07.06.2013 Mikser: Reformierakonna kriis kahjustab erakondliku demokraatia mainet

10.06.2013 Ahto Lobjakas: mis elab Eesti demokraatias?

13.06.2013 Paloma Krõõt Tupay: tasuta poliitikuid ei ole

18.06.2013 Jüri Saar: massiparteide allakäik

26.06.2013 Andres Herkel: mida kartellierakonnad valesti teevad

09.09.2013 Ergma: Riigikogu roll pole vaid seaduste kvaliteeti parandada

09.09.2013 Ilves: poliitikud peavad vastama rahva kasvanud ootustele

15.09.2013 Enn Tõugu: E-riigist e-demokraatiani

19.09.2013 Juhan Kivirähk: demokraatia eesmärk on ühiskonna üldine hüve

19.10.2013 Juhtkiri: valida, kuid keda, vaid selles on küsimus

23.10.2013 Silver Meikar: kordan – valimisliitu rünnatakse!

15.11.2013 Ahto Lobjakas: Eesti 4x4 ja Saksamaa uus rehkendus

17.11.2013 Olukorrast riigis: asjaajamine tänases Eestis on pigem omane Putini Venemaale

27.12.2013 Ahto Lobjakas: Eesti demokraatia koit ja hämarik

13.02.2014 Ahto Lobjakas: sauruste park

08.02.2014 Martin Ehala: valijate revolutsioon

20.02.2013 20 ühiskonnategelast tegid üleskutse murda poliitiline seisak

LISA 2 – AJATELJE KIRJELDAMISEKS KASUTATUD ARTIKLID

11.02.2012 Protesti korraldaja: poliitikute otsused peavad muutuma

14.03.2012 Eesti avatud valitsemise tegevuskava ootab kodanike ettepanekuid

18.04.2012 Eesti ühines ametlikult avatud valitsemise partnerlusega

24.05.2012 Kaarel Tarand: usun, ei usu...

15.06.2012 Jüri Ratas: rahvas ootab muutusi, kas erakonnad on valmis?

23.06.2012 Ilves parteisid närib usalduse nappus

30.06.2012 Indrek Tarand alandaks erakondade liikmepiiri 300 inimeseni

22.08.2012 Tõnis Saarts: kolm kuud Silvergate'ist – miks nii vähe tulemusi?

10.09.2012 Ilves: justiitsministri jätkamise otsustamine kujundab Eesti poliitilist kultuuri

24.09.2012 Lauristin: Eestis on kui Prantsuse revolutsiooni eelne seisund

16.10.2012 Juhtkiri: kriminaalasi lõpetati: kahtlus jääb, lootus jääb

02.11.2012 Marek Tamm: toimiv demokraatia on parteide ainus olemisõigus

14.11.2012 Harta 12

14.11.2012 Jüri Ratas: harta kirjeldab tänaseid probleeme väga täpselt

29.11.2012 President rõhutas Jääkeldri algatuse olulisust

29.12.2012 Jaak Valge: Eesti rahvas on palju ägedam kui Eesti poliitladvik

18.02.2013 Parts: praegusele koalitsioonile tõsist alternatiivi pole

23.02.2013 Ansip: parlamentaarsele demokraatialle ei ole Eestis paremat alternatiivi

07.04.2013 Maruste: suur osa Rahvakogu ettepanekutest on meil juba töös

09.04.2013 Toomas Hendrik Ilves: palun võtta Rahvakogu ettepanekuid tõsiselt

09.04.2013 Rahvakogus pettunud Riisalu: rahva tänavarahutused kaaperdati keldrisse

24.05.2013 Tõnis Saarts: tänu Silvergate'ile tärkas Eestis Lääne-Euroopale omane kodanikuühiskond

03.06.2013 Anvar Samost: erakonnad avatuks

05.06.2013 Elver Loho. Ususõjad hävitavad Eesti demokraatia

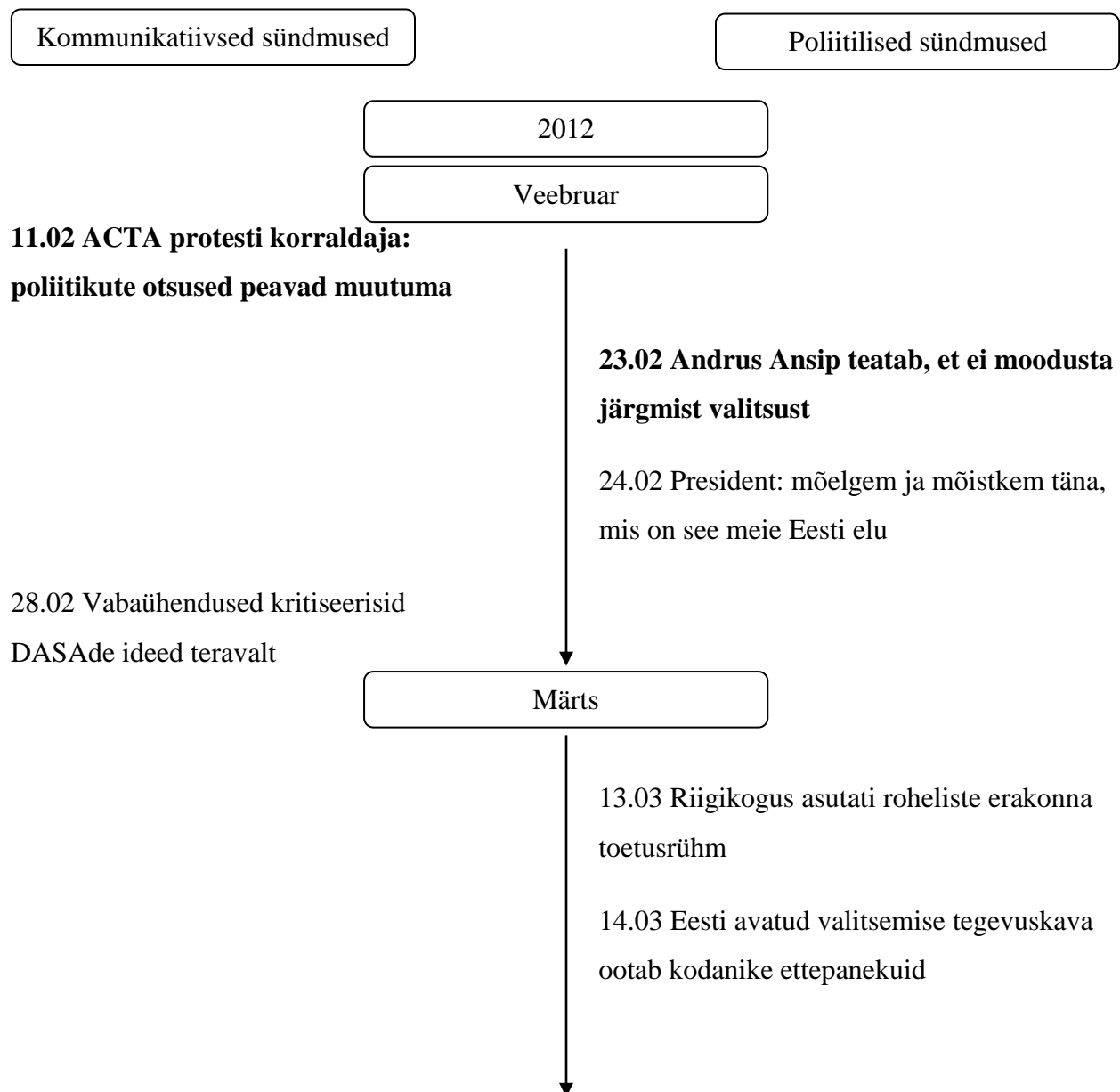
07.06.2013 Toomas Hendrik Ilves: asi pole vaid Reformierakonnas

10.06.2013 Ahto Lobjakas: mis elab Eesti demokraatias?

27.12.2013 Ahto Lobjakas: Eesti demokraatia koit ja hämarik

20.02.2014 20 ühiskonnategelast tegid üleskutse murda poliitiline seisak

LISA 3 – AVALIKU DISKUSSIOONI AJATELG

24.03 Carri Ginter, Allar Jõks: eesti õigusriik
vajab tehnohooldust ehk mis on ühist
Pühajärve põhikoolil ja ESMil

Aprill

15.04 Hanni: programm aitab valitsusel
ja kodanikel üksteisega kursis olla

18.04 Eesti ühines ametlikult avatud
valisemise partnerlusega

Mai

**22.05 Silver Meikar: erakondade
rahastamisest. Ausalt**

24.05 Kaarel Tarand: usun, ei usu...

14.05 DASAd aseml luuakse MSAd

Juuni

11.06 Andrus Ansip: poliitikas on
valdav ausus

12.06 Teder: riigikogu loobub üha enam
oluliste otsuste tegemisest

15.06 Jüri Ratas: rahvas ootab muutusi,
kas erakonnad on valmis?

23.06 Ilves: parteisid närib usaluse nappus

Juuli

August

22.08 Tõnis Saarts: kolm kuud Silvergate'ist
- miks nii vähe tulemusi?

22.08 Rainer Vakra: Silvergate näitab uut
vaikivat ajastut

September

03.09 Rein Lang: meedia kohtleb poliitikuid
kaltsuna

10.09 Kaja Kallas: riigikogu eetikakoodeks –
mida oodata?

10.09 Ilves: justiitsministri jätkamise
otsustamine kujundab Eesti poliitilist kultuuri

14.09 Andres Herkel: erakonnaõigus
vajab liberaliseerimist

15.09 Kivirähk: Eesti inimesed on
poliitiliselt liiga passiivsed

17.09 Kaarel Tarand: jutu jätkuks

21.09 Tarmo Jüristo: vabakond annab
poliitikale avarust, sidusust ja hõlmavust

24.09 Lauristin: Eestis on kui Pransuse
revolutsiooni eelne seisund

24.09 Ahto Lobjakas: lahendus oleks
Reformierakonna allaandmine

Oktoober

01.10 Ahto Lobjakas: erakonnaline
seisukord

03.10 DASAd loomine lõpetatakse

**15.10 Prokuratuur tunnistab Michali ja
Lillo süütuks**

15.10 Kristen Michali ja Kalev Lillo avaldus

16.10 Juhtkiri: kriminaalasi lõpetatud:
kahtlus jääb, lootus jääb

16.10 Ajalehed on ühel meelel:
prokuratuuri otsus ei tõesta Michali ja
Lillo süütust

16.10 Martin Mölder: keegi valetab avalikult
ning häbitult

17.10 Ahto Lobjakas: riik kuu peal

19.10 Karli Lambot: mõtteid täiuslikust
erakonnast

19.10 Pia Kurro: plats puhtaks – loobume
erakondadest

28.10 Facebookis luuakse Aitab Valelikust
Poliitikast lehekülg

29.10 Aitab Valelikust Poliitikast korraldab
Reformierakonna kontori ees meelevalduse

02.11 Marek Tamm: toimiv demokraatia
on parteide ainus olemisõigus

03.11 Liia Hänni: milleks meile erakonnad?

05.11 Rein Veidemann: demokraatia
halvustamine

05.11 SDE nõuab erakorralisi valimisi

08.11 Mare Taagepera: demokraatia ja
Jürgen Ligi sportlik keha

13.11 Aitab Valelikust Poliitikast korraldab
meeleavaldused Tartus ja Tallinnas

14.11 Harta 12

14.11 Jüri Ratas: harta kirjeldab tänaseid
probleeme väga hästi

14.11 Saarts: poliitikas on kosmeetiliste
muudatuste aeg nüüd lõppenud

14.11 Blandkin: valimisseadus pole süüdi?

14.11 Rein Raua arvates on demokraatia juba
kaaperdatud

15.11 Anvar Samost: parlamendi alternatiiv?

16.11 Mikk Salu: demokraatia lõpp?

17.11 Mihhail Lotman: miks ma Harta 12-le
alla ei kirjutanud

17.11 Arujärv: puhastustule ootuses

18.11 Saarts: Eesti erakondade süsteem on liialt endasse sulgunud

20.11 Andres Herkel: demokraatia pole veel kaaperdatud

20.11 EKRE: presidendi otsus meid välja jätta on kahepalgeline

20.11 Kodanikualgatus: ka parlamendivälised erakonnad tuleks arutellu haarata

21.11 Iivi Anna Masso: meiega või meie vastu

21.11 Raivo Salumäe: rahva valikust ja demokraatia edendamisest

22.11 Ott Lumi: daamid ja härrad, me räägime võimust

20.11 President algatab Jääkeldri protsessi

20.11 Presidendi kantselei kinnitab: kõigile antakse võimalus kaasa rääkida

21.11 Toimub Jääkeldri ümarlaud, kus langetati kolm põhimõttelist otsust

22.11 Sotsid algatavad eelnõu: valimiskünnis 4 protsendile, üksikute elu lihtsamaks

22.11 Ilves: arutlev demokraatia turisõimu asemele

26.11 Mall Hellam: kodanikupäev: käsuga kaasamine

29.11 Margus Mägi: demokraatia eiramine on viinud oligarhilise ühiskonnakorralduseni

EKK: Jäakeldri algatus eeldab olupoliitilist manipulatsioonidest hoidumist

29.11 President rõhutas Jäakeldri algatuse olulisust

Detsember

01.12 Intervjuu: President näeb Eesti poliitika ja majanduse novembripimeduses lootusekiiri

03.12 Hannes Astoki kiri: Reforimerakonnast on saanud vaid omaenda tõde talub upsakas ja suletud kast

03.12 Mihkel Mutt: vabakonna taristu

04.12 Sergei Metlev: ümarlaud pole veetše

06.12 Michal astub tagasi

06.12 Olari Koppel: jäakeldrist ja jääleminekust

08.12 Liia Hänni: kas uus justiitsminister haarab ohjad?

09.12 Marko Pomerants: osalemise, otsustamise ja kaasatuse võlu ja valu

10.12 Ravio Vetik: Eesti demokraatia
Achilleuse kand

18.12 Argo Ideon: vahva kogu

20.12 Juhan Kivirähk: poliitiline vortsitegu
vajab innovatsiooni

21.12 Eiki Nestor: praakil ustega parlament

21.12 Raul Rebane: skandaalipõhine Eesti

29.12 Jaak Valge: Eesti rahvas on palju ägedam
kui Eesti poliitladvik

2013

Jaanuar

01.01 Rahvakogu alustab ettepanekute
kogumist

02.01 Ilves: head uut aastat, Eesti!

03.01 Raul Kalev: Eesti valimiskorraldus
toodab kõrki elukaget poliitikat

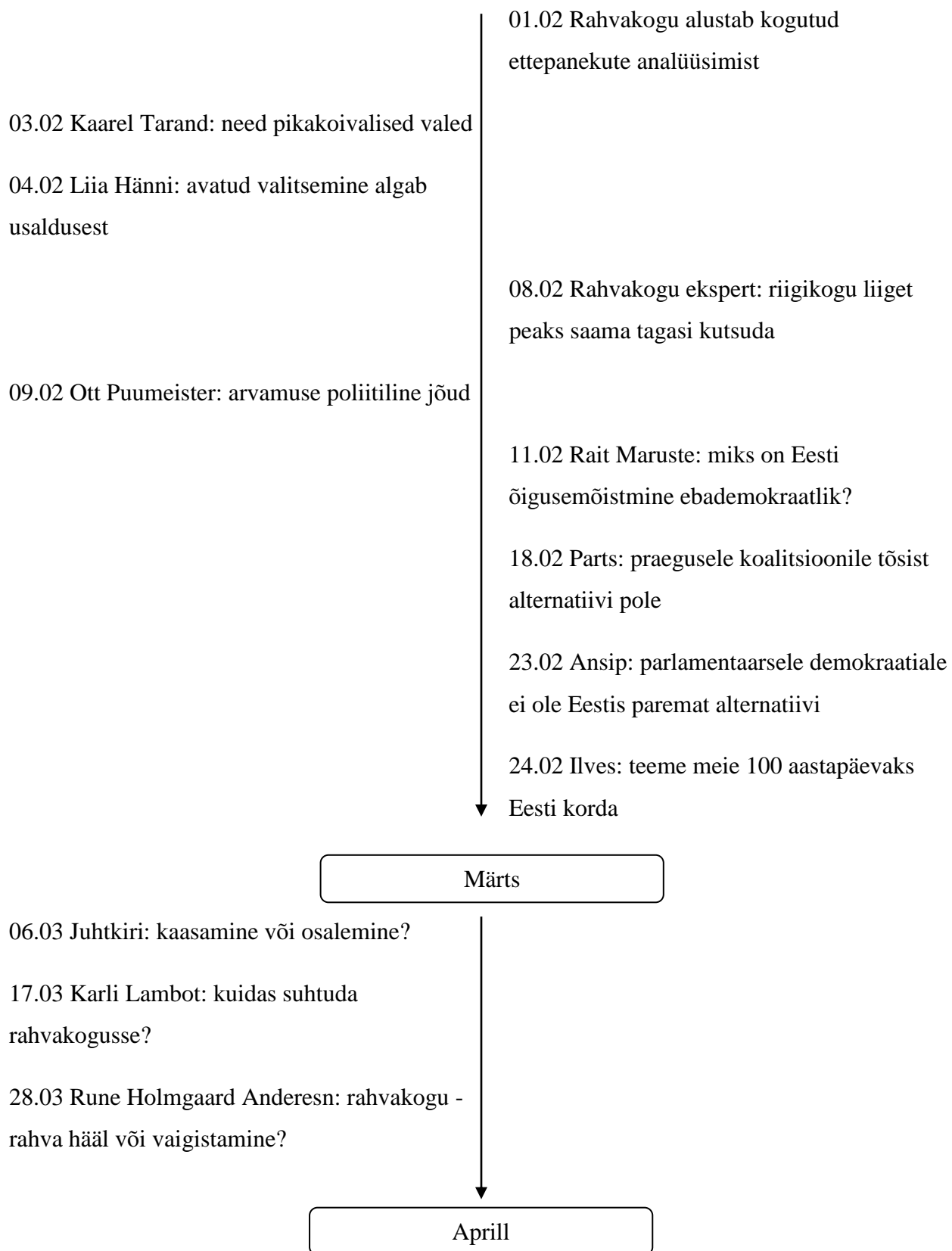
06.01 Mikael Laidre: demokraatia ülejääk

16.01 Korobeinik: Eestis puuduvad toimivad
otsedemokraati instrumendid

28.01 Hille Hinsberg: rahva hääl – otsene
kõne või tiimitöö

29.01 Toomla: erakondadel pole üldse
liikmeid vaja

Veebruar

04.04 VIK erakonnad on rahvakogu peaaegu kotti tõmmanud

04.04 Mari-Liis Lill: tahan, et dialoog ei katkeks

05.04 Rahvakogus heideti mitu olulist teemat kõrvale

06.04 Eiki Nestor: sellised mõtted siis peas

06.04 Ahto Lobjakas: rahvakogu näitas Eestis osalusdemokraatia küpsust

06.04 toimub rahvakogu arutelupäev

07.04 Maruste: suur osa rahvakogu ettepanekutest on meil juba töös

08.04 Jakobson: rahvakogu võiks vabatahtlikuna jätkata

08.04 Jüri Ginter: rahvakogu versioon kaks

08.04 Andrei Korobeinik: riigikogus võiks arutada vähemalt 200 digiallkirjaga märgukirju

09.04 Ilves: palun võtta rahvakogu ettepanekuid tõsiselt (viis ettepanekud riigikokku)

09.04 Mihkel Mutt: president pantvangis

09.04: Rahvakogus pettunud Riisalu: rahva tänavarahutused kaaperdati keldrisse

09.04 Pettai: poliitikud võiks rahvakogu ideid näha kui poliitilist võimalust

09.04 Kalju: rahvakogu tulemused on vastuolus harta alustajate ootustega

10.04 Anneli Ammas: Eesti vabariik, nõudmiseni

10.04 Tovia Kalmo: rahvakogu arutluspäevale jõudsid üsna äranuditud küsimused

16.04 Jüri Adams: rahvakogu on nagu vene rulett

20.04 Peet Kask: lonkava demokraatia ravi

Mai

05.05 Raul Rikk ja Age Kivimägi: kas me vajame üldse riigikogu?

08.05 Juhtkiri: rahva tahe ja rahakotirauad

18.05 Juhtkiri: avatud riik

22.05 Rein Raud: puhastumiseni ei jõutudki

22.05 Kivirähk: Silvergate muutis pigem valijate hoiakuid kui parteide suhtumist

24.05 Saarts: tänu Silvergate'ile tärkas Eestis Lääne-Euroopale omane kodanikuühiskond

30.05 Reformierakonna sisevalimiste pettus

Juuni

03.06 Anvar Samost: erakonnad avatuks

05.06 Ülle Madise: usaldusväärne
valimissüsteem võiks olla avalik teenus

05.06 Elvar Loho: ususõjad hävitavad Eesti
demokraatia

07.06 President Ilves kutsub parlamendi
erakondade esimehed enda juurde

07.06 Ilves: asi pole vaid Reformierakonnas

07.06 Ansip: kuritegusid pannakse toime ja
pannakse ka edaspidi

07.06 Mikser: Reformierakonna kriis kahjustab
erakondliku demokraatia mainet

10.06 Ahto Lobjakas: mis elab Eesti
demokraatias?

13.06 Paloma Krõõt Tupay: tasuta
poliitikuid ei ole

17.06 Jüri Saar: massiparteide allakäik

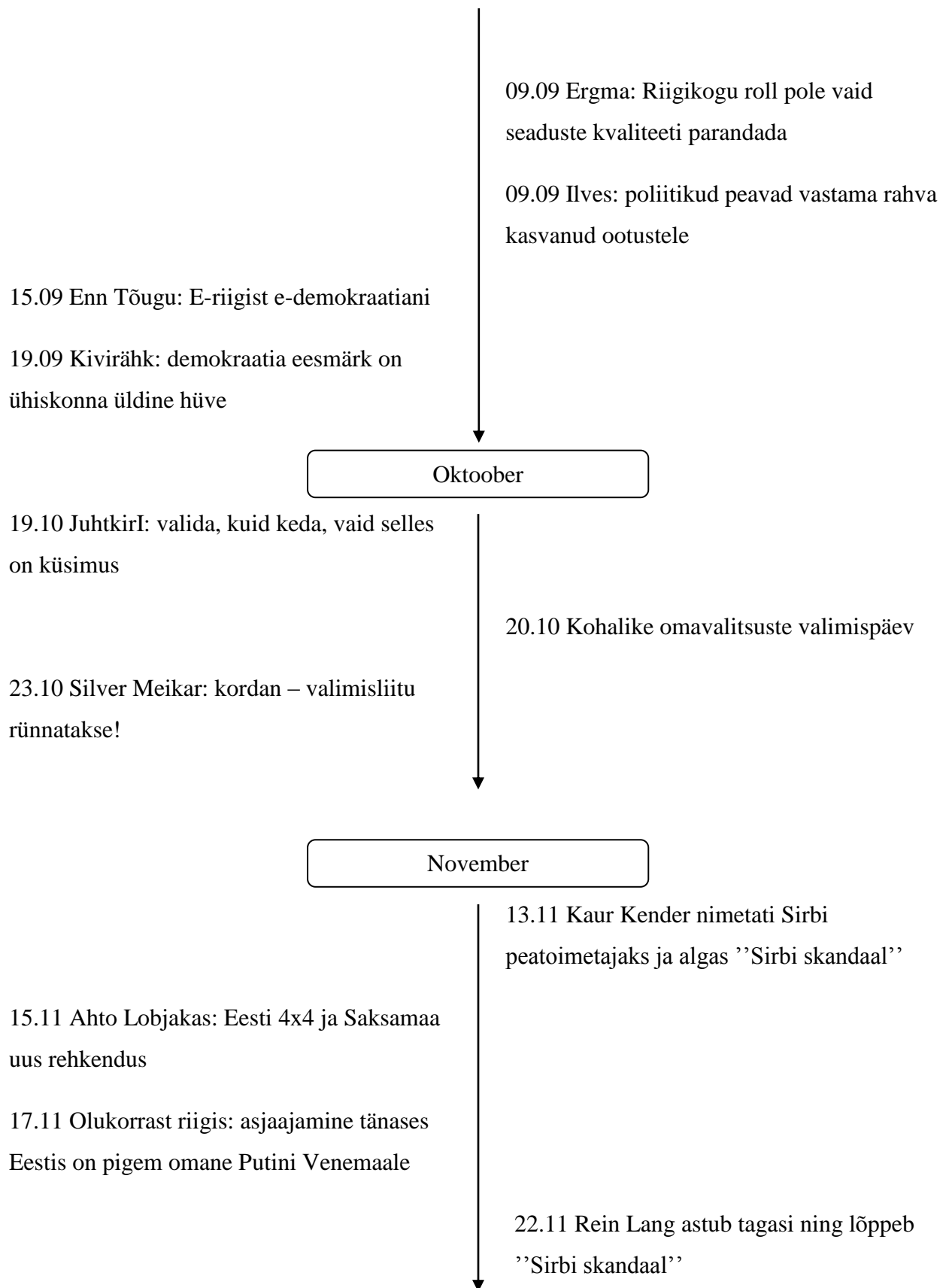
26.06 Andres Herkel: mida kartellierakonnad
valesti teevad

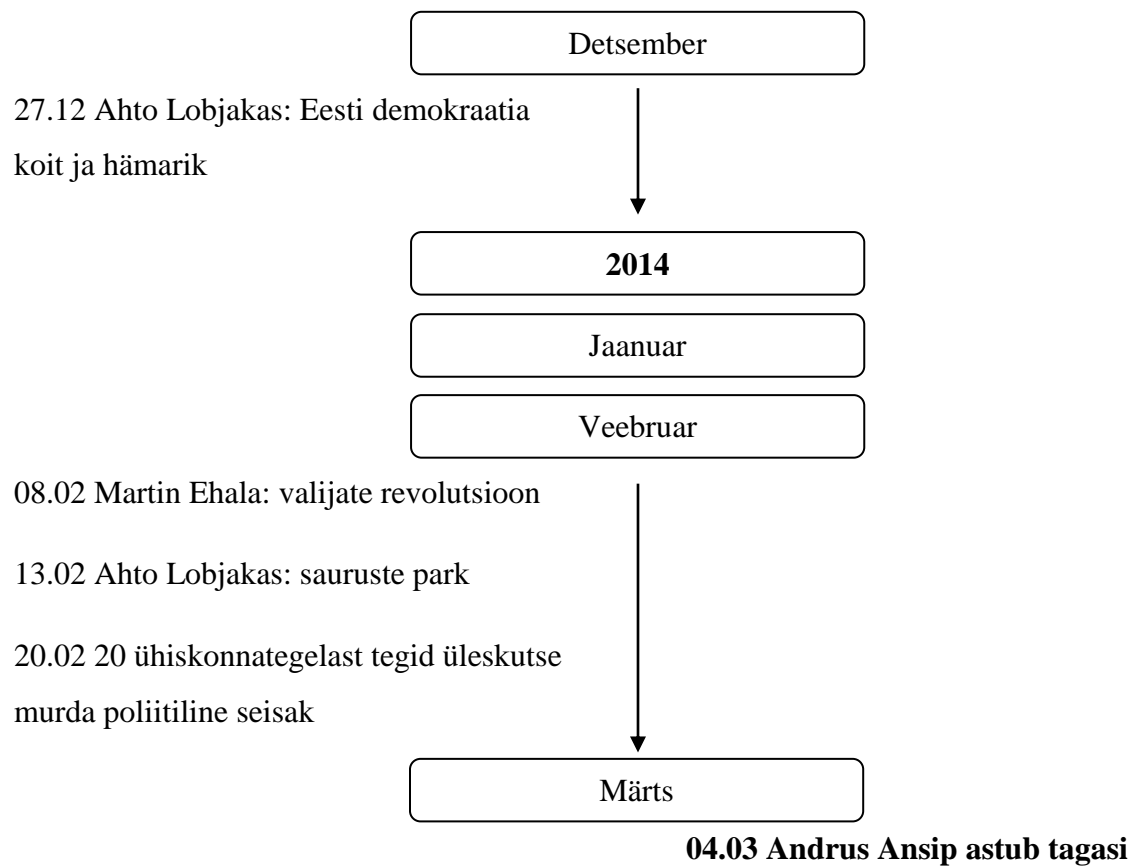
Juuli

August

16.08 Paides toimub Arvamusfestival

September

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jorma Sepp (sünnikuupäev: 12.10.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Arutleva demokraatia arengust Eestis ”Jäakeldri protsessi” näitel“, mille juhendaja on Marju Lauristin,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 25.05.2014